

กรอบการใช้อำนาจรัฐตามมาตรา 83 กับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย :
กรณีการใช้กำลังบังคับก่อให้เกิดการตาย

นรินทร์ มั่นจิตร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2548

ISBN 974-9746-76-7

SELF DEFENSE AND DEADLY FORCE

NARIN MANJIT

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the degree of Master of Laws

Department of Law

Graduate School, Dhurakij Pundit University

2005

ISBN 974-9746-76-7

เลขทะเบียน.....	0183958
วันลงทะเบียน.....	23 ก.พ. 2549
เลขเรียกหนังสือ.....	345.0294
	969437
	[๗๕๔๘]
	๘๓

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต

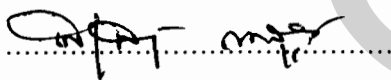
ชื่อวิทยานิพนธ์ กรอบการใช้อำนาจรัฐตามมาตรา 83 กับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย
: กรณีการใช้งำลังบังคับก่อให้เกิดการตาย

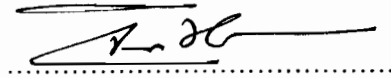
เสนอโดย นายนรินทร์ มั่นจิตร
สาขาวิชา นิติศาสตร์ หมวดวิชา กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รศ.ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ

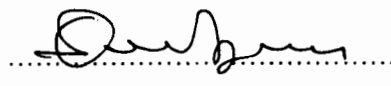
ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

.....ประธานกรรมการ
(ศ.ดร.คณิต ณ นคร)

.....กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(รศ.ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.พีรพันธุ์ พาลุสุข)

.....กรรมการ
(ดร.จิรนิติ หะวานนท์)

.....กรรมการ
(รศ.ดร.อุดม รุ่งอมฤต)

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ถวัลย์รัฐ วรเทพพิทักษ์)

วันที่ 19 เดือน 59 พ.ศ. 48

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียน ขอกราบขอบพระคุณบุคคลที่สำคัญที่สุดในชีวิตของผู้เขียน คือ คุณย่า, คุณยาย, คุณพ่อ และคุณแม่ ที่สนับสนุนชีวิต และการศึกษา ทั้งให้กำลังใจ กำลังกาย และกำลังทรัพย์ที่ดี ตลอดจนแก่ผู้เขียน รวมทั้งน้องชายของผู้เขียน เป็นอย่างสูงยิ่ง

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่ง จาก รองศาสตราจารย์ ดร. ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่า รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แก่ผู้เขียน ทั้งให้คำแนะนำในสิ่งที่ดีๆ ที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่าทางวิชาการ ตลอดเวลาการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ศ.ดร. คณิต ฅ นคร ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่ารับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์เป็นอย่างสูง ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร. จิรนิติ หะวานนท์ ที่กรุณา รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ทั้งให้คำแนะนำต่างๆ แก่ผู้เขียนสำหรับการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. อุดม รัฐอมฤต ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าอย่างยิ่งรับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร. พิรพันธุ์ พาลุสุข ที่กรุณา รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ผู้เขียนขอขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ ในสาขากฎหมายอาญาที่ให้ความช่วยเหลือทั้งให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทั้งคุณภาวิน, ธนกร, พรรชนิส, ธนา, พิษญา, อารียา, ณัฐคนัย, จริยวดี, กฤฎีกา, นิรมัย และอีกหลายท่านที่ไม่ได้กล่าวมา ณ ที่นี้เป็นอย่างยิ่ง

ท้ายที่สุดผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ ต่อผู้ที่ศึกษา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป หากมีความผิดพลาด หรือบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับแต่ผู้เดียว

นรินทร์ มั่นจิตร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ฉ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
3. สมมุติฐานในการวิจัย.....	2
4. ขอบเขตการศึกษา.....	2
5. วิธีการศึกษา.....	2
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
2. แนวคิดการมีอำนาจกระทำของเอกชนและการใช้อำนาจรัฐโดยเจ้าพนักงาน	4
1. แนวความคิดการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย.....	4
1.1 ปริญญาสากลงว่าด้วยสิทธิมนุษยชน.....	6
1.2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.....	7
2. แนวคิดการมีอำนาจกระทำของเอกชน.....	10
2.1 แนวคิดในทางกฎหมายธรรมชาติ.....	10
2.2 แนวคิดเรื่องรัฐไม่อาจคุ้มครองบุคคลได้ทันทั่วทั้งที่.....	10
2.3 แนวคิดธรรมดาไม่ต้องยอมอ่อนข้อต่ออธรรม.....	11
3. การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68.....	12
3.1 ภัยอันตรายอันละเมิดต่อกฎหมาย.....	13
3.2 เป็นภัยอันตรายใกล้จะถึง.....	17

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.3 จำต้องกระทำเพื่อป้องกันสิทธิของตนเอง หรือผู้อื่น.....	20
3.4 การกระทำนั้นพอสมควรแก่เหตุ.....	21
4. กรณีผู้ทำการจับมีอำนาจใช้การป้องกันทั้งหลายในการจับ.....	25
3. การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจ.....	29
1. ผู้มีอำนาจจับ.....	31
2. หลักเกณฑ์การจับ.....	31
2.1 การจับโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ.....	32
2.1.1 การจับโดยมีหมายจับ.....	32
2.1.2 การจับโดยไม่มีหมายจับ.....	33
2.2 การจับโดยราษฎร.....	33
2.3 ข้อจำกัดในการจับ.....	35
4. แนวคิดและหลักเกณฑ์การใช้กำลังจับ.....	35
4.1 วิธีปฏิบัติในการจับ หรือป้องกันการหลบหนี.....	36
4.2 หลักการใช้กำลังในการจับ.....	54
4.3 วัตถุประสงค์การใช้กำลังและอาวุธ.....	54
4.4 เหตุที่จะสามารถใช้กำลังและอาวุธได้.....	55
4.5 ขอบเขตการใช้กำลังและอาวุธ.....	55
4. วิเคราะห์การใช้อำนาจรัฐกับการป้องกันตนเอง.....	57
1. การใช้วิธีในการจับ.....	57
2. การเปรียบเทียบการปฏิบัติหน้าที่กับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตาม ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 68.....	62
2.1 หลักเกณฑ์และองค์ประกอบ.....	62
2.1.1 การหลบหนีกับภัยอันตรายอันละเมิดต่อกฎหมาย.....	62
2.1.2 การหลบหนีกับภัยอันตรายใกล้จะถึง.....	63

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.1.3 หรือผู้อื่น.....	63
2.1.4 การใช้วิธีที่เหมาะสมกับการกระทำนั้นพอสมควรแก่เหตุ.....	64
2.2 เงื่อนไขการใช้อำนาจ.....	65
2.3 ขอบเขตการใช้อำนาจ.....	66
2.4 กรณีเมื่อมีความตายเกิดขึ้น.....	67
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	69
1. บทสรุป.....	69
2. ข้อเสนอแนะ.....	70
บรรณานุกรม.....	72
ประวัติผู้เขียน.....	77

ชื่อวิทยานิพนธ์	:	กรอบการใช้อำนาจรัฐตามมาตรา 83 กับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย : กรณีการใช้กำลังบังคับก่อให้เกิดการตาย
ชื่อนักศึกษา	:	นรินทร์ มั่นจิตร
อาจารย์ที่ปรึกษา	:	รองศาสตราจารย์ ดร. ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ
สาขาวิชา	:	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	:	2548

บทคัดย่อ

การใช้กำลังและอาวุธในการจับหรือป้องกันการหลบหนี โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการใช้วิธีในการจับหรือป้องกันการหลบหนี ซึ่งอาจทำให้ผู้จะถูกจับได้รับบาดเจ็บหรือถึงแก่ความตาย โดยกรณีการใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 มี 2 ความเห็น คือ

ความเห็นแรก เห็นว่า การใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายนั้นเป็นเช่นเดียวกับการป้องกันตนเอง หรือบุคคลอื่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68

ความเห็นที่สอง เห็นว่า การใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับ มิใช่เป็นอย่างเดียวกันกับหลักเรื่องการป้องกันตนเองหรือบุคคลอื่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ศึกษาหลักกฎหมายและแนวทางการปฏิบัติในการใช้วิธีในการจับหรือการป้องกันการหลบหนี โดยวิเคราะห์การใช้วิธีในการจับและการป้องกันทั้งหลายมีข้อเหมือนหรือข้อที่แตกต่าง โดยศึกษาแบบวิจัยเอกสาร

จากการศึกษากรณีผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์ แห่งเรื่องในการจับ เป็นการใช้วิธีเพื่อจับโดยอาจเป็นการใช้กำลัง และหรืออาวุธในการจับหรือป้องกันการหลบหนี ซึ่งหลักการใช้กำลังและหรืออาวุธ คือ เป็นการใช้อำนาจรัฐ โดยความชอบธรรม ซึ่งวัตถุประสงค์ เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายสามารถดำเนินต่อไปได้และเหตุที่สามารถจะกระทำได้ เมื่อมีการขัดขวาง หรือหลบหนี โดยชอบเขตการกระทำต้องกระทำเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น

กรณีผู้ทำการจับมีอำนาจใช้การป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับ มิใช่เป็นการนำหลักเรื่องการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ซึ่งเป็นหลักการป้องกันของปัจเจกชน มาใช้เป็นหลักในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่

ตำรวจอย่างเคร่งครัด เพราะผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น

ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับการใช้วิธีในการจับหรือการป้องกันการหลบหนีผู้วิจัยจึงเสนอให้มีหลักเกณฑ์การใช้วิธีในการจับหรือป้องกันการหลบหนี ดังนี้

1. ในสถานการณ์ การใช้กำลังหรืออาวุธจะต้องพิจารณาที่ตัวบุคคลที่จะถูกจับเป็นสำคัญ
2. กำหนดวิธีการและขั้นตอนก่อนที่จะมีการใช้กำลังหรืออาวุธ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการจับ
3. การตรวจสอบกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่ ควรที่ให้พนักงานอัยการหรือพนักงานฝ่ายปกครองเข้ามีส่วนร่วม เช่นเดียวกับการไต่สวนการตายและการชันสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรค 6
4. ควรที่จะมีหลักประกันการปฏิบัติหน้าที่ที่ชัดเจนในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้กำลังหรืออาวุธซึ่งเชื่อโดยสุจริตว่าเป็นกรณีที่เหมาะสม

Thesis Title: Self Defense and Deadly Force
Name: Narin Manjit
Thesis Advisor: Assco. Prof. Dr. Tweekiat Menakanist
Department: Law
Academic Year: 2005

ABSTRACT

With regard to the use of power and weapons in the arrest or precautions of escape by the police officers, a part of the use of all means in the arrest or precautions of escape, which may cause injury or death to the arrested persons through the use of all means and precautions necessary to effect the arrest according to the circumstances of the situation pursuant to Section 83, paragraph 3, there are two opinions as follows:

In the first opinion, it is seen that the use of all means and precautions is the same as the defence of oneself or others in accordance with Section 68 of the Penal Code;

In the second opinion, it is seen that the use of all means and precautions necessary to effect the arrest according to the circumstances of the situation is not the same as the principle of the defence of oneself or others in accordance with Section 68 of the Penal Code.

This thesis studies the legal principles and practical ways in the use of all means and precautions of escape through the analysis of the similarities and differences of the use of means in the arrest and all precautions. It is in the form of documentary research.

From the study, the case where the arresters have power to use all means necessary to effect the arrest according to the circumstances of the situation is the use of means to arrest by the use of power and/or weapons in the arrest or precautions of escape. In principle, the use of power and/or weapons is the legal use of state power with the purpose of enabling the lawful administration of justice to be proceeded on accordingly. Moreover, with regard to the possible cause when there is impediment or escape, within the limitations of the act, there must be an act necessary to effect the arrest of such person according to the circumstances of the situation.

The case where the arresters have power to use the precautions necessary to effect the arrest according to the circumstances of the situation is not a strict application of the principle of lawful defence pursuant to Section 68 of the Penal Code, which is the principle of private defence, with the principle in the duty performance of the police officers because the arresters have power to use all means or precautions necessary to effect the arrest of such person according to the circumstances of the situation.

Therefore, in order to be in line with the means in the arrest or precautions of escape, the principles to use the means in the arrest or precautions of escape are recommended as follows:

1. In the circumstances of a situation where the power or weapons are used, the consideration should be mainly focused on the arrested person;
2. The methods and procedures should be determined prior to the use of power or weapons to be necessary for the arrest;
3. The public prosecutors or the administration officials should be involved with the examination of the case where death has taken place because of the duty performance the same as the death preliminary examination and post mortem inquest pursuant to Section 150, paragraph 6 of the Criminal Procedure Code;
4. The explicit security in performing duty should be established in the case where the police officers use power or weapons in a good faith that it is necessary case.

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อเจ้าพนักงานของรัฐทำหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และคุ้มครองชีวิต ทรัพย์สิน และร่างกาย ของประชาชน ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของรัฐ กล่าวได้ว่า หน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจจะมีขอบเขตน้อยเพียงใดย่อมอยู่ภายใต้กฎหมายในขณะนั้นว่าสามารถทำได้เพียงใดเพื่อปกป้องและคุ้มครองประชาชนในสังคม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 บัญญัติว่า “ถ้าบุคคลซึ่งจะถูกจับขัดขวางหรือจะขัดขวางการจับหรือหลบหนี หรือพยายามจะหลบหนี ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น” จากบทบัญญัติข้างต้นเป็นวิธีในการจับตัวผู้กระทำ ความผิด หรือป้องกันการหลบหนี โดยหลักในการจับนั้นจะต้องกระทำโดยละม่อม ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลในทางหนึ่ง จึงสามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้

1. ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น
 2. ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้การป้องกันเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น
- ดังนั้นเมื่อศึกษาตามบทบัญญัติของกฎหมายและกรณีที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ การปฏิบัติ

หน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในการจับหรือป้องกันการหลบหนีจึงอาจไม่จำเป็นต้องพิจารณาเคร่งครัดเหมือนกับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 โดยการใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับ

โดยที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายนี้เป็นสิทธิส่วนบุคคลใน การใช้สิทธิในการป้องกัน (ของปัจเจกชน) ในกรณีที่ไมอาจพึ่งอำนาจรัฐได้ทันที่

ในกรณีจับกุมผู้กระทำ ความผิด “ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น” เป็นวิธีการจับโดยเจ้าพนักงานเพื่อจับผู้กระทำ ความผิดหรือป้องกันการหลบหนี ในบางกรณีอาจต้องมีการใช้กำลังหรืออาวุธ และอาจเป็นกรณีที่ภัยผ่านพ้นไปแล้ว เป็นต้น จึงไม่ใช่เป็นการนำ หลักเรื่องการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 มาใช้ทั้งหมดอย่างเคร่งครัด เพราะ ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความหมาย ความเป็นมาของการป้องกัน โดยชอบด้วยกฎหมาย และการใช้วิธีในการจับหรือป้องกันของเจ้าพนักงานตำรวจ
2. เพื่อวิเคราะห์กรณีที่มีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำ ของเจ้าพนักงาน และการป้องกัน โดยชอบด้วยกฎหมาย รวมถึงแนวคำ วินิจฉัยของศาล และคำ อธิบายในทางคดี รา
3. เพื่อศึกษาถึงผลที่เกิดขึ้น และแนวทางในการแก้ไข

3. สมมุติฐานของการศึกษา

การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในการจับ หรือป้องกันการหลบหนี ไม่ใช่เรื่อง การป้องกันอันตรายโดยชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 แต่เป็นการปฏิบัติ หน้าที่ของเจ้าพนักงาน ในการจับผู้กระทำ ความผิด หรือหลบหนีจากการควบคุม ต่างจากการป้องกัน โดยชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68

4. ขอบเขตการศึกษา

มุ่งศึกษาถึงคำ ว่า “ผู้ทำ การจับมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่ พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น” ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 เทียบกับการป้องกัน โดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ว่าเหมือนกันหรือมี หลักคิดที่ต่างกันอย่างไรหรือไม่ เฉพาะกรณีการทำ าให้ถึงตาย

5. วิธีการศึกษา

ศึกษาแบบวิจัยเอกสาร(Documentary research)โดยศึกษาจากหนังสือ บทความ ตำ ราต่าง ๆ วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง นำ มาวิเคราะห์ ประกอบการวิจัยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจความหมาย ความเป็นมาของการป้องกัน โดยชอบด้วยกฎหมาย และการใช้วิธีการจับหรือการป้องกันของเจ้าพนักงานตำรวจ
2. ทำให้เข้าใจถึงกรณีที่มีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำ ของเจ้าพนักงาน และการป้องกัน โดยชอบด้วยกฎหมาย รวมถึงแนวคำ วินิจฉัยของศาล และคำ อธิบายในทางตุ้ ราวา
3. มีแนวทางแก้ไข หลักกฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานในการจับ และป้องกัน การหลบหนีของผู้กระทำ ผิด

บทที่ 2

แนวคิดการมีอำนาจกระทำ ของเอกชนและการใช้อำนาจรัฐโดยเจ้าพนักงาน

แนวความคิด เหตุผลในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การใช้อำนาจของบุคคลในการป้องกัน และการใช้อำนาจรัฐโดยเจ้าพนักงานตำรวจ โดยบุคคลนั้นมีอำนาจกระทำไปซึ่งเป็นการกระทำ ที่ชอบด้วยกฎหมาย และการกระทำ นั้นไม่ผิดกฎหมาย

1. แนวความคิดการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ได้รับอิทธิพลของปรัชญาการเมืองที่สำคัญ 2 ประการ คือ ลัทธิปัจเจกชนนิยม (Individualism) และลัทธิชุมชนนิยม (Collectivism)

ลัทธิปัจเจกชนนิยม (Individualism) เน้นความมีอิสระและเสรีภาพของบุคคลและมองความสัมพันธ์ระหว่างคนกับรัฐว่า รัฐมีอยู่เพื่อเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้บุคคลในสังคมมีชีวิตที่มั่นคงปลอดภัย และทำให้บุคคลมีความสมบูรณ์ รัฐไม่มีความสำคัญเหนือบุคคล บุคคลมิได้มีอยู่เพื่อรัฐ มนุษย์แต่ละคนมีคุณค่าในตัวเอง มนุษย์มีสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รากฐานที่สำคัญของแนวความคิดนี้มาจากความคิดของสำนักสโตอิก (stoic) ที่เชื่อว่า มนุษย์ในภาวะธรรมชาติสมบูรณ์นั้น เป็นอุดมคติที่สูงส่ง มนุษย์จะบรรลุสภาวะดังกล่าวได้จะต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง รู้จักดำรงชีวิตอย่างมีเหตุผล ความมีเหตุผลจะทำให้มนุษย์รู้จักแยกแยะได้ว่าสิ่งใดเป็นความคิดหรือความชั่ว แก่นแท้ของมนุษย์อยู่ที่ความสามารถในการใช้เหตุผลซึ่งทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์โลกอื่นๆ¹

แนวความคิดนี้ก่อให้เกิดแนวความคิดทางเสรีนิยม หรือ Liberalism ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของอุดมการณ์ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม ซึ่งเชื่อว่าเสรีภาพของบุคคลเหนือกว่าอำนาจรัฐ ดังคำกล่าวของ Jean Jacques Rousseau ที่ว่า เสรีภาพเป็นเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีของความเป็นคน รัฐไม่มีอำนาจใดๆ ที่จะทำ ให้คนหมดสิ้นความเป็นคนลงไปได้² ในทางตรงกันข้าม แนวความคิดชุมชนนิยม (Collectivism) เห็นว่า การที่มนุษย์รวมตัวกันเป็นสังคม ทำให้มนุษย์แต่ละคนไม่สามารถที่

¹ อูระ หวังอ้อมกลาง. สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ความเป็นจริงและในทางปฏิบัติ. รวมบทความทางวิชาการ ชุดที่ 3 : “ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ” ในโอกาสการสถาปนาศาลรัฐธรรมนูญครบรอบ 6 ปี. กรุงเทพฯ : บริษัท พี. เพรส จำกัด, เมษายน 2547, หน้า 474.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 474.

จะแยกตัวเองออกไปมีสถานะเป็นเอกเทศจากสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิกได้ มนุษย์แต่ละคนจึงเป็นส่วนประกอบที่แยกไม่ได้จากโครงสร้างสังคมทั้งองค์ภาพ มนุษย์แต่ละคนไม่มีคุณค่าในตัวเอง มนุษย์จะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อกระทำ ตามสิ่งที่สังคมต้องการเท่านั้น มนุษย์ดำรงอยู่เพื่อสังคม ชุมชนนิยมเน้นความสำคัญของความมั่นคงและเสถียรภาพของสังคม ดังนั้น รัฐจึงเป็นกลไกสำคัญต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคม รัฐมีความชอบธรรมที่จะดำเนินการใดๆ ก็ได้ไม่ว่าจะเป็นการเข้าแทรกแซงหรือกำหนดวิถีชีวิตของบุคคลแต่ละคน ดังคำกล่าวของ Hegel ที่ว่าปัจเจกชนแสวงหาเสรีภาพของเขาได้ด้วยการเชื่อฟังอำนาจรัฐ และการบรรลุเสรีภาพเต็มที่ได้อีกการตายแทนรัฐ³

จากแนวความคิดในเรื่องเสรีภาพทั้งสอง นำไปสู่การบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพไว้ในรัฐธรรมนูญตามเหตุผลทางการเมืองของประเทศต่างๆ อาจพิจารณาได้ว่ารัฐธรรมนูญของประเทศใดจะมีลักษณะเสรีประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับว่ารัฐธรรมนูญของประเทศนั้นๆ มีบทบัญญัติให้สิทธิและเสรีภาพ และจำกัดสิทธิเสรีภาพประชาชนมากน้อยเพียงใด⁴

สิทธิ (Right) และเสรีภาพ (Liberty or Freedom)

สิทธิ คือ อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคล ในการก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำ การ หรือละเว้นกระทำ การเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน ก่อให้เกิดหน้าที่แก่รัฐ ในอันที่จะต้องปฏิบัติตามสิทธิของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ เช่น สิทธิของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารสาธารณะที่อยู่ในความครอบครองหรือควบคุมดูแลของหน่วยงานรัฐ ก่อให้เกิดหน้าที่แก่รัฐ หน่วยงานของรัฐ ในอันที่จะให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนที่ใช้สิทธิเรียกร้องเพื่อขอรับข้อมูลข่าวสารนั้นๆ⁵

เสรีภาพ คือ อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะทำ การที่เกี่ยวกับตนเอง เป็นอำนาจที่จะกระทำ ในสิ่งที่ตนเองประสงค์กระทำ และไม่กระทำ ในสิ่งที่ตนเองไม่ประสงค์จะกระทำ การที่กฎหมายรับรองเสรีภาพให้แก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด ก่อให้เกิดหน้าที่ต่อบุคคลอื่นเช่นกัน โดยก่อให้เกิดหน้าที่ “ละเว้น” แก่รัฐหรือบุคคลอื่นที่จะไม่กระทำ การ ในอันที่จะเป็นอุปสรรคขัดขวางผู้ทรงเสรีภาพในอันที่เขาจะใช้สิทธิเสรีภาพนั้นๆ เช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การ

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 475.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 475.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 476.

พูด การพิมพ์ การโฆษณา การก่อให้เกิดหน้าที่แก่รัฐในอันที่จะละเว้นการเข้าไปแทรกแซงขัดขวาง ผู้ที่ใช้เสรีภาพดังกล่าว⁶

1.1 สิทธิและเสรีภาพตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Human Rights)

สาระสำคัญในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนประกอบด้วย บทบัญญัติส่วนใหญ่เกี่ยวกับสิทธิ-ผนวกกับเรื่องหน้าที่และการตีความรวมทั้งสิ้น 30 มาตรา สามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภทที่สำคัญ 1. สิทธิของพลเมืองและการเมือง (Civil and Political Rights) และ 2. สิทธิทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม (Economic, Social and Cultural Rights)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เป็นการรับรองและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานประการแรก คือ สิทธิส่วนบุคคล (Personal Right) อันหมายถึงสิทธิแห่งความเสมอภาค, สิทธิในชีวิต, อิสราภาพ และความมั่นคง ฯลฯ อันปรากฏในมาตรา 3-11 ประการที่สอง คือ สิทธิซึ่งเป็นของปัจเจกบุคคลในความสัมพันธ์ของเขากับกลุ่มสังคมซึ่งตนเข้าไปมีส่วนร่วม ซึ่งได้แก่ สิทธิในความเป็นส่วนตัวในชีวิตครอบครัวและในการแต่งงาน, สิทธิในการมีเสรีภาพในการเคลื่อนไหวภายในรัฐชาติ หรือออกนอกรัฐ, สิทธิในการมีสัญชาติ, ในการลี้ภัยในกรณีที่ถูกประหัตประหาร, สิทธิในทรัพย์สินและในการปฏิบัติกิจของศาสนา (มาตรา 12-17) ประการที่สาม เป็นเรื่องอิสรภาพของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งมีการใช้เพื่อให้เกิดการก่อตั้งองค์กรแห่งรัฐบาล หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดตัดสินใจอันได้แก่เรื่องเสรีภาพในมโนธรรม, ความคิดและการแสดงออก, เสรีภาพในการสมาคมและรวมตัวกัน, สิทธิในการลงคะแนนและสมัครรับเลือกตั้ง, สิทธิในการเข้าถึงรัฐบาล และการบริหารงานสาธารณะ (มาตรา 18-21) และประการที่สี่ คือสิทธิซึ่งมีการใช้ในด้านเศรษฐกิจและสังคม นับตั้งแต่บรรดาสิทธิซึ่งแสดงออกในเรื่องที่เกี่ยวกับแรงงานและความสัมพันธ์ในการผลิต และในด้านที่เกี่ยวกับการศึกษา, สิทธิในการทำงานและการประกันทางสังคม และมีอิสระในการเลือกการทำงาน, มีเงื่อนไขการทำงานที่เป็นธรรม, ในการได้รับค่าจ้างอันเท่าเทียมกันสำหรับงานที่เสมอกัน, สิทธิในการก่อตั้งและเข้าร่วมในสหภาพแรงงาน, ในการพักผ่อนและมีเวลาว่าง, ในการได้รับดูแลรักษาสุขภาพ, ในการศึกษา และสิทธิในการเข้ามีส่วนร่วมอย่างอิสระในชีวิต

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 477.

ทางวัฒนธรรมของชุมชน (มาตรา 22-27) และประการที่ห้า ความในมาตรา 28-30 หมายถึง สิทธิใน (การมี) ระเบียบ ทางสังคมและระเบียบระหว่างประเทศ⁷

หลักการที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกาย คือ บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิต ในเสรีธรรมและในความมั่นคงแห่งร่างกาย(ข้อ 3) และบุคคลใดจะถูกทรมาน หรือได้รับการปฏิบัติ หรือลงทัณฑ์ซึ่งทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม เขี้ยคหยามเกียรติไม่ได้(ข้อ 5) ซึ่งบุคคลมีสิทธิได้รับการเยียวยา โดยศาลแห่งชาติซึ่งมีอำนาจเนื่องจากการกระทำใดๆ อันเป็นการละเมิดต่อสิทธิขั้นมูลฐานซึ่งตนได้รับจากรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมาย(ข้อ 8)

สิทธิในชีวิตและร่างกาย เป็นสิทธิที่มีความสำคัญที่สุดซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่อาจละเมิดได้ รัฐจึงต้องป้องกันมิให้มีการทำลายชีวิต โดยกำหนดเป็นความผิดอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำลายชีวิตของบุคคลโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ถือเป็นเรื่องเสียหายร้ายแรงอย่างยิ่งและสิทธิในความบริบูรณ์ของร่างกาย คือ รัฐต้องให้ความคุ้มครองมิให้บุคคลถูกทำร้าย ทรมาน ไม่ว่าจะบุคคลอื่นหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนการปฏิบัติที่เป็นการลงทัณฑ์ทารุณ⁸

1.2 สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

รัฐธรรมนูญรับรองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย กล่าวคือ บุคคลมีเสรีภาพในการเคลื่อนไหวและงดเว้นการเคลื่อนไหวร่างกาย รัฐมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองไม่ให้สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคลถูกรบกวนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลอื่น⁹

สิทธิ คือ ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะทำการเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น¹⁰ เช่น สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในชีวิตร่างกาย เป็นต้น มีความหมายในทางคุ้มครองบุคคลไม่ให้ผู้อื่นล่วงละเมิดเจ้าของสิทธิ

⁷ จรัญ โฆษณานันท์. สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน : ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บี.เจ.เพลท โปรเซสเซอร์, 2545, หน้า 288-290.

⁸ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล กษมา เศรษฐกิจ วิระศักดิ์ แสงสารพันธ์และจริยชาติ มิตรสูงเนิน. โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง กฎหมายด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิพื้นฐานและพันธกรณีระหว่างประเทศ รวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. 2547, หน้า 7.

⁹ มานิตย์ จุมปา. คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540). พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : วิ.เจ.พรินติ้ง, 2547, หน้า 11.

¹⁰ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2543, หน้า 21.

สิทธิตามรัฐธรรมนูญจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับรัฐ และสิทธิตามรัฐธรรมนูญเป็นสิทธิที่ผูกพันองค์กรใช้อำนาจรัฐทั้งหลายที่จะต้องให้ความเคารพ ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญ เพื่อให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญมีผลในทางปฏิบัติ¹¹

เสรีภาพ คือ ภาวะที่มนุษย์ไม่อยู่ในความครอบงำของผู้อื่น มีอิสระที่จะกระทำการหรือละเว้นการกระทำ เช่น เสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร เสรีภาพในการเดินทาง เป็นต้น มีความหมายในทางอิสระของเจ้าของเสรีภาพ¹² คือ อำนาจของบุคคลในอันที่จะกำหนดตนเอง¹³ เสรีภาพจึงหมายถึงอำนาจในการกำหนดตนเองโดยอิสระของบุคคลที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใดอันเป็นอำนาจที่มีเหนือตนเอง ความแตกต่าง ระหว่าง “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” จึงอยู่ที่ว่า “สิทธิ” เป็นอำนาจที่บุคคลมีเพื่อเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการหรือละเว้นการกระทำอันใดอันหนึ่ง แต่ในขณะที่ “เสรีภาพ” นั้นเป็นอำนาจที่บุคคลนั้นมีอยู่เหนือตนเองในการตัดสินใจที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำจากบุคคลอื่น เสรีภาพจึงไม่ก่อให้เกิดหน้าที่ต่อบุคคลอื่นแต่อย่างใด¹⁴

สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล เช่น สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ซึ่งจำแนกตามเนื้อหาโดยอาศัยการพิจารณาวัตถุประสงค์แห่งสิทธิและเสรีภาพ¹⁵ เป็นสิทธิในความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย โดยรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองจากการใช้อำนาจรัฐ เช่น บทบัญญัติที่ว่าบุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ซึ่งเป็นสิทธิเสรีภาพที่สำคัญที่สุด และเป็นต้นแบบของสิทธิและเสรีภาพอื่นๆ¹⁶ ห้ามจับกุม คุมขัง หรือตรวจค้นตัวบุคคล เว้นแต่โดยอาศัย

¹¹ บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2547, หน้า 58.

¹² จินนิตี หะวานนท์. สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2546, หน้า 13.

¹³ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2543, หน้า 22.

¹⁴ บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2547, หน้า 61.

¹⁵ อุคม รัฐอมฤต นพนธิ สุริยะและบรรเจิด สิงคะเนติ. การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือการใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. 2544, หน้า 88.

¹⁶ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. รัฐธรรมนูญหน้ารู้. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2542, หน้า 212.

อำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย¹⁷ บุคคลไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำ นั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำ ความผิดไม่ได้¹⁸ ซึ่งเป็น การรับรองหลัก “ไม่มีความคิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” (nullum crimen, nulla poena sine lege) และให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาไม่มีความผิด ก่อนที่จะมีคำ พิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนผู้กระทำ ความผิดไม่ได้¹⁹ โดยเป็นแนวทางว่ารัฐต้องให้ความเคารพในสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของ บุคคล การออกกฎหมายหรือระเบียบใดๆ ต้องทำให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีดังนี้ การรับรอง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, ความเสมอภาค, สิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย, สิทธิที่ไม่ถูกบังคับใช้ กฎหมายอาญาอันหลัง, สิทธิได้รับการสันนิษฐานในคดีอาญาว่าเป็นผู้บริสุทธิ์, สิทธิได้รับข้อมูล ในกิจกรรมที่จะมีผลกระทบต่อคุณภาพ สิ่งแวดล้อม สุขอนามัย คุณภาพชีวิต, สิทธิมีส่วนร่วมใน กระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการทางปกครอง, สิทธิในการเสนอ เรื่องราวร้องทุกข์, สิทธิในการฟ้องหน่วยงานราชการ, สิทธิในการต่อต้านล้มล้างระบอบ ประชาธิปไตย

โดยวิทยานิพนธ์เล่มนี้ศึกษาเฉพาะสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายเท่านั้น

สิทธิและเสรีภาพทางวิธีพิจารณาความอาญา เป็นเรื่องของกระบวนการยุติธรรมทาง อาญาที่เป็นการใช้อำนาจรัฐเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย และเอาตัวผู้กระทำ ความผิดมาลงโทษ อัน อาจมีผลกระทบต่อเสรีภาพของบุคคล ซึ่งจะกล่าวเฉพาะสิทธิในชีวิตร่างกายเท่านั้น

สิทธิในชีวิตและร่างกาย เป็นสิทธิที่ติดตัวปัจเจกบุคคลมาตั้งแต่เกิด จึงไม่อาจพรากไป จากบุคคลนั้นได้ ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตอยู่ แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ เป็นอิสระที่จะกำหนดตนเองได้ตามเจตจำนงที่ตนประสงค์ ทำใ้บุคคลอื่นต้องเคารพสิทธิในชีวิต และร่างกายของบุคคลนั้น²⁰

ชีวิตร่างกาย คือ สรีระทั้งหมดของบุคคล การเข้าจับกุมผู้กระทำ ความผิด เป็นการทำให้ ชีวิตร่างกายของเขาเคลื่อนไหวไม่ได้ปราศจากเสรีภาพเป็นการกระทบต่อสิทธิในร่างกาย

¹⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 31

¹⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 32

¹⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 33

²⁰ บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ.

ชีวิตร่างกาย รวมถึงสิ่งที่ยอยู่นอกสรีระของคนด้วย และสิ่งที่อยู่ในร่างกาย ความหมายของชีวิตร่างกายจึงไม่ใช่เฉพาะสรีระ แต่รวมถึงสิ่งที่อยู่ข้างนอกร่างกายและสิ่งที่อยู่ในร่างกายด้วย²¹

2. แนวคิดการมีอำนาจกระทำ ของปัจเจกชน

แนวคิดการมีอำนาจกระทำ ของปัจเจกชนนั้นพิจารณาและศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้อง 3 แนวคิด ได้แก่ 1) แนวคิดในทางกฎหมายธรรมชาติ 2) แนวคิดเรื่องรัฐไม่อาจคุ้มครองบุคคลได้ทันทีทั่วทั้งที่ และ 3) แนวคิดธรรมชาติไม่จํา ต้องยอมอ่อนข้อต่อธรรมชาติ ซึ่งแต่ละแนวคิดมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1.1 แนวคิดในทางกฎหมายธรรมชาติ

กฎหมายธรรมชาติ คือ กฎหมายซึ่งบุคคลอ้างว่ามีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เกิดมีมาเองโดยมนุษย์ไม่ได้กำหนดขึ้นเองเป็นกฎหมายที่มีอยู่เหนือรัฐและใช้ได้โดยไม่จํา กัดกาลเทศะ²² โดยรูสโซเห็นว่า เมื่อเกิดการทําร้ายโดยไม่ชอบธรรมแล้วสัญญาประชาคมเป็นอันใช้บังคับไม่ได้ ต้องกลับไปสู่สภาพธรรมชาติ และต่างต้องใช้กำลังป้องกันตัวเอง²³ ดังนั้นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายเป็นสิ่งที่มิได้อยู่แล้วตามธรรมชาติ เมื่อบุคคลถูกประทุษร้ายก็สามารถใช้สิทธิป้องกันได้ และการกระทำนั้นไม่เป็นความผิด

2.2 แนวคิดเรื่องรัฐไม่อาจคุ้มครองบุคคลได้ทันทีทั่วทั้งที่

กฎหมายยอมรับว่ารัฐไม่สามารถคุ้มครองประชาชนได้อย่างทันทีทั่วทั้งที่ในทุกกรณี จึงจําเป็นให้อำนาจแก่ประชาชนผู้บริสุทธิ์ในการขจัดปัดเป่าภัยอันตรายโดยการใช้สิทธิในการป้องกัน คือเป็นการบังคับใช้กฎหมายโดยตนเองประการหนึ่ง

²¹ จิรนิติ หะวานนท์. สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2546, หน้า 16.

²² หยุค แสงอุทัย. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองศาสนการพิมพ์, 2538, หน้า 127.

²³ ปรีดี เกษมทรัพย์. นิติปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เคอีนตุลา, 2543, หน้า 204.

เมื่อรัฐทำ หน้าที่ให้ความคุ้มครองประชาชนจากการประทุษร้ายด้วยการกระทำ ทุจริตโดย รัฐบัญญัติกฎหมายห้ามมิให้มีการประทุษร้ายกัน ผู้ใดฝ่าฝืนด้วยตนเองไม่ได้ แต่เนื่องจากกฎหมาย ไม่มีเครื่องมือที่จะป้องกันอันตรายให้แก่ประชาชนได้ทันทั่วทั้งที่ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งเมื่อ เกิดความเสียหายขึ้นแล้ว บางกรณีก็ยากที่จะแก้ไขให้กลับคืนดีได้ ฉะนั้นกฎหมาย จึงได้ให้อำนาจ เอกชนทำ การป้องกันได้โดยไม่ถือว่าเป็นความผิด เมื่อมีการรุกรานโดยมิชอบ²⁴

เนื่องจากในการลงโทษผู้กระทำ ทุจริตนั้นจะเป็นการแก้ไขผู้กระทำ ความผิดให้กลับตัวเป็น คนดีแต่การใช้สิทธิของผู้ป้องกัน โดยชอบด้วยกฎหมายเป็นอำนาจกระทำ ได้และในการใช้อำนาจ โดยเจ้าพนักงานตำรวจ ก็เพื่อประโยชน์ของรัฐและเพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม โดยแบ่งได้ 2 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) โดยทฤษฎีเน้นหลักในการควบคุม อาชญากรรม การดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมต้องมีความรวดเร็วและแน่นอน ในแต่ละขั้นตอนถือว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุด²⁵

2. ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process of law) ทฤษฎีนี้ถือหลักนิติธรรมมากกว่า ทฤษฎีแรก โดยไม่เห็นด้วยกับการหาข้อเท็จจริงอย่างไม่เป็นทางการของทฤษฎีการควบคุมอาชญา กรรม โดยต้องให้มีการพิจารณาคดีหรือไต่สวนข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาอย่างเปิดเผย

ทฤษฎีทั้งสองมีวิธีปฏิบัติแตกต่างกัน โดยทฤษฎีแรกเน้นกระบวนการของฝ่ายบริหารซึ่ง การทำงานต้องมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว ส่วนทฤษฎีที่สองเน้นความเป็นธรรมและการคุ้มครอง สิทธิโดยบทบาทและหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจเพื่อคุ้มครองประชาชน ชัยยัง ปราบปราม และ ควบคุมอาชญากรรม ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน

2.3 แนวคิดธรรมะไม่จํา ต้องยอมอ่อนข้อต่ออธรรม

การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายเป็นการกระทำ ที่ถูกต้องหรือเป็นธรรม การประทุษ ร้ายนั้นเป็นการกระทำ ที่ตรงกันข้าม คือ การกระทำ ที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เป็นธรรม เมื่อการประทุษ ร้ายเกิดขึ้น บุคคลจึงไม่จํา เป็นต้องยอมอ่อนข้อต่ออธรรม

²⁴ อุททิศ แสนโกติก. กฎหมายอาญาภาค 1. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2525, หน้า 115.

²⁵ ประธาน วัฒนวาณิชย์. “ระบบความยุติธรรมทางอาญา : แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญา กรรมและกระบวนการยุติธรรม” วารสารนิติศาสตร์. ฉบับที่ 2, ปีที่ 9. 2520, หน้า 150-151.

การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ความคิดเบื้องหลังคือ “ธรรมดาไม่จำเป็นต้องยอมอ่อนข้อต่ออาชญากรรม”

ความคิดในทางกฎหมาย มีอยู่ 2 ประการ²⁶ คือ

1. อำนาจในการคุ้มครองตนเอง จากคำว่า “เพื่อป้องกันสิทธิของตน”
2. หน้าที่ในการรักษากฎหมาย จากคำว่า “เพื่อป้องกันสิทธิของผู้อื่น”

ดังนั้น กรณีของการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย คุณธรรมทางกฎหมายเป็นส่วนบุคคลเท่านั้น บุคคลจะกระทำเพื่อป้องกันความสงบเรียบร้อยสาธารณะหรือเพื่อป้องกันระบบกฎหมายไม่ได้หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้กระทำมีอำนาจกระทำ²⁷ โดยหากการกระทำนั้นได้กระทำไปพอสมควรแก่เหตุแล้ว ผู้นั้นไม่มีความผิด ซึ่งเป็นเหตุยกเว้นความรับผิด โดยเป็นเหตุเกี่ยวกับการมีอำนาจกระทำ เพื่อป้องกันสิทธิ²⁸ ซึ่งในกฎหมายได้กำหนดถึงเรื่องการป้องกันตนเองว่าบุคคลใดมิได้เป็นผู้กระทำการรุกรานสามารถต่อต้านผู้ทำการละเมิดต่อกฎหมายได้เมื่อบุคคลนั้นมีเหตุเชื่อว่ามีภัยอันตรายโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือมีความจำต้องกระทำเพื่อการหลีกเลี่ยงจากภัยอันตราย²⁹

3. การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 บัญญัติว่า “ผู้ใดจำต้องกระทำการใดเพื่อป้องกันสิทธิของตนหรือของผู้อื่นให้พ้นภัยอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย และเป็นภัยอันตรายใกล้จะถึง ถ้าได้กระทำพอสมควรแก่เหตุ การกระทำนั้นเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ผู้นั้นไม่มีความผิด” ซึ่งเป็นการยกเว้นความผิดตามหลักในเรื่องการรักษาตน ซึ่งเป็นสิทธิที่

²⁶ คณิศ ฌ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2547, หน้า 181.

²⁷ หยุค แสงอุทัย. กฎหมายอาญา ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547, หน้า 134.

²⁸ จิตติ ดิงศภัทย์. กฎหมายอาญา ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : จีรัชการพิมพ์, 2546, หน้า 709.

²⁹ Wayne R. La Fave, and Austin W. Scott. **Criminal Law**. St Paul Minn : West publishing Co, 1972, p. 391

จะไม่ให้ใครรุกล้ำวงเกิน และการป้องกันเป็นการกระทำที่ไม่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ของสังคม³⁰ แม้มีความตายเกิดขึ้นแก่ผู้ก่อภัย การกระทำนั้นก็ไม่ได้ถูกดำเนินภายใต้สถานการณ์เช่นนั้น³¹

บทบัญญัติในมาตรานี้รับรองอำนาจกระทำเพื่อป้องกัน ว่าได้กระทำพอสมควรแก่เหตุแล้ว ก็เป็นการชอบด้วยกฎหมาย ผู้กระทำไม่มีความผิด³² กล่าวว่าเป็นความจำเป็นในการรักษาชีวิต โดยมีเหตุอันสมควรในการป้องกันขัดขวางผู้รุกราน ซึ่งในบางเวลาเขาไม่มีทางเลือกอื่นเพื่อให้พ้นภัย (no choice) ภายในสถานการณ์เช่นนั้น³³ และถ้าการกระทำใดเป็นการกระทำเพื่อแก้แค้น บุคคลนั้นก็ไม้อาจอ้างป้องกันได้³⁴

จากบทบัญญัติ ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ภัยอันตรายอันละเมิดต่อกฎหมาย
 2. ภัยอันตรายนั้นใกล้จะถึง
 3. จำต้องกระทำเพื่อป้องกันสิทธิของตน หรือของผู้อื่น
 4. การกระทำนั้นพอสมควรแก่เหตุ
- พิจารณาได้ดังนี้

3.1 ภัยอันตรายอันละเมิดต่อกฎหมาย

ต้องมีภัยอันตราย และภัยอันตรายนั้นจะต้องเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย

ภัยอันตราย หมายความว่า ภัยที่เป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน ซึ่งเป็นสิทธิส่วนบุคคล³⁵ ซึ่งเป็นภัยอันตรายที่เกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย หมายความว่า ภัยที่ผู้กระทำไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะกระทำได้ หากผู้ก่อภัยมีอำนาจทำได้โดยชอบ

³⁰ ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ. กฎหมายอาญา หลักและปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : VJ. พรินติ้ง, 2547, หน้า 260.

³¹ George P, Fletcher. *Rethinking Criminal Law*. Boston : Little and Brown, 1978, p. 856.

³² สง่า สีนะสมิต. กฎหมายอาญา 1. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2530, หน้า 195.

³³ Georg P, Fletcher. *I bid.*, pp. 855-856.

³⁴ Neil C, Chamelin. *Criminal law for police officers*. Upper Saddle River : Prentice Hall, 2000, p. 102.

³⁵ เกียรติขจร วจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546, หน้า 338.

ด้วยกฎหมาย ผู้รับภัยไม่มีสิทธิที่จะอ้างป้องกัน³⁶ เช่น แดงใช้ปืนยิงในหมู่บ้านโดยโชเหตุ อันเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ตำรวจมาจับแดงอันเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมาย แดงวิ่งหนี ตำรวจ ตำรวจไล่ตามเพื่อจับกุม โดยโชเหตุยิงมิโชเหตุโดยมีเจตนาฆ่าแม้จะมีภัยอันตรายต่อแดงแต่ภัยอันตรายนั้นไม่ได้เกิดจากการละเมิดต่อกฎหมายเนื่องจากเจ้าพนักงานตำรวจมีอำนาจที่จะกระทำ ได้ เพราะฉะนั้นการที่แดงยิงตำรวจ แดงจะอ้างป้องกันไม่ได้³⁷ ภัยอันตรายอันละเมิดต่อกฎหมายนั้น ไม่จำเป็นต้องถึงขั้นผิดกฎหมาย เช่นไม่จำเป็นต้องถึงขั้นลงมือเสียก่อนจึงจะป้องกันได้ เพราะเพียงเอา มือล้วงกระเป๋าทำท่าจะล้วงปืนขึ้นมายิง หรือคนร้ายหลบอยู่ใต้ถุนบ้าน ไม่รู้ว่ามียาวุธอะไร ถือว่าเป็นภัยอันตรายใกล้จะถึงอ้างป้องกันได้³⁸ โดยผู้ป้องกันมีเหตุเชื่อว่า 1) มีภัยอันตรายอันละเมิดต่อกฎหมาย 2) มีความจำเป็นต้องใช้กำลังเพื่อหลีกเลี่ยงภัยอันตรายนั้น³⁹ และทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริง ในขณะทำการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย⁴⁰

ภัยที่เกิดจากการละเมิดต่อกฎหมาย หมายความว่า เป็นภัยที่เกิดจากการกระทำของบุคคล เท่านั้น โดยการประทุษร้าย คังนั้นสัตว์ หรือสิ่งไม่มีชีวิตจะกระทำการใดๆ ให้เป็นการละเมิดต่อกฎหมาย ไม่ได้ แต่เมื่อสัตว์ของผู้อื่นเข้ามาทำความเสียหายแก่ทรัพย์สิน และหากผู้กระทำได้ฆ่าสัตว์ นั้นเสีย ผู้กระทำนั้นก็เป็นการป้องกันทรัพย์สินได้ เช่น เจ้าของช้างต้องรับผิดชอบในกรณีที่ควมคุมดูแลช้าง

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 340.

³⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6884/2543 ฎ.ศ. 6 น. 226 การอ้างป้องกันตัวตามบทบัญญัติของ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ผู้ยกขึ้นอ้างต้องเป็นผู้ถูกระทำโดยผู้กระทำได้กระทำโดยละเมิดต่อกฎหมาย จำเลยยอมรับว่าได้ใช้อาวุธปืนยิงในหมู่บ้านโดยโชเหตุอันเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย การที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นเจ้าพนักงาน ตำรวจจะเข้าจับกุมจำเลย จึงเป็นการกระทำโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่จำเลยวิ่งหนี เมื่อผู้เสียหายกับพวกไล่ตามไป เพื่อจับกุม จำเลยก็ใช้อาวุธปืนยิงผู้เสียหาย แม้จะฟังอย่างที่ว่าเจ้าพนักงานตำรวจใช้อาวุธปืนยิงก็จะเป็น การยิงขู่เพื่อให้จำเลยยอมให้จับกุมมากกว่ามีเจตนาฆ่าจำเลย เพราะหากเป็นเช่นนั้นจำเลยคงต้องถูกกระสุนปืนบ้าง ไม่มากก็น้อย ข้อเท็จจริงจึงเป็นเรื่องที่จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดกฎหมาย โดยผู้เสียหายเป็นเจ้าพนักงานที่ปฏิบัติหน้าที่ โดยชอบด้วยกฎหมาย จำเลยจึงไม่อาจยกเหตุป้องกันตัวขึ้นมายังได้

³⁸ ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ. กฎหมายอาญา หลักและปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : VJ. พรินต์ติ้ง, 2547, หน้า 261.

³⁹ Wayne R, La Fave and Austin W, Scott. **Criminal Law**. St Paul Minn : West Publishing Co., 1972, p. 391.

⁴⁰ Rollin M, Perkins. Ronald N, Boyce. **Criminal law and Procedure**. Mineola : The Foundation, 1977, p.691.

ไม่ดี ปล่อยให้ข้างของตนซึ่งตกมัน ใช้งานนายแดง⁴¹ แม้มีภยันตรายที่ป้องกันได้ ผู้ป้องกันต้องไม่มีส่วนผิดในการก่อกันตรายนั้น คือ ผู้ป้องกันต้องถูกระทำ ฝ่ายเดียวจึงจะได้กระทำ ไปเพื่อป้องกันสิทธิของตน⁴²

ในกรณีที่สมัครใจเข้าวิวาทต่อสู้กันจะอ้างป้องกันไม่ได้เช่นเดียวกัน⁴³ การวิวาทหมายถึง การสมัครใจเข้าต่อสู้ทำร้ายกัน ในระหว่างวิวาทถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะกระทำ การโต้ตอบโดยอ้างป้องกันไม่ได้ เพราะมีส่วนผิดในการสมัครใจเข้าวิวาทต่อกัน⁴⁴ เช่น จ้ ปลายโต้เถียงกับผู้ตายแล้วสมัครใจเข้าวิวาท ผู้ตายและผู้เสียหายมีอาวุธในมือจะเข้าทำร้ายจ้ ปลาย จ้ ปลายยิงผู้ตายและผู้เสียหาย จ้ ปลายอ้างป้องกันไม่ได้⁴⁵

การสมัครใจเข้าวิวาทต่อสู้กันนั้น ถ้าขาดตอนไปแล้วสิทธิในการป้องกันกลับคืนมาดังเดิม⁴⁶ เช่นจ้ ปลายกับผู้ตายทะเลาะวิวาทชกต่อยกัน จ้ ปลายไม่มีอาวุธเมื่อมีคนห้าม จ้ ปลายก็หยุดวิวาทกับผู้ตาย ผู้ตายวิ่งไปหยิบไม้ จ้ ปลายวิ่งหนีขึ้นไปบนกุฏิของ ส. แสดงว่าจ้ ปลายไม่มีเจตนาที่จะวิวาทกับผู้ตายอีกแล้ว ฉะนั้นการที่ผู้ตายถือไม้ขึ้นไปตีจ้ ปลายบนกุฏิของ ส. ไม่เป็นการกระทำที่ต่อเนื่อง

⁴¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3435/2527 น. 2699 ซ้างเป็นสัตว์ใหญ่เมื่อกำลังตกมันยอมเป็นสัตว์คู่ร้าย จ้ ปลาย ไม่คอยควบคุมดูแลใกล้ชิดเพียงแต่ใช้เชือกผูกไว้จึงเป็นการกระทำ ำโดยประมาท และเป็นเหตุโดยตรงให้ พ. ผู้เสียหายถูกซ้างของจ้ ปลายแทงด้วยงาได้รับอันตรายสาหัส แล้วซ้างวิ่งไปพังบ้านของ ค. เสียหายอีก จ้ ปลายมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 300 ถือได้ว่าจ้ ปลายปล่อยปลละเลยให้ซ้างเที่ยวไปโดยลำพังในประการที่อาจทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินได้ เป็นความผิดตาม มาตรา 377 อีกบทหนึ่งด้วย

⁴² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1665/2543 ฎ.ศ. 6 น. 14 การที่จ้ ปลายโกรธ โกรธร่วมที่ไม่ยอมลงชื่อรับหนังสือจากจ้ ปลายและคำโจทก์ “ไอ้ลูกหมา” พร้อมกับผลักโต๊ะใส่แล้วเข้าออกปล้ ำต่อสู้กัน ถือว่าจ้ ปลายเป็นผู้ก่อเหตุกับสมัครใจทะเลาะวิวาทจึงไม่อาจอ้างว่ากระทำ ไปเพื่อป้องกัน เพราะการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ต้องเป็นกรณีที่ผู้ถูกระทำ กระทำ ฝ่ายเดียวก่อนจึงได้กระทำ ไปเพื่อป้องกันสิทธิของตน

⁴³ สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. รวมคำ บรรยายเนติบัณฑิต ภาคหนึ่ง. สมัยที่ 57 เล่มที่ 14. 2547, หน้า 323

⁴⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1961/2528 น. 674 การวิวาท หมายถึง การสมัครใจเข้าต่อสู้ทำร้ายกัน คำ พูของจ้ ปลายที่ว่า การข้ายัด รววจต้องมีขั้นตอนต้องมีคณะกรรมการ อย่าไปเชื่อให้มากนักเป็นเพียงการแสดงความคิดเห็นในการสนทนาเท่านั้นมิได้มีข้อความใดเป็นการทำทาบให้ผู้ตายหรือผู้เสียหายออกมาต่อสู้กับจ้ ปลาย จะถือว่าจ้ ปลายเป็นฝ่ายก่อเหตุวิวาทมิได้

⁴⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2322/2522 น. 1859 จ้ ปลายโต้เถียงกับผู้ตายแล้วสมัครใจเข้าวิวาท ผู้ตายและผู้เสียหายมีอาวุธในมือจะเข้าทำร้ายจ้ ปลาย จ้ ปลายยิงผู้ตายและผู้เสียหาย จ้ ปลายอ้างป้องกันมิได้

⁴⁶ Thomas J. Gardner, Terry M, Anderson. *Criminal law*. Belmont : Tomson\wadsworth, 2003, p.107.

จากการวิวาทมาครั้งแรก แต่ถือได้ว่าผู้ตายก่อเหตุขึ้นใหม่ที่จะทำร้าย จ ญ เลข จ ญ เลขจึงมีสิทธิที่จะกระทำ การโต้ตอบกลับมาโดยอ้างป้องกันได้⁴⁷

การกระทำ ต่อกฎที่ผ่านพ้นไปแล้ว เช่น หลังจากผู้ตายวิ่งออกมาจากห้องพักของ จ ญ เลข แล้ว จ ญ เลขติดตามออกมาและใช้มีดแทงผู้ตายอีก 3 ครั้ง เป็นเหตุให้ผู้ตายถึงแก่ความตาย แม้การกระทำ ของ จ ญ เลขดังกล่าวเป็นการกระทำ ต่อบนเครื่องกระชั้นชิดกับการกระทำ ของ จ ญ เลขในตอนแรก ซึ่งเป็นการป้องกัน โดยชอบด้วยกฎหมาย แต่เมื่อ จ ญ เลขแทงผู้ตายในขณะที่หมดโอกาสทำร้าย จ ญ เลขแล้ว การกระทำ ของ จ ญ เลขในครั้งนี้จึงเป็นการกระทำ เกินกว่ากรณีแห่งการจ ญ เลขต้องกระทำ เพื่อป้องกันตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 69⁴⁸

⁴⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2520/2529 น. 1369 จ ญ เลขกับผู้ตายทะเลาะวิวาทจนชกต่อยกอดปล้ำ กัน จ ญ เลขไม่มีอาวุธ เมื่อมีคนห้าม จ ญ เลขก็หยุดวิวาทกับผู้ตาย ผู้ตายวิ่งไปหยิบไม้มา จ ญ เลขก็วิ่งหนีขึ้นไปภูเขาส. แสดงว่า จ ญ เลขไม่มีเจตนาที่จะวิวาทกับผู้ตายอีกแล้ว การที่ผู้ตายถือไม้ลูกกรงขนาดหน้าตัดกว้าง 5 ซม. ยาว 1 เมตร ไล่ตี จ ญ เลขขึ้นไปบนภูเขาส. ไม่เป็นการต่อเนื่องกับการวิวาทครั้งแรก แต่ถือได้ว่าผู้ตายเป็นผู้ก่อเหตุขึ้นใหม่ที่จะทำร้าย จ ญ เลข จ ญ เลขจึงมีสิทธิที่จะกระทำ เพื่อป้องกันตนเองให้พ้นจากการประทุษร้ายของผู้ตาย ไม้ที่ผู้ตายใช้ตีสามารถทำร้าย จ ญ เลขได้ การที่ จ ญ เลขใช้มีดปลอกผลไม้ที่พบอยู่ในที่เกิดเหตุแทงผู้ตายแค่ครั้งเดียว ในขณะที่ผู้ตายทำร้ายอันเป็นการถูกเงิน จ ญ เลขย่อมไม่มีโอกาสที่จะไตร่ตรองว่าถูกอวัยวะสำคัญหรือไม่จึงเป็นการป้องกันตัวพอสมควรแก่เหตุ จ ญ เลขไม่มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 288

⁴⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2066/2533 ฎ.ส. 7 น. 153 ผู้ตายกับพวกรวม 3 คน ติบประตูห้องพักของ จ ญ เลข จนกลอนประตูหลุดจนกลอนประตูเปิดแล้วเข้าไปทำร้าย จ ญ เลข และจะทำร้ายภรรยา จ ญ เลขซึ่งมีครรภ์เป็นการกระทำ ที่อุกอาจและเป็นอันตรายที่เกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย ทั้งเป็นอันตรายที่ใกล้จะถึงการที่ จ ญ เลขใช้มีดแทงคนทั้งสาม แม้จะแทงหลายทีก็เป็นการป้องกันพอสมควรแก่เหตุ การกระทำ ของ จ ญ เลขในขณะนั้นจึงไม่มีความผิด

หลังจากที่ผู้ตายวิ่งออกมาจากห้องพักของ จ ญ เลขแล้ว จ ญ เลขติดตามออกมาและใช้มีดแทงผู้ตายอีก 3 ทีเป็นเหตุให้ผู้ตายถึงแก่ความตาย แม้ว่าการกระทำ ของ จ ญ เลขดังกล่าวเป็นการกระทำ ที่ต่อเนื่องกระชั้นชิดกับการกระทำ ของ จ ญ เลขในตอนแรกซึ่งเป็นการป้องกัน โดยชอบด้วยกฎหมาย แต่เมื่อ จ ญ เลขแทงผู้ตายในขณะที่หมดโอกาสทำร้าย จ ญ เลขแล้ว การกระทำ ของ จ ญ เลขในครั้งนี้จึงเป็นการกระทำ เกินกว่ากรณีแห่งการจ ญ เลขต้องกระทำ เพื่อป้องกันตามประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 69

3.2 เป็นภยันตรายที่ใกล้จะถึง

หากภยันตรายนั้นยังอยู่ห่างไกล ผู้ที่จะรับภัยย่อมมีหนทางที่จะหลีกเลี่ยงภยันตราย เพราะหากภยันตรายยังไม่ใกล้จะถึงย่อมไม่อาจที่จะกระทำ การเพื่อป้องกันได้⁴⁹ ภยันตรายใกล้จะถึง หมายถึง ภยันตรายนั้นกำลังปรากฏอยู่เฉพาะหน้า หรือเป็นอันตรายได้เกิดขึ้นแล้ว และกำลังเกิดต่อไป โดยผู้ป้องกันเชื่อว่าเป็นภัยที่ใกล้จะถึง หรือเป็นภัยที่เกิดขึ้นโดยทันที⁵⁰ ต้องเป็นภัยที่แท้จริงและหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งไม่จำเป็นต้องให้ภัยนั้นเกิดขึ้นแก่ตัวผู้จะต้องประสบภัยเสียก่อน โดยเหตุที่เกิดขึ้นนั้น ต้องอยู่ในลักษณะหากไม่กระทำ การเพื่อป้องกันแล้วจะต้องเกิดภัยอย่างแน่นอน⁵¹ โดยเหตุที่เกิดขึ้นนั้นต้องอยู่ในลักษณะหากไม่กระทำ การเพื่อป้องกันแล้วจะต้องเกิดภัยอย่างแน่นอน ดังนั้นถ้าภัยยังอยู่ห่างไกล ไม่ฉุกเฉินก็ไม่เกิดสิทธิป้องกัน ซึ่งถ้าภัยผ่านพ้นไปแล้วก็ไม่เป็นภยันตรายใกล้จะถึง⁵² เช่น ผู้เสียหายเมาสุราหาเรื่องเข้าขกจ้ เลขก่อน จ้ เลขจึงชกสวน เป็นการป้องกันพอสมควรแก่เหตุ⁵³ จ้ เลขเพียงแต่เกรงว่าผู้ตายจะชักปืนออกมายิงทั้งที่ยังไม่มีพฤติการณ์ที่จะถือว่าผู้ตายจะชักปืนออก

⁴⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1983/2544 ฎ.ศ. 3 น. 157 การที่จะกระทำ การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายได้ ต้องเป็นภยันตรายที่เกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย และเป็นภยันตรายที่ใกล้จะถึง หากภยันตรายยังไม่ใกล้จะถึงเสียแล้วย่อมไม่อาจกระทำ การเพื่อป้องกันได้ แม้ผู้ตายกับผู้เสียหายจะกระทำ การประทุษร้ายกระชากคอเสื้อ ส. และข่มขู่ทำร้ายให้ชกต่อยอันเป็นการกระทำ ที่ละเมิดต่อกฎหมาย ไม่มีอำนาจก็ตาม แต่เมื่อจ้ เลขสมัครใจเข้าวิวาท จ้ เลขก็ไม่อาจยกข้อต่อสู้ว่าจ้ เลขต้องแหง ท้ ร้ายผู้ตายกับผู้เสียหายเพื่อป้องกันสิทธิของ ส. หรือ จ้ เลขได้ ที่ศาลล่างทั้งสองวินิจฉัยต้องกันมาและพิพากษาลงโทษจ้ เลขในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นและพยายามฆ่าผู้อื่นโดยถือว่าจ้ เลขกระทำ เพื่อป้องกันสิทธิของ ส. ในขณะที่ภยันตรายยังไม่ใกล้จะถึงจึงเป็นการกระทำ เพื่อป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายอันเป็นการเกินกว่ากรณีจ้ ต้องกระทำ เพื่อป้องกันตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 69 เป็นการไม่ชอบ

⁵⁰ Wayne R, La Fave. and Austin W, Scott. *Criminal Law*. St Paul Minn : West Publishing Co., 1972, p. 394.

⁵¹ จิตติ ดิงศภัทย์. *กฎหมายอาญา ภาค 1*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : จีรรัชการพิมพ์, 2546, หน้า 734.

⁵² ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. *กฎหมายอาญา หลักและปัญหา*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : VJ. พรินติ้ง, 2547, หน้า 261.

⁵³ คำพิพากษาฎีกาที่ 494/2534 ฎ.ศ. 6 น. 13 ผู้เสียหายเมาสุราหาเรื่องเข้าขกจ้ เลขที่ 2 ก่อน จ้ เลขที่ 2 จึงชกสวน ผู้เสียหายชกพลาดเนื่องจากเมาสุราจึงล้มคว่ำ กับพื้นได้รับอันตรายแก่กาย การกระทำ ของจ้ เลขที่ 2 เป็นเพียงการกระทำ เพื่อป้องกันมิให้ผู้เสียหายทำ ร้ายเท่านั้น ซึ่งจ้ เลขที่ 2 จ้ ต้องกระทำ เพื่อป้องกันสิทธิของตนให้พ้นจากภยันตราย ซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย และได้กระทำ พอสมควรแก่เหตุจึงเป็นการกระทำ โดยชอบด้วยกฎหมาย

มายังจำเลย ไม่ปรากฏว่ามีอาวุธ ถือว่ายังไม่มีการยื่นตราขังที่จำเลยจะต้องป้องกันแต่อย่างใด⁵⁴ หรือกรณี ที่ผู้ตายกับพวกถือสิ่งคล้ายอาวุธเดินเข้ามาหาในเวลากลางคืน จำเลยร้องห้ามไว้ให้วางสิ่งของดังกล่าว ผู้ตายกับพวกจู่โจมเข้ามาใกล้ประมาณ 2-3 เมตร ทำให้เข้าใจได้ว่าจะเข้ามาทำร้าย ถือว่าเป็น ภัยอันตรายใกล้จะถึง จำเลยจึงวิ่งไปทางผู้ตายกับพวก เป็นการป้องกันพอสมควรแก่เหตุ⁵⁵

หากภัยอันตรายนั้นยังอยู่ห่างไกล ผู้ที่จะรับภัยย่อมมีหนทางที่จะหลีกเลี่ยงภัยอันตรายที่จะ เกิดขึ้นได้ และถ้าภัยอันตรายนั้นผ่านพ้นไปแล้วก็ไม่สามารถอ้างป้องกันได้ ถ้าเพียงแต่เห็นว่าผู้ก่อภัย ทำกริยากล้ายจะชักอาวุธออกมาทำร้ายยังไม่ถือว่าเป็นภัยอันตรายใกล้จะถึง โดยผู้ก่อภัยยังไม่ได้ชัก อาวุธออกมา เพียงแต่ทำกริยากล้ายจะชักอาวุธออกมา ถือว่าภัยอันตรายนั้นยังอยู่ห่างไกล⁵⁶

⁵⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5664/2540 พ.ศ. 10 น. 95 จำเลยเพียงแต่เกรงว่าผู้ตายจะชักปืนออกมายิง ทั้งที่ยัง ไม่มีพฤติการณ์ที่จะส่อว่าผู้ตายจะชักปืนออกมายิงทำร้ายจำเลย และไม่ปรากฏว่าผู้ตายมีอาวุธปืน ถือว่ายังไม่ ภัยอันตรายที่จำเลยอ้าง ป้องกันแต่อย่างใด การกระทำของจำเลยจึงไม่เป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย

⁵⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5758/2537 พ.ศ. 12 น. 163 ผู้ตายกับพวกถือสิ่งคล้ายอาวุธปืนเดินเข้ามาหา จำเลยในเขตนาุ้งของจำเลยในเวลากลางคืน จำเลยร้องห้ามให้วางสิ่งของดังกล่าว แล้วผู้ตายกับพวกกลับจู่โจมเข้า มาใกล้ประมาณ 2-3 เมตรย่อมมีเหตุให้จำเลยอยู่ในภาวะเข้าใจได้ว่าผู้ตายกับพวกจะเข้ามาทำร้ายและถือได้ว่าเป็น ภัยอันตรายใกล้จะถึง จำเลยใช้อาวุธปืนของกลางยิงไปทางผู้ตายกับพวกในภาวะและพฤติการณ์ดังกล่าวถือได้ว่า เป็นการป้องกันสิทธิของตนโดยชอบด้วยเหตุให้จำเลยอยู่ในภาวะเข้าใจได้ว่าผู้ตายกับพวกจะเข้ามาทำร้ายและ ถือได้ว่าเป็นภัยอันตรายใกล้จะถึง จำเลยใช้อาวุธปืนของกลางยิงไปทางผู้ตายกับพวกในภาวะและพฤติการณ์ดัง กล่าวถือได้ว่าเป็นการป้องกันสิทธิของตนโดยชอบด้วยกฎหมายและพอสมควรแก่เหตุ

⁵⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1283/2544 พ.ศ. 2 น. 158 จำเลยเป็นเพื่อนสนิทของ ส. เมื่อทราบว่า ส. ถูกรังแก ย่อมมีความโกรธแค้นเป็นทุนเดิม ครั้นพบกลุ่มผู้เสียหายในขณะนั้นก็ย่อมเป็นโอกาสที่จะได้แก้แค้นทันทีที่ได้รับ คำตอบจาก ส. ว่าผู้เสียหายเป็นผู้ที่เข้าร่วมต่อสู้ด้วย จำเลยได้ตรงเข้าไปแทงผู้เสียหายทันทีโดยขณะนั้นผู้เสียหายยัง นั่งคร่อมอยู่บนรถจักรยานยนต์ไม่ทันระวังตัว บริเวณที่แทงเป็นหน้าอกด้านขวาอันเป็นอวัยวะที่สำคัญ โดยจำเลย มีโอกาสเลือกแทงได้ เมื่อผู้เสียหายลงจากรถแล้ววิ่งหนี จำเลยยังได้ไล่ติดตามไปแล้วแทงผู้เสียหายซ้ำอีก 1 ครั้ง อันเป็นการแสดงให้เห็นว่า จำเลยมีความโกรธแค้นผู้เสียหายเป็นอย่างมาก ผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บแผลแทงทะลุ เข้าช่องปอดขวาด้านล่าง ทำให้ทะลุกระบังลมขวา ถูกดับและต่อมหมวกไตขวา หากไม่ได้รับการรักษาอย่างทัน ท่วงทีจะถึงแก่ความตายได้ แม้โจทก์จะไม่ได้มีคปลายแหลมที่ใช้เป็นอาวุธมาประกอบคดีก็ตาม แต่ก็พอให้เข้าใจ ได้ว่ามีคปลายแหลมที่จำเลยใช้เป็นอาวุธนั้นมีขนาดใหญ่พอสมควร เพียงพอที่จะทำให้ผู้ถูกแทงถึงตายได้ บาด แผลที่ปรากฏก็แสดงให้เห็นว่า จำเลยได้แทงโดยแรง พฤติการณ์และการกระทำของจำเลยดังกล่าวมาทั้งหมดบ่ง ชี้ว่าจำเลยมีเจตนาฆ่าผู้เสียหาย

แม้จำเลยเห็นผู้เสียหายทำกริยากล้ายจะชักอาวุธออกมาทำร้าย จำเลยจึงแทงผู้เสียหายก็ตาม ก็ยังถือ ไม่ได้ว่ามีภัยอันตรายอันละเมิดต่อกฎหมายและเป็นภัยอันตรายที่ใกล้จะถึงเกิดขึ้น อันจะเป็นเหตุให้จำเลยอ้างเหตุ ป้องกันได้ การกระทำของจำเลยจึงมิใช่เป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย

กรณีที่ยกขึ้นยังมีอยู่ เช่น ถูกตีแล้วจะตีซ้ำอีก⁵⁷ หรือ ผู้ตายใช้ปืนยิงไปยังบ้านของจำเลย ขณะทานข้าวถูกภริยาฟุบลงไป จึงคว้ามิดโคกลงจากบ้านเพื่อฟันผู้ตาย ผู้ตายยิงปืนขึ้นอีกหนึ่งนัดแต่ไม่ถูก จำเลยจึงฟันไปผู้ตายยกแขนรับแล้วหันหลังขึ้นบ้าน จำเลยจึงฟันซ้ำจนปืนหลุดจากมือ แสดงว่าปืนยังอยู่ในมือของผู้ตายตลอดเวลา ภัยอันตรายจึงยังคงมีอยู่ จำเลยมีสิทธิป้องกันตัวได้⁵⁸ แดงซึกมีดจะแทงคำ คำมีสิทธิป้องกันได้ แม้คำจะแย่งมีดจากมือแดงได้ก็ไม่ได้หมายความว่าภัยอันตรายนั้นได้ผ่านพ้นไปหรือสิ้นสุดลงไปแล้ว เพราะแดงรูปร่างใหญ่ แล้วคำรูปร่างเล็ก คำยังหาช่วยพิการ เพราะฉะนั้นโอกาสที่แดงจะแย่งมีดคืนมีมากกว่า และน่าเชื่อได้ว่าถ้าได้มีดคืนจะแทงคำตาย เพราะฉะนั้นการที่คำแทงแดงอ้างป้องกันได้⁵⁹

⁵⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 3353/2534 ฎ.ศ. 7 น. 168 ผู้ตายเป็นฝ่ายก่อเหตุขึ้น โดยใช้เหล็กแป๊ปขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 นิ้ว ยาวประมาณ 1 ฟุตครึ่งตีทำร้ายจำเลยก่อนและจะตีซ้ำอีก จำเลยยอมมีสิทธิป้องกันตัวให้พ้นภัยอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายและเป็นภัยอันตรายใกล้จะถึง ไม่มีเหตุผลที่จำเลยจะต้องหลบหนีผู้ตาย การที่จำเลยใช้มีดปลายแหลมแทงผู้ตายไป 1 ทีเพื่อหยุดยั้งการกระทำของผู้ตายและบังเอิญมีดไปถูกอวัยวะสำคัญทำให้ผู้ตายถึงแก่ความตาย เช่นนี้ ถือได้ว่าการกระทำของจำเลยพอสมควรแก่เหตุ เป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย

⁵⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 1648/2535 ฎ.ศ. 8 น. 69 ผู้ตายเดินไปข้างรั้วบ้านจำเลย แล้วใช้ปืนลูกซองสั้นยิงไปบริเวณบ้านของจำเลย ซึ่งขณะนั้นจำเลยกับภริยากำลังนั่งกินอาหาร กระสุนปืนถูกภริยาจำเลยล้มฟุบลงไป จำเลยคว้ามิดโคกลงจากบ้านลงไปเพื่อฟันผู้ตาย ผู้ตายวิ่งหนีเข้าไปในบ้านผู้ตาย จำเลยวิ่งไล่ตามแล้วผู้ตายหันหน้ามาทางจำเลย พร้อมกับใช้ปืนยิงสวนมาทันที 1 นัด ไม่ถูกจำเลย จำเลยใช้มีดฟันไป ผู้ตายยกแขนทั้งสองข้างขึ้นรับ แล้วผู้ตายก็หันหลังจะขึ้นบันไดบ้าน จำเลยเข้าใจว่าจะขึ้นไปเอากระสุนปืนมายิงจำเลยอีก จึงใช้มีดฟันที่ด้านหลังถูกคั่นคอและฟันเข้าถูกบริเวณโหนกหน้า ผู้ตายล้มลง แสดงว่าขณะที่จำเลยไล่ฟันผู้ตายนั้น ผู้ตายยังถือปืนอยู่ตลอดเวลาและสามารถยิงมายิงจำเลยได้ การที่จำเลยใช้มีดฟันผู้ตายจนอาวุธปืนจะหลุดไปจากมือของผู้ตาย ย่อมเป็นการป้องกันพอสมควรแก่เหตุ เพราะหากปืนยังอยู่ในมือของผู้ตายตราบดี ภัยอันตรายก็จะมีแก่จำเลยอยู่จนตราบนั้น

⁵⁹ เกียรติจร วังนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546, หน้า 355.

3.3 จำต้องกระทำเพื่อป้องกันสิทธิของตนเองหรือของผู้อื่น

คำว่า “จำต้องกระทำ” แสดงว่าต้องกระทำเท่าที่จำเป็นต้องป้องกันสิทธิ การกระทำเพื่อป้องกันสิทธินั้นไม่จำกัดเฉพาะการกระทำต่อร่างกาย อาจเป็นการกระทำต่อทรัพย์สิน หรือเสรีภาพของผู้ก่อภัยได้⁶⁰

การป้องกันจะทำได้โดยเหตุฉุกเฉินเพื่อป้องกันสิทธิ หมายความว่า การกระทำนั้นต้องมีเจตนาพิเศษ หรือเหตุฉุกเฉินเพื่อป้องกันสิทธิโดยแท้จริง หากไม่มีความคิดเช่นนั้นแล้วก็ไม่เป็นการป้องกัน เพราะกฎหมายข่มค้ำถึงจิตใจของผู้กระทำในขณะนั้นเป็นหลัก⁶¹ ซึ่งเป็นเหตุฉุกเฉินในการยกเว้นความผิด แต่ถ้าเป็นการกระทำเพื่อแก้แค้นก็ไม่สามารถอ้างป้องกันได้⁶² โดยหากไม่กระทำแล้วจะป้องกันสิทธิของตนไม่ได้ เช่น คนร้ายเข้าไปลักทรัพย์ถึงใต้ถุนบ้าน ทราบไม่ได้ว่าคนร้ายมีอาวุธอะไร ไม่จำเป็นต้องเสี่ยงว่าคนร้ายมีอาวุธร้ายแรงแค่ไหน เมื่อยังไปถูกคนร้ายตาย เป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย นอกจากเป็นการป้องกันสิทธิของตนแล้ว ยังรวมถึงการป้องกันสิทธิของบุคคลอื่น แม้ว่าผู้ป้องกันและบุคคลอื่นนั้นจะไม่มีความสัมพันธ์กันเลยก็ตาม⁶³ โดยผู้อื่นนั้นต้องมีสิทธิป้องกันได้อยู่แล้วในกรณีที่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงจากอันตรายได้ แต่กฎหมายไม่ประสงค์ให้เป็นคนชี้ขาด เมื่อนโยบายของกฎหมายอาญาต้องการกำหนดยุทธการกระทำที่คุกคามเป็นภัยอันละเมิดต่อกฎหมาย ผู้ถูกคุกคามไม่จำเป็นต้องหลบหนี แท้จริงแล้วเป็นหน้าที่ของบุคคลที่จะต้องต่อสู้กับภัยอันละเมิดต่อกฎหมาย⁶⁴

⁶⁰ สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. รวมคำบรรยายเนติบัณฑิต ภาค 1. สมัยที่ 57 เล่มที่ 14. 2547, หน้า 329.

⁶¹ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. กฎหมายอาญาหลักและปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : VJ. พรินต์จิง, 2547, หน้า 262.

⁶² จิตติ ดิงศภัทย์. กฎหมายอาญา ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : จีรรัชการพิมพ์, 2546, หน้า 747.

⁶³ George P, Fletcher. *Rethinking Criminal Law*, Boston : Little and Brown, 1978, p. 857.

⁶⁴ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. กฎหมายอาญาหลักและปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : VJ. พรินต์จิง, 2547, หน้า 331.

3.4 การกระทำ นั้นพอสมควรแก่เหตุ

การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย จะต้องกระทำ พอสมควรแก่เหตุหากผู้กระทำ ได้กระทำ ไปเกินสมควรแก่เหตุ การกระทำ นั้นก็เป็นความผิด การดูว่าการกระทำ ขนานไหนเพียงใดจึงจะถือว่าพอเพียงในการป้องกันสิทธิโดยพิจารณาลักษณะของภัย⁶⁵ พิจารณาได้ 2 ประการ คือ การกระทำ พอสมควรแก่เหตุ และการกระทำ เท่าที่จำเป็น ต้องกระทำ

การกระทำ ที่พอสมควรแก่เหตุ นั้นกฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง จึงต้องวินิจฉัยโดยบุคคลผู้อยู่ในฐานะอย่างผู้ที่ตกอยู่ในภัยเช่นนั้น จะต้องคำนึงถึงความฉุกเฉินที่บังคับผู้ต้องรับภัย อันใกล้จะถึงให้ตัดสินใจโดยฉับพลัน และต้องคำนึงถึงความยากในการยับยั้งชั่งใจ ในสถานการณ์ เช่นนั้น ซึ่งการใช้กฎหมายสำคัญอยู่ที่เรื่องการกระทำ ที่พอสมควรแก่เหตุหรือเกินสมควรแก่เหตุ⁶⁶ ซึ่งมีทฤษฎี 2 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีวิถีทางน้อยที่สุด ที่จะทำ ได้มีเดะนั้นจะไม่พ้นภัย⁶⁷ หมายความว่า ผู้กระทำ ต้องใช้มาตรการที่มีอยู่น้อยในการกระทำ เพื่อให้พ้นภัย ซึ่งหากไม่ใช้มาตรการดังกล่าวแล้วก็จะไม่มีทางพ้นจากภยันตรายนั้นได้ หากมีวิธีการหลายอย่างในอันที่จะทำ ให้พ้นจากภยันตราย ผู้กระทำ จะต้องเลือกใช้วิธีการขั้นต่ำ สุด กล่าวคือ ต้องใช้วิธีการที่ก่อภยันตรายแก่ผู้ก่อภัยน้อยที่สุด หากใช้วิธีการอื่นๆ อาจต้องถือว่าเป็นการป้องกันที่เกินสมควรแก่เหตุ⁶⁸ คือ มีทางเลือกอยู่น้อยและเพื่อให้พ้นจากภยันตรายขณะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องใช้วิธีถึงตายได้ ถือว่าผู้กระทำ ได้กระทำ ไปพอสมควรแก่เหตุ เช่น จำเลยพิการขาขวาด้านนั่งอยู่บนแคร่จะขยับตัวหนีข้อมไม้ทัน จำเลยยิงผู้เสียหาย 1 นัดจึงเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย⁶⁹ หรือ มีคนเอาไม้มาตี จำเลยไม่มีสิ่งที่จะมาป้องกันตัวได้เลย

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 263.

⁶⁶ กุทธีรงค์ สมอุตร. “การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย : ศึกษาเฉพาะกรณีขอบเขตการป้องกัน” วิทยานพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536, หน้า 137.

⁶⁷ ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ. ประมวลกฎหมายอาญาฉบับอ้างอิง. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2547, หน้า 146.

⁶⁸ เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546, หน้า 368.

⁶⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1256/2533 ฎ.ส. เล่มที่ 4 น. 129 ผู้เสียหายไปพบจำเลย และพูดต่อว่าเรื่องโคของจำเลยกินต้นยางของผู้เสียหาย ให้จำเลยใช้เงิน จำเลยไม่ให้ เกิดโต้เถียงกัน ผู้เสียหายว่าไม่ให้จะเอาตายและชักมีดปลายแหลมเดินเข้าหาจำเลยในระยะประมาณ 3 วา เพื่อจะแทงจำเลย จำเลยพิการขาขวาด้านนั่งอยู่บนแคร่จะขยับตัวหนีข้อมไม้ทัน ในภาวะเช่นนี้ข้อมไม้เป็นอันตราย ซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย และเป็น

นอกจากมีคดียังแขวงสวนไป⁷⁰ หรือ ผู้ตายตีบรรดจักรยานของจ้ าลายจนล้มลงแล้วเข้าชกต่อยจ้ าลาย โดยไม่ทราบสาเหตุ จ้ าลายมีรูปร่างเล็กไม่มีทางสู้แรงปะทะ หรือหนีรอดไปได้ จึงใช้มีดแทงไป 1 ที พอตีถูกอวัยวะสำคัญ เป็นการป้องกันพอสมควรแก่เหตุ⁷¹ เมื่อข้อเท็จจริงตามคำ ำให้การในชั้นสอบสวนของจ้ าลาย แสดงพฤติกรรมการของผู้ตายว่าจะใช้มีดขอกทำ ร้ายจ้ าลายใช้อาวุธยิงผู้ตาย จึงเป็นการกระทำ ำโดยป้องกัน แต่ถ้าผู้ตายไม่ได้จ้ ำโจมตีเข้ามาทำ ร้ายจ้ าลายอาจเลือกอวัยวะอื่นที่ไม่เป็นอันตรายจนถึงตาย จ้ าลายกลับยิงที่หน้าอกของผู้ตายซึ่งเป็นอวัยวะสำคัญจึงเป็นการป้องกันเกินสมควรแก่เหตุ⁷²

2. ทฤษฎีเทียบสัดส่วนแห่งภัย หากภัยที่มีมาอาจถึงตายก็สามารถตอบ ได้ถึงตายได้ โดยไม่คำ ำเนิงว่าจะใช้อาวุธหรือวิธีอย่างไร คือ พิจารณาว่าอันตรายที่จะเกิดขึ้นถ้าหากได้ป้องกัน จะได้สัดส่วนกับอันตรายที่ผู้กระทำ ำได้กระทำ เนื่องจาก การป้องกันนั้นหรือไม่ โดยได้กำหนดในเรื่อง ความพอสมควรแก่เหตุ คือ ถ้าภัยอันตรายนั้นไม่ถึงตายผู้นั้นก็ไม้อาจกระทำ ำให้อีกฝ่ายถึงตายได้ แต่ถ้า

ภัยอันตรายที่ใกล้จะถึง จ้ าลายยิงผู้เสียหาย 1 นัด กระสุนปืนถูกผู้เสียหายบริเวณไหล่ซ้าย คั้งนี้จ้ าลายกระทำ ำพอสมควรแก่เหตุจึงเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย

⁷⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1430/2500 น. 1404 จ้ าลายไม่ได้เกี่ยวข้องในการวิวาท เป็นแต่ผู้ยืนดูอยู่ข้างนอก ผู้ตายมาตีจ้ าลาย 2-3 ครั้งแล้วยังจะตีซ้ำ อีกจ้ าลายจ้ ำต้องป้องกันตัวและ ไม่มีโอกาสที่จะมัวเลือกหาอาวุธอื่นใดมาใช้ได้ทัน จึงต้องใช้อาวุธมีดที่มีอยู่แขวงสวนไป ในการที่จ้ าลายแทงผู้ตายไปในขณะก้ ำถึงจุดละหุก เช่นนี้ ห้ามเวลางจะแทงให้ถูกตรงไหนไม่ การที่แทงไปถูกท้องเป็นการบังเอิญ หาใช่จ้ าลายจะเอาชีวิตผู้ตายไม่และจ้ าลายแทงผู้ตายที่เดียวเท่านั้น การกระทำ ำของจ้ าลายเป็นการป้องกันตัวไม่เกินสมควรแก่เหตุ จ้ าลายได้รับยกเว้นโทษ

⁷¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 649/2543 ฎ.ศ. 4 น. 26 ผู้ตายให้ผู้เสียหายจอดรถจักรยานยนต์กลางสะพาน แล้วผู้ตายขึ้นดักคอกจ้ าลาย เมื่อจ้ าลายขับขีรถจักรยานยนต์มาถึง ผู้ตายตีบรรดจักรยานยนต์จนล้มลงและเข้าชกต่อยจ้ าลาย ขณะนั้นเป็นเวลาวิกาล เมื่อจ้ าลายถูกทำ ร้ายโดยไม่ทราบสาเหตุในลักษณะจ้ ำโจมตีและเกิดขึ้นโดยทันที ทำ ำให้จ้ าลายเข้าใจว่าผู้ตายและผู้เสียหายอาจดักกรอชิงรถจักรยานยนต์หรืออาจประสงค์ร้ายต่อกรรยาจ้ าลายที่นั่งซ้อนท้ายมาจ้ าลายมีรูปร่างเล็กมากไม่มีทางสู้แรงปะทะของผู้ตายและผู้เสียหายหรือหนีรอดพ้นได้ การที่จ้ าลายซึ่งมีอาชีพเป็นพ่อครัวใช้มีดทำ ำครัวที่พกติดตัวเป็นอาวุธแทงผู้ตายเพียง 1 ที แต่บังเอิญไปถูกอวัยวะสำคัญ ผู้ตายจึงถึงแก่ความตาย และเมื่อผู้เสียหายเข้ามาตีบจ้ าลาย จ้ าลายยอมเข้าใจว่าผู้เสียหายได้เข้าช่วยรุมทำ ร้ายจ้ าลาย จ้ าลายจึงใช้อาวุธมีดคั้งกล่าวแทงผู้เสียหายเพียง 1 ทีเช่นกัน การกระทำ ำของจ้ าลายเป็นการป้องกันพอสมควรแก่เหตุ

⁷² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 99/2534 ฎ.ศ. 2 น. 56 วันเกิดเหตุจ้ าลายต่อว่าผู้ตายเรื่องผู้ตายทูปศิกรรยาซึ่งเป็นบุตรสาวจ้ าลาย และกล่าวหาว่าผู้ตายลักเงินของจ้ าลายไป ผู้ตายทำทายแล้วถือมีดขอกเข้าไปหาจ้ าลายพูดว่าจะเอาอย่างไรก็เอา จ้ าลายร้องห้ามว่าอย่าเข้ามา แต่ผู้ตายไม่ยอมฟังกลับเดินเข้ามาหาจ้ าลายใช้ปืนลูกซองยาวยิงไปที่หน้าอกผู้ตาย 1 นัด เป็นการกระทำ ำโดยป้องกันตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 แต่ผู้ตายไม่ได้จ้ ำโจมตี ร้ายจ้ าลาย อาจเลือกยิงอวัยวะอื่นที่ไม่เป็นอันตรายถึงตายได้ การที่จ้ าลายยิงที่หน้าอกซึ่งเป็นอวัยวะสำคัญจึงเป็นการป้องกันเกินสมควรแก่เหตุตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 69

ภยันตรายนั้นอาจทำ ำให้ถึงตาย ผู้กระทำ ก็มีอ านาจกระทำ ำให้ถึงตายได้ คือ ความพอสมควรแก่เหตุ⁷³ เช่น ใช้กำ ลังลากหญิงเข้าป่าข้างทางจะข่มขืนกระทำ ำ เราและปุจะฆ่า หญิงจึงใช้มีดแทงไปหลายที่ จนตาย เป็นการป้องกันพอสมควรแก่เหตุ⁷⁴ ผู้ตายก่อภัยต่อบัติทำ ร้ายและตะ โดยไม่มีอาวุธ ผู้ป้องกัน ใช้มีดแทงที่ช่องท้องแม่เพียง 1 ครั้ง ผู้ก่อภัยตาย ถือว่าเกินสมควรแก่เหตุ หากเป็นวิถีทางน้อยที่สุด เพื่อให้พ้นภัย ถือว่าเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย

การกระทำ เท่าที่จ ำ ต้องกระทำ ำ กรณีที่จ ำ ต้องกระทำ กำกับภัยที่ใกล้จะถึง ตามปกติย่อมเป็น ปัญหาอันเดียวกันถ้าภัยยังไม่ใกล้จะถึง ก็ยังไม่มีการกระทำ ำ เพื่อป้องกัน แต่หลักการกระทำ ำ เท่าที่จ ำ ต้องกระทำ ำ มีความหมายได้อีกประการหนึ่ง แม้ภัยใกล้จะถึง การป้องกันก็จะกระทำ ำ เกินกว่า ที่จ ำ ต้องกระทำ ำ เพื่อป้องกันไม่ได้ คือ ถ้าภัยยังไม่ใกล้จะถึง หรือภัยนั้นสิ้นสุดผ่านพ้นไปแล้ว การที่ จ ำ ต้องกระทำ ำ เพื่อป้องกันยังไม่มีหรือไม่มีภัยจะป้องกันอีกแล้ว การกระทำ ำ นั้นก็ไม่ได้ยกเว้นความ ผิด แม้จะอ้างป้องกันเกินสมควรแก่เหตุก็ไม่ได้ แต่ถ้าเป็นภัยใกล้จะถึง การที่จ ำ ต้องกระทำ ำ เพื่อป้องกันมีแล้ว หากกระทำ ำ เกินกว่าเหตุที่จ ำ ต้องกระทำ ำ เพื่อป้องกัน อาจได้รับการลดหย่อน โทษลง ได้บ้าง เป็นหลักที่บัญญัติขึ้นมาใช้ตามมาตรา 53 เดิม แต่มาตรา 69 บัญญัติเปลี่ยนไป โดยเพิ่มข้อความว่า กระทำ ำ เกินกว่ากรณีแห่งการจ ำ ต้องกระทำ ำ เพื่อป้องกันขึ้นอีก การวินิจฉัยจึงเปลี่ยน ไปจากเดิมใน ส่วนนี้ ดังนั้นถ้าได้กระทำ ำ โดยเจตนาพิเศษเพื่อป้องกันสิทธิแล้ว แม้ภัยจะไม่ใกล้จะถึงหรือผ่านพ้น ไปแล้ว ก็ยังเป็นกรกระทำ ำ เพื่อป้องกัน แต่เกินกว่ากรณีแห่งการจ ำ ต้องทำ ำ⁷⁵ ดังนั้นการกระทำ ำ เพื่อ ป้องกันสิทธิ ผู้ป้องกันย่อมกระทำ ำ ได้เท่าที่จ ำ ต้องป้องกันเพื่อให้พ้นภยันตรายนั้น คือ จะป้องกันมากกว่าภัยนั้นไม่ได้ ซึ่งจะต้องค ำ นึงถึงเหตุการณ์ในขณะนั้น

⁷³ Wayne R. La Fave, and Austin W. Scott. *Criminal Law*. St Paul Minn : West publishing Co., 1972, p. 391.

⁷⁴ ค ำ พิพากษาฎีกาที่ 1826/2530 ฎ.ศ. 7 น. 169 ผู้ตายลากจ ำ เลยเข้าไปในป่าข้างทางเพื่อจะข่มขืนและ ขู่ว่าจะฆ่า จ ำ เลยจึงใช้มีดแทงผู้ตายที่ 1 แล้วผู้ตายและจ ำ เลยต่างวิ่งออกมาจากที่เกิดเหตุห่างประมาณ 100 เมตร แล้วจึงเกิดปลุกปล้ำ กัน โดยผู้ตายพยายามแย่งมีดจากจ ำ เลยเพื่อทำ ร้ายจ ำ เลย จ ำ เลยจึงแทงผู้ตายอีกหลายที่ เจ้านี้ถือ ว่าภยันตรายยังไม่หมดไป การที่จ ำ เลยซึ่งเป็นหญิงและอยู่ในภาวะเช่นนั้นใช้มีดแทงผู้ตายจึงเป็นการป้องกันพอสมควรแก่เหตุ

⁷⁵ จิตติ ดิงศภัทย์. *กฎหมายอาญา ภาค 1*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : จีรรัชการพิมพ์, 2546, หน้า 773.

ผู้ทำ การป้องกัน จำ ต้องหลีกเลี่ยงที่ไม่ใช่กำลังถึงตาย เว้นแต่อยู่ในที่อยู่อาศัย หรือสถานที่ประกอบธุรกิจ⁷⁶ ซึ่งสามารถทำได้โดยไม่จำ ต้องหลีกเลี่ยงจากอันตรายนั้น⁷⁷ เพราะที่อยู่อาศัยนั้น เป็นสิทธิพิเศษโดยไม่จำ ต้องหลีกเลี่ยง โดยเป็นการคุ้มครองที่อยู่อาศัยของตน (castle doctrine)⁷⁸ โดยเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายในความหมายอย่างกว้างซึ่งเป็นอัน ตามตามกฎหมาย ผู้ถูกรุกรานไม่จำ ต้องหนี เช่น ผู้ตายถือมีคปลายแหลมลุนน์ ำข้ามคลองจะเข้าไปฟันจำ เลยถึงในบ้าน แม้ จำ เลยจะเห็นผู้ตายก่อนและอาจหลบหนีไปได้ แต่ก็ไม่มี ความจำ เป็นที่ผู้มีสิทธิครอบครองเคหสถาน ของตนโดยชอบจะหนีผู้กระทำ ผิดกฎหมาย⁷⁹ ในกรณีที่มีการป้องกันโดยส คัญผิด ถ้าผู้นั้นมีความ เชื่อว่าต้องใช้กำลังในการป้องกัน โดยเชื่ออย่างสุจริตว่ามีภัยอันตรายเกิดขึ้นนั้น ก็ยกเว้นความผิดได้⁸⁰

การป้องกันโดยพลาด หากการกระทำ ำโดยชอบด้วยกฎหมายพลาดไปถูกบุคคลที่ 3 ก็ถือว่ายังเป็น การป้องกันอยู่และผู้ใช้สิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายไม่มีความผิด ในสถานการณ์เช่นนั้น⁸¹ เช่น มีคนจะเข้ามาทำ ำร้ายจึงยิงปืนลงพื้นเพื่อขยับยังไม่ให้ผู้นั้นเข้ามาทำ ำร้าย แต่กระสุนกระแทบพื้นแผ่ กระจายไปถูกผู้อื่น เมื่อการกระทำ คังกล่าวเป็นการกระทำ ำโดยชอบด้วยกฎหมาย ผู้กระทำ ก็ไม่มีความผิดฐานพยายามฆ่า หรือทำ ำร้ายร่างกายผู้อื่น⁸²

⁷⁶ Wayne R. La Fave, and Austin W. Scott. **Criminal Law**. St Paul Minn : West Publishing Co., 1972, p. 391.

⁷⁷ ฤชณะ กรตุกรานต์. “การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย : ศึกษากรณีการป้องกันในเคหสถาน” วิทยานพนธ์นิติศาสตรมหาบัณชิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณชิตย์, 2544, หน้า 31.

⁷⁸ Thomas J.Gardner, Terry M. Anderson. **Criminal law**. Belmont : Thomson \ Wadsworth, 2003, p.107.

⁷⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 169/2504 น. 108 ผู้ตายบุกรุกเข้าไปจะทำ ำร้ายจำ เลยจนถึงบ้าน จำ เลยจึงยิงเอา เพราะถ้าไม่ยิงผู้ตายก็จะฟันจำ เลย เช่นนี้การกระทำ ำของจำ เลยจึงเป็นการป้องกันชีวิตพอสมควรแก่เหตุ

⁸⁰ Wayne R. La Fave, and Austin W. Scott. **Criminal Law**. St Paul Minn : West publishing Co., 1972, p. 396.

⁸¹ **I bid.**

⁸² คำพิพากษาฎีกาที่ 4180/2539 ฎ.ส. 5 น. 198 ขณะผู้เสียหายทั้งแปดยืนรอขึ้นรถโดยสารประจำ ทาง อ. กบจำ เลยที่ 1 และที่ 2 มาพบผู้เสียหายที่ 1 อ. ซึ่งรู้จักกับผู้เสียหายที่ 1 ได้เข้าถามหาเพื่อนคนหนึ่งแล้วไม่พอใจ คำตอบของผู้เสียหายที่ 1 จึงเกิดการโต้เถียงและเข้าตอโยใบหน้าของผู้เสียหายที่ 1 แต่ไม่ถูก ขณะนั้นจำ เลยที่ 1 ก็ยืน อยู่ พวกของผู้เสียหายที่ 1 ถือมีคดาบยาวประมาณครึ่งเมตรชูขึ้นเหนือศีรษะวังตรงเข้าจะช่วยผู้เสียหายที่ 1 จำ เลยที่ 1 และที่ 2 จึงชักอาวุธปืนลูกซองสั้น และยิงลงไปทั้งพื้นดินคนละนัด ก็เพื่อขยับยังไม่ให้เพื่อนของผู้เสียหายที่ 1 ำมีคพื้น อ. หรือจำ เลยทั้งสอง เป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย แม้กระสุนปืนที่จำ เลยที่ 1 ยิงไปจะกระทบพื้นดิน

จากการศึกษาในเรื่องการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ผู้กระทำไม่จำเป็นต้องหลีกเลี่ยงจากภัยอันตรายอันละเมิดต่อกฎหมาย ซึ่งเป็นภัยอันตรายใกล้จะถึงเพื่อป้องกันสิทธิของตนหรือของผู้อื่นให้พ้นจากภัยอันตรายนั้น และการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่พอสมควรแก่เหตุ ผู้กระทำไม่มีความผิด โดยผู้กระทำไม่จำเป็นต้องหลีกเลี่ยง ซึ่งเป็นการกระทำเพื่อป้องกันสิทธิของตนหรือผู้อื่น

กรณีการกระทำใดจะเป็นการกระทำที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ โดยหลักเกณฑ์การอธิบายว่าพฤติการณ์ใดจะเป็นป้องกันหรือไม่ ก็โดยพิจารณาจากสถานการณ์ในการจับของเจ้าพนักงานตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรคสาม คือ ถ้าบุคคลซึ่งจะถูกจับขัดขวาง หรือจะขัดขวางการจับ หรือหลบหนี หรือพยายามจะหลบหนี ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับนั้น ซึ่งเป็นวิธีการจับเพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำความผิด

4. กรณีผู้ทำการจับมีอำนาจใช้การป้องกันทั้งหลายในการจับ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรคสาม บัญญัติว่า “ถ้าบุคคลซึ่งจะถูกจับขัดขวางหรือจะขัดขวางการจับ หรือหลบหนี หรือพยายามจะหลบหนี ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น” โดยเป็นวิธีการจับผู้กระทำความผิด ซึ่งในการใช้วิธีหรือการป้องกันกรณีผู้ถูกจับขัดขวางหรือ จะขัดขวาง หลบหนี หรือพยายามจะหลบหนีก็ต้องใช้เท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่อง⁸³ ในการจับบุคคลนั้น

จากบทบัญญัติ คำว่า “ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 นั้น ซึ่งเป็นวิธีปฏิบัติในการจับผู้กระทำความผิด มีการอธิบายหลักกฎหมาย ดังนี้

การที่จะใช้กำลังรุนแรงถึงตายแก่ผู้ต้องหานั้น จะมีได้ก็ต่อเมื่อเกิดการต่อสู้ขัดขวางการจับกุม แล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้สิทธิในการป้องกันภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับตนเองหรือผู้อื่น ซึ่งเป็นภัยอันตรายใกล้จะถึงและต้องทำไปโดยพอสมควรแก่เหตุ ตามหลักกฎหมายเรื่อง “ป้องกัน” ตาม

และแผ่กระจายถูกผู้เสียหายทั้งแปดจนได้รับอันตรายแก่กาย จำเลยที่ 1 ก็ไม่มีความผิดฐานพยายามฆ่าหรือทำร้ายร่างกายผู้อื่น

⁸³ คณิต ฒ นกร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2546, หน้า 243-244.

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 เท่านั้น⁸⁴ หรือ ในเรื่องการใช้วิธีหรือความป้องกันทั้งหลายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 นี้ ก็เป็นลักษณะเดียวกันการป้องกันสิทธิตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 นั้นเอง แต่การใช้สิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 นี้กว้างกว่า และต้องใช้มากกว่าผู้กระทำ าคคีมิฉะนั้นก็จับกุมไม่ได้ หรือถ้าผู้ถูกจับใช้อาวุธร้ายแรง เจ้าพนักงานก็ต้องใช้อาวุธร้ายแรง เช่นกัน นอกจากนี้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ก็ยังเป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองเจ้าพนักงานอีกด้วย⁸⁵

เมื่อพิจารณาการอธิบายและการวางหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 กล่าวได้ว่ามี 2 ความเห็น คือ

ความเห็นแรก เห็นว่า เป็นอย่างเดียวกับการป้องกัน โดยชอบด้วยกฎหมายตามกฎหมายอาญา มาตรา 68 แม้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 83 วรรค 3 เป็นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานในการจับผู้กระทำ ความผิด จึงเป็นการป้องกันตนเองหรือผู้อื่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68⁸⁶

ความเห็นที่สอง เห็นว่า มาตรานี้เป็นมาตราสำคัญที่บัญญัติถึงวิธีการจับ มาตรานี้เป็นการเริ่มต้นที่ผู้จับจะต้องใช้วิธีสุภาพ แล้วใช้วิธีการจับที่รุนแรงเพิ่มขึ้นแล้วใช้กำลังกายและอาวุธที่เหนือกว่าเพิ่มขึ้น จนจับตัวผู้ถูกจับให้ได้แม้ในที่สุดทำ ำให้ผู้ถูกจับตาย อันเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย หมายความว่าผู้จับจะต้องกระทำ การใด เพื่อป้องกันสิทธิของตน หรือของผู้อื่น ใหพ้นภัยอันตราย ซึ่งเกิดจากการประทุษร้าย อันละเมิดด้วยกฎหมาย และเป็นภัยอันตรายที่ใกล้จะถึง ถ้าได้กระทำ พอสมควรแก่เหตุ ผู้จับ ไม่มีความผิด⁸⁷

เมื่อพิจารณาตามบทกฎหมายซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าบุคคลซึ่งจะถูกจับขัดขวางหรือจะขัดขวางการจับ หรือหลบหนี หรือพยายามจะหลบหนี ผู้ทำ การจับมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น” ซึ่งเมื่อพิจารณาจากบทกฎหมายแล้วสามารถแยกได้ 2 กรณี คือ

⁸⁴ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2543, หน้า 105.

⁸⁵ สมพร พรหมพิคาธร. คดีวิสามัญฆาตกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545, หน้า 2.

⁸⁶ สุวัฒน์ชัย ใจหาญ. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2. กรุงเทพฯ : การพิมพ์พระนคร, หน้า 40.

⁸⁷ ไพฑูรย์ เนติโพธิ์. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. 2546, หน้า 301.

1. ผู้ทำ การจับมีอำนาจใช้วิธีทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น
2. ผู้ทำ การจับมีอำนาจใช้การป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น

การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในการจับ หรือป้องกันการหลบหนี ซึ่งเป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์เพื่อควบคุม ชัยยังและปราบปรามอาชญากรรม รวมทั้งการคุ้มครองสังคม เมื่อนำหลักเรื่องการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 มาเป็นหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐในการใช้วิธีหรือการป้องกันเจ้าพนักงานผู้ทำ การจับ หรือป้องกันการหลบหนี ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการบังคับใช้กฎหมายในทางหนึ่ง จึงไม่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่งเมื่อนำหลักเกณฑ์การป้องกันตนเองโดยชอบด้วยกฎหมาย มาเป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในการจับ หรือป้องกันการหลบหนี เพราะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในการจับ หรือป้องกันการหลบหนีนั้นมีความเสี่ยงภัยมากกว่าบุคคลธรรมดาจึงไม่ควรที่จะนำชีวิตไปเสี่ยงต่ออันตรายที่ก่อ ลังจะเกิดขึ้น โดยต้องรอให้ภัยอันตรายนั้นเกิดขึ้นก่อนแล้วจึงจะใช้กำลังหรืออาวุธได้

เช่นนี้ การป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับ หรือป้องกันการหลบหนี โดยเฉพาะในกรณีผู้กระทำ าคิดจะหลบหนีจากการจับ หรือหลบหนีจากการควบคุม เจ้าพนักงานผู้ทำ การจับสามารถที่จะใช้กำลังหรืออาวุธเพื่อจับ หรือเพื่อป้องกันการหลบหนี ซึ่งเป็นการกระทำ เพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำ าคความผิด จึงเป็นการป้องกันในความหมายอย่างกว้าง เพื่อเจ้าหน้าที่ ตำรวจทำ การจับจะบรรลุถึงวัตถุประสงค์และหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ภายใต้อำนาจการบังคับเช่นนี้

ศาลประเทศสหรัฐอเมริกาวินิจฉัยว่าหลักการใช้กำลังจับกุมไม่ใช่หลักป้องกัน โดยชอบด้วยกฎหมาย ไม่ใช่เจ้าพนักงานจะใช้กำลังได้ต่อเมื่อเป็นการป้องกันตัว เจ้าพนักงานของรัฐทำ หน้าที่ป้องกันปราบปรามอาชญากรรมไม่จึง ำเป็นต้องเอาชีวิตเข้าไปเสี่ยงจนถึงขนาดที่ว่าจะต้องให้ผู้ร้ายชักปืนก่อนแล้วถึงจะยิง เจ้าพนักงานยิงก่อนได้ถ้าเห็นว่ามีเหตุอันสมควรเชื่อว่าผู้ร้ายจะกระทำ ำอันตรายและไม่ได้มีหลักเกณฑ์ว่าจะต้องเป็นภัยอันตรายใกล้จะถึงด้วย ต้องทำ าคความเข้าใจให้คิดว่าหลักเรื่องการใช้กำลังเข้าทำ การจับกุมจนกระทั่งเป็นเหตุให้คนร้ายถึงแก่ความตายไม่ใช่หลักเรื่องการป้องกัน แต่เป็นหลักเรื่องความเป็นไป ได้ที่คนร้ายจะทำ ำอันตรายต่อเจ้าพนักงานหรือผู้อื่น ซึ่งการทำ ำอันตรายนั้นไม่จึง ำเป็นว่าจะต้องทำ ำให้เขาถึงตาย บาคเจ็บสาหัส (Tennessee v. Garnner, 472

U.S.1,1985)⁸⁸ โดยในคดีนี้ Gannner ได้มีกริยาทำทางว่าจะทำร้ายซึ่งเป็นอันตรายต่อเจ้าพนักงานตำรวจหรือผู้อื่น เจ้าพนักงานตำรวจจึงไม่มีความผิด⁸⁹

เมื่อพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรคสาม กล่าวได้ว่า ในการใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายนั้นเป็นสิ่งที่แตกต่างกัน โดยในการใช้การป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้ต้องหา ไม่ใช่หลักเกณฑ์เช่นเดียวกับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ซึ่งเป็นหลักในการป้องกันอันตรายของปัจเจกชนจากผู้ละเมิด แต่ในกรณีที่ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีและการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้ต้องหา เป็นวิธีในการจับผู้กระทำความผิดหรือป้องกันการหลบหนี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นวิธีหรือขั้นตอนหนึ่งในการจับหรือป้องกันการหลบหนี

ดังนั้น การป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้ต้องหา จึงไม่ใช่หลักเกณฑ์อย่างเดียวกับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ในกรณีที่ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้ต้องหา จึงเป็นวิธีหรือขั้นตอนในการจับหรือป้องกันการหลบหนี ดังจะกล่าวในบทต่อไป

⁸⁸ จิรนิติ หะวานนท์. สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2546, หน้า 49.

⁸⁹ Wayne R. La Fave. *Modern Criminal Law Case Comments and Questions*. St Paul Minn : West Publishing Co., 2001, p 526.

บทที่ 3

การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน

การจับเป็นมาตรการบังคับทางอาญา ซึ่งเป็นการกระทำ โดยรัฐอันเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แต่การใช้ อำนาจรัฐต่อประชาชนนั้นก็เพื่อเป็นการคุ้มครองปกป้องประชาชนภายในรัฐ การที่ประชาชนมอบอำนาจให้รัฐเป็นผู้ปกครองซึ่ง จัง จ้าค รุส โซ (Jean Jacques Rousseau 1712-1778) กล่าวว่า มนุษย์ตามธรรมชาติมีความเท่าเทียมกัน อยู่อย่างอิสระและมีเสรีภาพตามธรรมชาติ แต่เมื่อมนุษย์ต้องการหลักประกันที่แน่นอน จึงรวมตัวกันมอบอำนาจให้แก่สังคม คือ รัฐ ซึ่งยอมสละสิทธิและเสรีภาพที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แล้วยอมรับสิทธิและเสรีภาพที่มีข้อจำกัดโดยกฎหมาย

เนื่องจากประชาชนมอบอำนาจให้รัฐเป็นผู้ปกครองตน รัฐจึงสามารถที่จะบัญญัติกฎหมายในการที่จะควบคุมพฤติกรรม คุ้มครองประชาชนภายในสังคม โดยจะต้องให้ความเสมอภาคต่อประชาชนภายในสังคม และต้องเคารพต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน

บทบัญญัติของกฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพ ตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อันว่าด้วยการจับ ชังจ้ง คุก คั่น ปลดปล่อยชั่วคราว (มาตรา 77 ถึงมาตรา 119) สำคัญในลักษณะนี้จึงเกี่ยวกับการกำหนดพฤติการณ์ในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล โดยอำนาจของเจ้าพนักงาน หรือสถาบันของรัฐ เพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองเป็นส่วนรวมและการกำหนดขอบเขตและวิธีการที่เจ้าพนักงานหรือสถาบันของรัฐจะพึงใช้อำนาจนั้น เพื่อเป็นหลักประกันว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลจะไม่ถูกลิดรอนหรือสูญเสียไป โดยปราศจากเหตุอันสมควร¹

เมื่อรัฐสามารถที่จะบัญญัติกฎหมายในการคุ้มครอง และควบคุมประชาชนในสังคม การจับจึงเป็นมาตรการอย่างหนึ่งในการควบคุมสังคม โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีอำนาจที่จะจับผู้ต้องสงสัยว่าจะกระทำความผิดหรือได้กระทำความผิดมาแล้ว หรือจะหลบหนีจากการควบคุม เป็นต้น โดยเป็นอำนาจตามกฎหมายที่จะกระทำ ได้ การจับ คือ การควบคุมการเคลื่อนไหวของบุคคลโดยเจ้า

¹ คณิง ภาไชย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2548, หน้า 221.

พนักงานเพื่อให้เขาให้การตอบข้อกล่าวหาทางอาญา ซึ่งจะต้องมีการยึดตัวบุคคลไว้ ไม่ใช่เพียงการจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเท่านั้น²

การจับเป็นการกระทำเพื่อจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนที่ทางของบุคคล ซึ่งเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนที่ทางของบุคคลนี้ หมายถึงเสรีภาพที่จะไปไหนมาไหนโดยปราศจากการถูกจำกัดเขต และเป็นส่วนหนึ่งของเสรีภาพในร่างกายตามรัฐธรรมนูญ³

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 237 บัญญัติว่า “ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใด จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอื่นอย่างอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยผู้ถูกจับจะต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับ โดยไม่ชักช้า กับจะต้องได้รับโอกาสแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งถูกจับไว้วางใจทราบในโอกาสแรก และผู้ถูกจับซึ่งยังถูกควบคุมอยู่ต้องถูกนำตัวไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อศาลมีเหตุพิจารณาว่ามีเหตุที่จะขังผู้ถูกจับไว้ตามกฎหมายหรือไม่ เว้นแต่มีเหตุสุจริตหรือมีเหตุจำเป็นอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

หมายจับหรือหมายขังบุคคลจะออกได้ต่อเมื่อ 1) มีหลักฐานอันสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงที่มีอัตราโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือ 2) มีหลักฐานอันสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันสมควรเชื่อว่าผู้นั้นน่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น ด้วย

การจับในคดีอาญา โดยหลักแล้วกระทำไม่ได้ เว้นแต่มีความจำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติ วัตถุประสงค์ของการจับมีเป้าหมายหลักที่สำคัญ คือ เพื่อนำตัวผู้ที่มีหลักฐานว่าน่าจะเป็นผู้กระทำความผิดมาควบคุมหรือส่งฟ้องต่อศาล, เพื่อป้องกันมิให้ผู้นั้นก่อเหตุร้ายหรือกระทำความผิด, เพื่อป้องกันมิให้ผู้นั้นไปข่มขู่พยาน หรือชักย้ายหลักฐาน, เพื่อดำเนินคดีแก่ผู้ต้องหาตามที่กฎหมายกำหนด⁴

² จิรนิติ หะวานนท์. สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2546, หน้า 45.

³ คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2546, หน้า 235.

⁴ ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2547, หน้า 195.

1. ผู้มีอำนาจจับ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78 บัญญัติว่า “พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะจับผู้ใด โดยไม่มีหมายจับไม่ได้...” จากบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้มีอำนาจจับตามที่กฎหมายกำหนด คือ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(16) บัญญัติว่า “พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ” หมายรวมถึงเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ให้รวมทั้งพศศ. เจ้าพนักงานกรมสรรพสามิต กรมศุลกากร กรมเจ้าท่า พนักงานตรวจคนเข้าเมือง และเจ้าพนักงานอื่นๆ กล่าวคือ 1) เจ้าพนักงานที่มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน โดยทั่วไป และ 2) เจ้าพนักงานที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการจับกุมผู้กระทำ ความผิด ป้องกัน หรือปราบปรามการกระทำ ผิดตามกฎหมาย

โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดถึงพนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจ ที่มีอำนาจในการจับ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐและมีอำนาจตามกฎหมายที่จะกระทำ ได้ และนอกจากจะกำหนดถึงเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจที่มีอำนาจจับ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังได้บัญญัติถึงประชาชนที่สามารถที่จะทำการจับ ได้เช่นกัน โดยได้บัญญัติถึงอำนาจของประชาชนในการทำการจับ คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 79 บัญญัติว่า “ราษฎรจะจับผู้อื่นไม่ได้เว้นแต่จะเข้าอยู่ในเกณฑ์แห่งมาตรา 82 หรือเมื่อผู้นั้นกระทำความผิดซึ่งหน้าและความผิดนั้นได้ระบุไว้ในบัญชีท้ายประมวลกฎหมายนี้ด้วย” และมาตรา 82 บัญญัติว่า “เจ้าพนักงานผู้จัดการตามหมายจับ จะขอความช่วยเหลือจากบุคคลใกล้เคียงเพื่อจัดการตามหมายนั้นก็ได้ แต่จะบังคับให้ผู้อื่นช่วยโดยอาจเกิดอันตรายแก่เขาไม่ได้”

ดังนั้น ผู้มีอำนาจจับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามี คือ พนักงานตามที่กฎหมายบัญญัติ คือ เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ และราษฎร

2. หลักเกณฑ์การจับ

เมื่อกฎหมายได้บัญญัติถึงผู้มีอำนาจในการทำการจับได้ทั้งเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ และราษฎร ในการทำการจับได้ หลักเกณฑ์ในการจับสามารถแยกพิจารณาได้ คือ หลักเกณฑ์ในการจับโดยเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ และหลักเกณฑ์ในการจับโดยราษฎร

2.1 การจับโดยเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ

การจับโดยเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจนั้น มี 2 ประเภท คือ 1) การจับโดยมีหมายจับ 2) การจับโดยไม่มีหมายจับ พิจารณาได้ดังนี้

2.1.1 การจับโดยมีหมายจับ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66⁵ ได้กล่าวถึงเหตุที่จะออกหมายจับ โดยมาตรา 66 เหตุที่จะออกหมายจับได้ คือ 1) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปี หรือ 2) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น

โดยถ้าบุคคลนั้นไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือไม่มาตามหมายเรียกหรือตามนัดโดยไม่มีข้อแก้ตัวอันสมควร ให้สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นจะหลบหนี

ตามมาตรา 66(1) ถือเอาอัตราโทษเป็นหลัก กล่าวคือ กรณีจะออกหมายจับได้เฉพาะความผิดที่มีหลักฐานว่าทำได้ นั้นมีระวางโทษจำคุกเกิน 3 ปีขึ้นไป

ตามมาตรา 66(2) เมื่อมีหลักฐานตามสมควร แต่ต้องมีเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ มีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี หรืออาจเป็นกรณีที่ถูกหมายสันนิษฐานให้ถือว่ามีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี คือ 1. บุคคลนั้นไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือ 2. บุคคลนั้นไม่มาตามหมายเรียกหรือตามนัดโดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควร หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น⁶

บทบัญญัติที่แก้ไขใหม่ในมาตรา 66 สอดคล้องกับมาตรา 237 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยกำหนดให้ต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าต้องเป็นบุคคลที่น่าจะกระทำความผิดร้ายแรง หรือมีลักษณะที่จะหลบหนี หรือยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือจะก่อเหตุร้าย ส่วนมาตรา 66 ที่กำหนดให้ชัดเจนขึ้น คือ คดีร้ายแรงต้องเป็นคดีที่มีอัตราโทษอย่างสูงเกินสามปี (ซึ่งเดิมอัตราโทษจำคุกเป็นเหตุขอออกหมายจับได้) ส่วนกรณีตามวรรคท้ายของมาตรา 66 ซึ่งเดิมเป็นเหตุออกหมายจับ

⁵ แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 มาตรา 11

⁶ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. คำอธิบายพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2548, หน้า 69-71.

ตามมาตรา 66 (1) และ (3) กฎหมายกำหนดว่าเป็นกรณีสันนิษฐานว่าจะหลบหนี ซึ่งเป็นเหตุออกหมายจับได้ ตามมาตรา 66 (2) นั้นเอง⁷

2.1.2 การจับโดยไม่มีหมายจับ

มาตรา 78 พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะจับผู้ใดโดยไม่มีหมายจับหรือคำสั่งของศาลนั้นไม่ได้ เว้นแต่กรณี 1) เมื่อบุคคลนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้าดังบัญญัติไว้ในมาตรา 80 (มาตรา 80 บัญญัติว่า ที่เรียกว่าความผิดซึ่งหน้านั้น ได้แก่ ความผิดซึ่งเห็นทำ ลังกระทำ หรือพบในอาการใดซึ่งแทบจะไม่มี ความสงสัยเลยว่าเขาได้กระทำความผิดมาแล้วสักอย่าง ไรก็ดี ความผิดอาญาดังระบุไว้ในบัญชีท้ายประมวลกฎหมายนี้ ให้ถือว่าความผิดนั้นเป็นความผิดซึ่งหน้า ในกรณีเมื่อบุคคลหนึ่งถูกไล่จับตั้งผู้กระทำ โดยมีเสียงร้องเอะอะหรือเมื่อพบบุคคลหนึ่งแทบจะทันทีทันใดหลังจากการกระทำความผิดในถิ่นแถวใกล้เคียงกับที่เกิดเหตุ นั้นและมีสิ่งของที่ ได้มาจากการกระทำความผิด หรือมีเครื่องมือ อาวุธหรือวัตถุอย่างอื่นอันสันนิษฐานได้ว่าได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือมีร่องรอยพิรุณเห็นประจักษ์ที่เสื้อผ้าหรือเนื้อตัวของผู้นั้น) หรือ 2) เมื่อพบบุคคลโดยมีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้น น่าจะก่อเหตุร้ายให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น โดยมีเครื่องมือ อาวุธหรือวัตถุอย่างอื่นอันสามารถอาจใช้ในการกระทำความผิด หรือ 3) เมื่อมีเหตุที่จะออกหมายจับของบุคคลนั้นตามมาตรา 66 (2) แต่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่อาจขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลนั้นได้ หรือ 4) เป็นการจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หนีหรือหลบหนีในระหว่างถูกปล่อยชั่วคราวตามมาตรา 117

3.2 การจับโดยราษฎร

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 79 บัญญัติว่า “ราษฎรจะจับผู้อื่นไม่ได้ เว้นแต่จะเข้าอยู่ในเกณฑ์แห่งมาตรา 82 หรือเมื่อผู้นั้นกระทำความผิดซึ่งหน้า และความผิดนั้นได้ระบุไว้ในบัญชีท้ายประมวลกฎหมายนี้”

ความผิดที่ระบุไว้ในบัญชีท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดบทมาตราตามกฎหมายลักษณะอาญา ซึ่งเมื่อใช้ประมวลกฎหมายอาญาแล้ว จึงเทียบความผิดดังกล่าวได้ตามบทมาตราในประมวลกฎหมายอาญา ดังนี้

⁷ ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2547, หน้า 183-184.

ความผิดฐานประทุษร้ายต่อบรมราชตระกูล (มาตรา 107-111) ความผิดฐานขบถภายในราชอาณาจักร (มาตรา 113-118) ความผิดฐานขบถภายนอกราชอาณาจักร (มาตรา 119-129) ความผิดต่อทางพระราชไมตรีกับต่างประเทศ (มาตรา 130,131) ความผิดฐานทำร้ายแก่ธงหรือเครื่องหมายของต่างประเทศ (มาตรา 135) ความผิดต่อเจ้าพนักงาน (มาตรา 138-142,145) ความผิดฐานหลบหนีจากที่คุมขัง (มาตรา 190-191) ความผิดต่อศาสนา (มาตรา 206-207) ความผิดฐานก่อการจลาจล (มาตรา 215-216) ความผิดฐานทำให้เกิดภัยอันตรายแก่สาธารณชนกระทำ ให้สาธารณชนปราศจากความสะดวกในการไปมาและการส่งข่าวและของถึงกันและกระทำ ให้สาธารณชนปราศจากความสุขสบาย (มาตรา 217, 219, 230, 231, 235, 199, 237) ความผิดฐานปลอมแปลงเงินตรา (มาตรา 240-246 และ 249) ความผิดฐานข่มขืนกระทำ าช เวรา (มาตรา 276-279) ความผิดฐานประทุษร้ายต่อชีวิต (มาตรา 288-290) ความผิดฐานประทุษร้ายต่อร่างกาย (มาตรา 295-298) ความผิดฐานทำ ให้เสื่อมเสียอิสรภาพ (มาตรา 309, 310 และ 284) ความผิดฐานลักทรัพย์ (มาตรา 334-335) ความผิดฐานวิ่งราวชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ และโจรสลัด (มาตรา 336, 339, 340) และความผิดฐานกรรโชก (มาตรา 337, 339)⁸

มาตรา 82 บัญญัติว่า “เจ้าพนักงานผู้จัดการตามหมายจับ จะขอความช่วยเหลือจากบุคคลใกล้เคียงเพื่อจัดการตามหมายนั้นก็ได้ แต่จะบังคับให้ผู้ใดช่วย โดยอาจเกิดอันตรายแก่เขาไม่ได้”

ในกรณีการจับโดยราษฎรนั้น โดยหลักแล้วราษฎรไม่มีอำนาจที่จะจับผู้อื่นได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ราษฎรมีอำนาจที่จะทำ การจับได้ เช่น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 117 บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยหนีหรือจะหลบหนี บุคคลซึ่งทำ ทัณฑ์หรือเป็นหลักประกันอาจขอให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่ใกล้ที่สุดจับผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น ถ้ามิสามารถขอความช่วยเหลือจากเจ้าพนักงานเช่นนั้นได้ทันท่วงที ก็ให้มีอำนาจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นได้เอง แล้วส่งไปยังพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่ใกล้ที่สุด และให้พนักงานนั้นรีบจัดส่งผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นไปยังเจ้าพนักงานหรือศาล โดยคิดค่าพาหนะจากบุคคลนั้น” ซึ่งเป็นกรณีที่ราษฎรมีอำนาจที่จะกระทำ ได้วิธีหนึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

⁸ ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2547, หน้า 195.

2.3 ข้อจำกัดในการจับ

การจับ กัก โดยเขตอํานาจ โดยพนักงานฝ่ายปกครอง ไม่ว่าจะเป็นชั้นผู้นําหรือผู้น้อย ซึ่ง มีตําแหนงหน้าที่ประจํา อยุ่ที่องที่ใดที่องที่หนึ่ง โดยเฉพาะ (มาตรา 2 (17) (ฉ), (ฎ)) คงมีอํานาจจับใน เขตที่องที่นั้น แต่ถาเป็นตําแหนงหน้าที่ไม่จํา กักเฉพาะที่องที่ (มาตรา 2 (17) (ก), (ง)) ย่อมมีอํานาจ ครอบคลุมน้ําราชอาณาจกรหรือเจ้าพนักงานตํารวจมีอํานาจจับนอกเขตที่องที่ที่ตนประจํา อยุ่ได้ แม้ ว่าจะนอกเวลาราชการ หรือมิใช่เวลาปฏิบัติหน้าที่ก็มีอํานาจจับได้

การจับ กัก โดยสถานที่ กรณีในทํารโหฐาน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 81 บัญญัติว่า “จะมีหมายจับหรือไม่ก็ตาม ห้ามมิให้จับในทํารโหฐาน เว้นแต่จะทำได้ตามบท บัญญัติในประมวลกฎหมายนี้อนันว่าด้วยการค้นในทํารโหฐาน” ซึ่งโดยหลักต้องมีความคั้น หรือคํ่าสั่ง ให้คั้นจากศาล และต้องคั้นในเวลากลางวัน เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นที่สามารถคั้นได้โดยไม่ต้องมี หมาย ตามมาตรา 92 (1)-(5) และคั้นได้ในเวลากลางคืน ตามมาตรา 96 (1)-(3) หรือในพระบรม มหาราชวัง พระราชนิเวศน์ พระตํ่าหนักหรือที่ประทับ มาตรา 81/1 บัญญัติว่า “ไม่ว่าจะมีหมายจับ หรือไม่ก็ตาม ห้ามมิให้จับในพระบรมมหาราชวัง พระราชวัง วังของพระราชทายาทหรือของพระ บรมวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าขึ้นไป พระราชนิเวศน์ พระตํ่าหนักหรือในที่ซึ่งพระมหากษัตริย์ พระ ราชนิ พระรัชทายาท พระบรมวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าขึ้นไป หรือผู้สํ่า เร็จราชการแทนพระองค์ ประทับหรือพํ่านัก เว้นแต่ 1) นายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายอนุญาตให้จับ และได้แจ้งเลขาธิการราชวัง หรือสมุหราชองครักษ์ทราบแล้ว 2) เจ้าพนักงานผู้ถวายหรือให้ความ ปลอดภัยแก่พระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท พระบรมวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าขึ้นไป หรือผู้ สํ่า เร็จราชการแทนพระองค์ เป็นผู้จับตามกฎหมายว่าด้วยราชองครักษ์ หรือตามกฎหมาย กฎระเบียบ เกี่ยวกับการให้ความปลอดภัย”⁹

3. แนวคิดและหลักเกณฑ์การใช้อํานาจในการจับ

เมื่อเจ้าหน้าที่ตํารวจเป็นตัวแทนการใช้อํานาจของรัฐ การจับจึงเป็นมาตรการบังคับอย่าง หนึ่ง และจะต้องเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นหลัก

⁹ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 มาตรา 17

3.1 วิธีปฏิบัติในการจับ หรือป้องกันการหลบหนี

หลักปฏิบัติในการจับนั้น เจ้าพนักงานจะต้องกระทำโดยละม่อม¹⁰ โดยวิธีปฏิบัติในการจับ ผู้กระทำความผิดได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 1 “การจับนั้นเจ้าพนักงานหรือราษฎร ซึ่งทำการจับต้องแจ้งแก่ผู้ถูกจับว่าเขาต้องถูกจับแล้วสั่งให้ผู้ถูกจับไปยังที่ ทำการของพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจพร้อมด้วยผู้จับ ถ้าจำเป็นก็ให้จับตัวไป”

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 1 เจ้าพนักงานผู้จับต้องแจ้งให้ผู้ถูกจับทราบว่าเขาถูกจับในเรื่องอะไร ข้อหาอะไร และผู้ทำการจับเมื่อได้แจ้งแก่ผู้ถูกจับ จึงนำตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจพร้อมด้วยผู้จับ แต่สำหรับการจับผู้กระทำความผิดซึ่งหน้านั้นเจ้าพนักงานผู้จับไม่ต้องแจ้งแก่ผู้จับว่าเขาต้องถูกจับ¹¹ การเอาตัวผู้กระทำความผิดไปยังที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งผู้ถูกจับยอมไปกับตำรวจก็ไม่จำเป็นต้องจับตัวไปไม่ต้องใช้เครื่องพันธนาการ¹² หากเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้วิธีที่ไม่เหมาะสมก็มีความผิดได้¹³ การที่กฎหมายกำหนดให้นำตัวผู้ถูกจับไปโดยทันที แสดงถึงการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลโดยชัดเจน คือ การเชิญตัวให้ไปสถานีตำรวจ และถ้าผู้เชิญตัวไม่รับเชิญก็ต้องจับตัวไป และบางที่ต้องใส่กุญแจมือไปด้วยหากท่วงทีจะเกิดมีการอาละวาดขึ้น¹⁴

¹⁰ คณิศ ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2546, หน้า 243.

¹¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 319-320/2521 น. 244 นายสิบตำรวจจับผู้ที่กำลังยิงคน ผู้นั้นไม่ยอมให้จับเกิดปล้ำกันเป็นกรณีจับผู้กระทำความผิดซึ่งหน้า ไม่อยู่ในบังคับที่จะต้องแจ้งว่าจะจับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 1 การต่อสู้เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 140

¹² สนิท สนั่นศิลป์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 มาตรา 52-191. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, หน้า 84. อ้างคำพิพากษาฎีกาที่ 2357/2522 ตำรวจจับผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 ผู้ถูกจับยอมไปกับตำรวจก็ไม่จำเป็นต้องจับตัวไป และไม่ต้องใช้เครื่องพันธนาการ เพียงแต่แจ้งข้อหาและบอกให้ไปสถานีตำรวจก็เป็นการจับแล้ว บันทึกรับจับจะทำตรงที่จับหรือทำที่ใดก็ได้

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 82. อ้างคำพิพากษาฎีกาที่ 1530/2482 แม้เจ้าพนักงานจะมีอำนาจจับและควบคุม ก็ต้องใช้วิธีการจับและควบคุมภายในขอบเขตของกฎหมาย เขาเพียงทำผิด พ.ร.บ. รถยนต์และจราจร คนเป็นนายตำรวจสั่งให้จับและใส่กุญแจมือกำข้อมือให้ประกันโดยเจตนาจะให้เขาได้รับความอับยศและปราศจากความเป็นอิสระ คำนี้นิยมเป็นความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 270 ฐานทำให้เสื่อมเสียอิสรภาพได้

¹⁴ สัจญา ธรรมศักดิ์ และประภาส อวยชัย. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1 ถึงภาค 3 มาตรา 1-171. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, หน้า 163.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 2 บัญญัติว่า “ในกรณีที่เจ้าพนักงานเป็นผู้จับให้แสดงต่อผู้ถูกจับ พร้อมทั้งแจ้งด้วยว่า ผู้ถูกจับมีสิทธิที่ไม่ให้การหรือให้การก็ได้ และถ้อยคำ ของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ และผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ ถ้าผู้ถูกจับประสงค์จะแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบถึงการจับกุมที่สามารถทำได้ เสนอการ ได้สะดวก และไม่เป็น การขัดขวางการจับหรือการควบคุมผู้ถูกจับหรือทำ ำให้เกิดความไม่ปลอดภัยแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด ก็ให้เจ้าพนักงานอนุญาตให้ผู้ถูกจับ เสนอการ ได้ตามสมควรแก่กรณี ในการนี้ให้เจ้าพนักงานผู้จับนั้นบันทึกการจับดังกล่าวด้วย”¹⁵ เป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้เจ้าพนักงานผู้ทำ การจับต้องแจ้งข้อหาและสิทธิแก่ผู้ถูกจับ กล่าวคือ 1) ต้องแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ 2) หากการจับเป็นการจับตามหมาย ต้องแสดงหมายจับต่อผู้ถูกจับ 3) ต้องมีการแจ้งสิทธิของผู้ถูกจับตามกฎหมาย คือ ผู้ถูกจับมีสิทธิจะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ และถ้อยคำ ของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นหลักฐานในการพิจารณาคดีได้, ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ, ถ้าผู้ถูกจับประสงค์จะแจ้งให้ญาติ หรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบถึงการจับกุมที่สามารถทำได้ เสนอการ ได้สะดวก และไม่เป็น การขัดขวางการจับหรือการควบคุมผู้ถูกจับ หรือทำ ำให้เกิดความไม่ปลอดภัยแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด ก็ให้เจ้าพนักงานอนุญาตให้ผู้ถูกจับ เสนอการ ได้ตามสมควรแก่กรณี¹⁶

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 บัญญัติว่า “ถ้าบุคคลซึ่งจะถูกจับขัดขวางหรือจะขัดขวางการจับหรือหลบหนี หรือพยายามจะหลบหนี ผู้ทำ การจับมีอำนาจใช้วิธีหรือความป้องกันทั้งหลาย เท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์เป็นเรื่องๆ ไป กรณีที่ผู้ทำ การจับมีอำนาจที่จะใช้วิธีหรือการป้องกันเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์ ตามมาตรา 83 วรรค 3 แยกพิจารณาตามกรณีหรือพฤติการณ์ที่เกิดขึ้น คือ

1. บุคคลซึ่งจะถูกจับ ขัดขวางการจับ
2. บุคคลซึ่งจะถูกจับ จะขัดขวางการจับ
3. บุคคลซึ่งจะถูกจับ หลบหนี
4. บุคคลซึ่งจะถูกจับ พยายามจะหลบหนี¹⁷

¹⁵ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา : ฉบับหัวเรื่องเรียงมาตรา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2547, หน้า 47.

¹⁶ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. คำอธิบายพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2548, หน้า 77-78.

¹⁷ สนิท สนั่นศิลป์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 มาตรา 52-191. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, หน้า 81.

เมื่อเจ้าพนักงานทำ การจับผู้กระทำ ความผิด แต่ผู้กระทำ ความผิด ไม่ยอมให้จับ โดยต่อสู้ ขัดขวาง หรือหลบหนีการจับของเจ้าพนักงาน เจ้าพนักงานซึ่งปฏิบัติหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมาย ย่อมมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์ โดยในระหว่างการจับนั้น อาจทำ ให้ผู้ถูกจับได้รับบาดเจ็บ หรืออาจถึงแก่ความตายได้ การใช้มาตรการในการจับตัวผู้กระทำ ความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 กล่าวคือ การจับกุม โดย ปกติกกระทำ ไม่ได้ กฎหมายจึงให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้วิธีการที่จำเป็น เพื่อให้การจับกุมเป็นผลขึ้นได้ วิธีการอันจำเป็น ได้แก่ วิธีการตอบโต้ การขัดขวางหรือจะขัดขวาง การจับกุม กับวิธีการป้องกันการ หลบหนี หรือจะหลบหนีการจับกุม แต่ผู้จับต้องใช้วิธีการดังกล่าวเพียงเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์ หรือนัยหนึ่งกระทำ เพียงพอสมควรแก่เหตุตามความจำเป็น ในการจับกุม การใช้วิธีการเกินกว่าเหตุ อาจทำ ให้มีความผิดทางอาญาได้¹⁸

กฎหมายได้กำหนดการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในกรณีที่ทำ การจับ หรือ ป้องกันการหลบหนี และในการป้องกันอาชญากรรม ซึ่งเป็นการบังคับใช้กฎหมายโดยเจ้าพนักงาน ตำรวจ ได้กำหนดให้เจ้าพนักงานตำรวจสามารถอ้างเหตุในการใช้กำลังที่พอสมควรแก่เหตุ ในการ ทำ การจับโดยชอบด้วยกฎหมายหรือเพื่อป้องกันการหลบหนีจากการควบคุมโดยเจ้าพนักงานตำรวจ ไม่สามารถที่จะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย ในกรณีที่เป็นความผิดที่มีโทษสถานเบา¹⁹ แต่ในการใช้ กำลังของเจ้าพนักงานนั้นต้องมีการเตือนก่อน²⁰

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 พิจารณาได้ คือ 1) ผู้ทำ การ จับมีอำนาจใช้วิธีทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับ และ 2) ผู้ทำ การจับมี อำนาจใช้การป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับ

โดยในกรณีที่ผู้ทำ การจับมีอำนาจใช้การป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์ แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น ไม่ใช่หลักเกณฑ์เช่นเดียวกับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2

¹⁸ คณิง ภาไชย. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : โรง พิมพ์เดือนตุลา, 2548, หน้า 239.

¹⁹ Wayne R. La Fave, and Austin W. Scott. *Criminal Law*. St Paul Minn : West Publishing Co., 1972 , p. 402.

²⁰ The United Nation And Crime Prevention. 1991, p. 130.

กรณีนี้ผู้ทำ การจับมือ านาจใช้วิธีทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับ นั้นเป็นการใช้วิธีและหรือมาตรการในการจับหรือป้องกันการหลบหนีซึ่งในการใช้วิธีในการจับหรือป้องกันการหลบหนีนั้น หากมีกรณีเมื่อมีความตายเกิดขึ้นจากการใช้วิธีในการจับหรือป้องกันการหลบหนี จึงเป็นกรณีที่มีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำ ของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ เมื่อมีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำ ของเจ้าพนักงานตำรวจในการจับ หรือป้องกันการหลบหนีซึ่งปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ถือว่าเป็น คดีวิสามัญฆาตกรรม²¹ โดยค ำว่าวิสามัญฆาตกรรม หมายถึง ฆาตกรรมที่ผู้ตายถูกเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ฆ่าตายหรือถูกฆ่าตาย ในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่²²

ค ำว่าวิสามัญฆาตกรรม เป็นถ้อยค ำ ตามกฎหมายเก่า ค ำว่า วิสามัญฆาตกรรม มีมาแต่ พ.ศ. 2457 ซึ่งพระราชบัญญัติชั้นสูตรพลิกศพ พ.ศ. 2457 ประกาศใช้ โดยมาตรา 7 ข้อ 1 กล่าวว่า

มาตรา 7 ข้อ 1 ฆาตกรรมอันเป็นวิสามัญนั้น คือ ผู้ตายๆ ด้วยเจ้าพนักงานฆ่าตาย ในเวลา กระทำ การตามหน้าที่ เช่น เจ้าพนักงาน ไปจับผู้ต้องหาว่าเป็น โจรเป็นผู้ร้าย และฆ่าผู้ต้องหาในเวลา ที่ จับ เป็นต้น เรียกว่าเป็นเหตุวิสามัญ²³ ต่อมาพระราชบัญญัติชั้นสูตรพลิกศพ พ.ศ. 2457 ได้ถูกยกเลิก โดยพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 มาตรา 4 และใน มาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็ไม่มีค ำว่า วิสามัญฆาตกรรมอีกต่อไป²⁴

²¹ สภานายความ. “วิสามัญฆาตกรรม หรือ การฆาตกรรม.” ปีที่ 12, ฉบับที่ 64. เมษายน 2547.

²² พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พุทธศักราช 2542. หน้า 1082.

²³ สมพร พรหมพิตร. คดีวิสามัญฆาตกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545, หน้า 1.

²⁴ มาตรา 150 แก้ไขโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2496 มาตรา 5 “ให้ยกเลิกความในมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและ ให้ใช้ความต่อไปนี้แทน” มาตรา 150 วรรคสอง “ ถ้าความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำ ของเจ้าพนักงานในขณะที่ ปฏิบัติราชการตามหน้าที่ การชันสูตรพลิกศพนั้น...” แก้ไขครั้งที่สองโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2499 มาตรา 8 “ให้ยกเลิกความในมาตรา 150 แห่งประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2496 และ ให้ใช้ความต่อไปนี้แทน” มาตรา 150 วรรคสาม “ใน กรณีที่มีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำ ของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ เมื่อ ได้มีการชันสูตรพลิกศพแล้ว...” ครั้งที่ สามแก้ไขโดยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 333 ข้อ 2 “ให้ยกเลิกความในมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2499 และ ให้ใช้ความต่อไปนี้แทน” มาตรา 150 วรรคสอง “ในกรณีความตาย เกิดขึ้น โดยการกระทำ ของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุม ของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ การชันสูตรพลิกศพนั้น...” แก้ไขครั้งที่สี่โดยพระราชบัญญัติ

ซึ่งปัจจุบันไม่มีคำนี้ในกฎหมายแล้ว แต่ก็เป็นที่เข้าใจได้ว่า หมายถึง เมื่อมีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ โดยปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม²⁵ ซึ่งเป็นกรณีที่จะต้องมีการชันสูตรพลิกศพกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ โดยปัจจุบันก็เป็นที่ยอมรับได้ว่าหมายถึง คดีวิสามัญฆาตกรรม²⁶

การใช้กำลังข่มขู่รุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการจับผู้กระทำความผิด เมื่อมีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ เพื่อจับผู้กระทำความผิดหรือป้องกันการหลบหนี ดังนั้น “วิสามัญฆาตกรรม” จึงเป็นนโยบายไม่ได้และวางแผนล่วงหน้าไม่ได้²⁷

ดังนั้นการกระทำใดจะเรียกว่าเป็นกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ที่สามารถพิจารณาได้ดังนี้ เป็นเจ้าพนักงานโดยชอบด้วยกฎหมาย

แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2523 มาตรา 3 “ให้ยกเลิกความในมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 333 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน” มาตรา 150 วรรคสาม “ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ เมื่อได้มีการชันสูตรพลิกศพแล้ว...” แก้ไขครั้งที่ห้าโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ. 2542 มาตรา 4 “ให้ยกเลิกความในมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2523 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน” มาตรา 150 วรรคสาม “ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือตายอยู่ในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ให้พนักงานอัยการหรือ...”

²⁵ มาตรา 150 วรรคสาม ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ให้พนักงานอัยการ และพนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานสอบสวนและแพทย์ตามวรรคหนึ่ง และให้นำบทบัญญัติในวรรคสองมาใช้บังคับ

²⁶ จตุรงค์ วงศ์ชัยกิตติพร. “วิสามัญฆาตกรรม : ศึกษาหลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติในการบังคับใช้กฎหมาย” ดุลพาท. ปีที่ 56, เล่ม 3. กันยายน-ธันวาคม 2546.

²⁷ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2543, หน้า 105.

ซึ่งปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ในการจับหรืออยู่ในระหว่างความควบคุม เพื่อจับ หรือป้องกันการหลบหนีและผู้ถูกกระทำถึงแก่ความตาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหากมีความตายเกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานจะต้องมีการไต่สวนการตาย และการชันสูตรพลิกศพ ตามที่กฎหมายบัญญัติ คือ เมื่อมีความตายเกิดขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในการจับ หรือป้องกันการหลบหนีจะต้องมีการไต่สวนการตาย พร้อมทั้งการชันสูตรพลิกศพ²⁸ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เมื่อมีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ เจ้าพนักงานผู้ทำให้ตายจะแจ้งความต่อพนักงานสอบสวนท้องที่ในทันที²⁹ เมื่อพนักงาน

สอบสวน และแพทย์ไปถึงที่เกิดเหตุก็จะทำการชันสูตรพลิกศพและทำรายงานชันสูตรพลิกศพไว้³⁰ ต้องมีการไต่สวนและทำสำนวนสอบสวน เป็น 2 สำนวน ได้แก่สำนวนชันสูตรพลิกศพและสำนวนคดีอาญา³¹

ขั้นตอนที่ 2 พนักงานสอบสวนจะนำรายงานชันสูตรพลิกศพสำนวนชันสูตรพลิกศพ ซึ่งจะมีการสอบปากคำเจ้าพนักงาน ผู้ทำให้ตาย ญาติสนิทของผู้ตาย และพยานผู้อยู่ในเหตุการณ์ พร้อมทั้งการตรวจสถานที่เกิดเหตุและแผนที่เกิดเหตุนำเสนออัยการเพื่อยื่นคำร้องขอให้ศาลไต่สวน³²

ขั้นตอนที่ 3 อัยการที่รับสำนวนชันสูตรพลิกศพ โดยหลักจะเป็นอัยการประจำศาลแขวงจังหวัด ถ้าจังหวัดใดไม่มีศาลแขวง ก็นำเสนออัยการจังหวัดท้องที่เกิดเหตุ สำหรับในส่วนกลางก็นำส่งอัยการประจำศาลแขวง กองคดีแขวงแห่งท้องที่นครบาลนั้น ๆ³³ สำนวนของอัยการจะเรียกว่าสำนวนไต่สวนชันสูตรพลิกศพ อัยการเจ้าของสำนวนจะทำคำร้องยื่นต่อศาลจังหวัดหรือศาลแขวงแล้วแต่กรณีเพื่อขอให้ศาลแห่งท้องที่เกิดเหตุทำการไต่สวนการตายนั้นต่อไป³⁴

²⁸ สมพร พรหมหิตาธร. คดีวิสามัญฆาตกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545, หน้า 28.

²⁹ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา มาตรา 149

³⁰ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา มาตรา 150 วรรค 1

³¹ สนธิ สนั่นศิลป์. วิสามัญฆาตกรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุตรไพศาล, 2543, หน้า 13.

³² ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรค 7

³³ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรค 2

³⁴ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรค 4

อัยการจะไปทำ บัญชีระบุพยานที่จะนำ ไปไต่สวนในวันนัดไต่สวนของศาลพร้อมทำ หนังสือแจ้งให้บิดา มารดา สามีน ภริยา ผู้ปกครอง หรือผู้อนุบาลของผู้ตายทราบวันนัดไต่สวนของ ศาล³⁵

อัยการจะยื่นคำ ร้องขอหมายเรียกพยานพร้อมบัญชีระบุพยานที่ยื่นต่อศาล เพื่อให้ศาลมี เวลาอย่างน้อยสามวันก่อน ไปศาลตามหมายเรียก เมื่ออัยการได้รับหมายเรียกพยานจากศาลแล้ว ก็จะมีหนังสือ นำ ส่งหมายเรียกนั้น ให้แก่พนักงานสอบสวนจัดการส่งให้แก่พยานตามหมายเรียก และ กั ำรับให้พนักงานสอบสวน แจ้งผลการส่งหมายเรียกก่อนวันนัดไต่สวนด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การไต่สวนของศาล หากญาติผู้ตาย ซึ่งได้รับทราบวันนัดไต่สวนแล้ว ไม่คิด ใจมาซักถาม หรือมิได้แต่งตั้งทนาย มาซักถามพยานของอัยการ ถือเป็นการไต่สวนฝ่ายเดียว แต่หาก ญาติผู้ตายติดใจซักถามพยานอัยการหรือแต่งตั้งทนายเข้ามาโดยญาติผู้ตาย หรือทนายจะซักถามหรือ ถามค้านพยานของอัยการ ไปในประเด็นที่ผู้ตายถูกทำ ร้ายข้างเดียวหรือการกระทำ ของเจ้าพนักงานมิ ใช้การกระทำ ตามหน้าที่³⁶

ขั้นตอนที่ 5 เมื่อทำ การไต่สวนเสร็จแล้ว ศาลก็จะมีคำ ลั่งตามพฤติการณ์ที่ปรากฏในชั้น ไต่สวน โดยระบุเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย ผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด ถ้าตายโดยคนทำ ร้ายให้ ระบุว่าใครทำ ร้าย

ขั้นตอนที่ 6 ส่งให้อัยการลงนามรับทราบ จากนั้นก็จะมีหนังสือของศาล ส่งสำ นวนการ ไต่สวนดังกล่าวให้อัยการไปเพื่อส่งแก่พนักงานสอบสวนเจ้าของสำ นวนชั้นสูตรพลิกศพ³⁷

อัยการเมื่อได้รับสำ นวนการไต่สวนจากศาลแล้ว ส่งสำ นวนไต่สวนพร้อมสำ นวน ชั้นสูตรพลิกศพไปให้พนักงานสอบสวน

ขั้นตอนที่ 7 พนักงานสอบสวน เมื่อได้รับสำ นวนการไต่สวนและสำ นวนชั้นสูตรพลิก ศพจากอัยการ ก็จะเอาทั้งสองสำ นวนมารวมกันทำ การสอบสวน เจ้าพนักงานผู้ทำ ำให้ตายทุกคนเป็นผู้ ต้องหาฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาตามแนวสอบสวนผู้ต้องหาเสร็จแล้วรวมสำ นวนทั้งหมดนี้ เสนอ ผู้ ว่าราชการจังหวัดท้องที่ที่เกิดเหตุเพื่อทำ ความเห็นและเสนอทั้งสำ นวนไปยังอัยการสูงสุด เพื่อออก คำ ลั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง

ขั้นตอนที่ 8 การตรวจสำ นวน อัยการสูงสุดสั่งอย่างไรก็จะส่งคืนสำ นวนและคำ ลั่งทั้ง หมดไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด

³⁵ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรค 5

³⁶ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรค 8

³⁷ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรค 11

เหตุผลที่ต้องการมีการไต่สวนการตายจะเป็นอำนาจหน้าที่ของอัยการศาลแขวงเพื่อให้ศาลได้ “ตรวจสอบ” การกระทำ ของเจ้าพนักงานและเป็นการปราบปรามมิให้มีการยิงทิ้งผู้ต้องหาหรือฆาตกรโทษในเรือนจำ³⁸

การตายที่เกิดขึ้นโดยเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่จะต้องมีการไต่สวนการตายพร้อมทั้งการชันสูตรพลิกศพด้วยจะมีเพียงการไต่สวนการตายหรือการชันสูตรพลิกศพอย่างเดียวหนึ่งไม่ได้ เพื่อเป็นการตรวจสอบควบคุม การใช้ อำนาจรัฐ โดยเจ้าพนักงานให้ถูกต้องเหมาะสม

การใช้กำลังถึงตายในการจับหรือป้องกันการหลบหนี หมายถึง ระดับในการใช้กำลังโดยผู้ทำ การจับแก่บุคคลซึ่งขัดขวางการจับ ซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย โดยจะมีเหตุหรือไม่ก็ตาม ภายใต้สถานการณ์เช่นนั้น³⁹

หลักเกณฑ์ และขั้นตอน รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิแก่ผู้ถูกระทำ 1 ซึ่งสาระสำคัญของนโยบายได้กำหนดว่า เจ้าพนักงานอาจยิงผู้อื่นถึงแก่ความตายเพื่อป้องกันการหลบหนีในกรณีร้ายแรงทุกกรณี โดยทั้งนี้มีข้อจำกัดที่สำคัญ คือ 1) เจ้าพนักงานต้องมีสาเหตุที่มีเหตุผล เพียงเชื่อได้ว่าผู้หลบหนีการจับกุมได้ทำร้ายร่างกายผู้อื่นหรือข่มขู่ว่าจะกระทำ เช่นนั้นและ 2) การหลบหนีของผู้หลบหนีการจับกุมจะก่อให้เกิดอันตรายซึ่งเป็นอันตรายต่อชีวิตของเจ้าพนักงานนั่นเองและหรือบุคคลอื่น⁴⁰

ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำ ของเจ้าพนักงานในการจับ หรือป้องกันการหลบหนีซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษหนัก เป็นการใช้มาตรการขั้นเด็ดขาดของเจ้าพนักงานตำรวจ⁴¹ โดยเจ้าพนักงานตำรวจสามารถใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายได้ ในกรณีที่เป็นความผิดอาญาที่มีโทษหนัก

³⁸ เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา : ว่าด้วยการดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จีระการพิมพ์, 2545, หน้า 307.

³⁹ In Black's Law Dictionary 6th Edition. (West Publishing), 1990. **Deadly Force.** The degree of force that may result in the death of the person against whom the force applied. Force likely or intended to cause death or great bodily harm ; may be reasonable or unreasonable, depending on the circumstances. p. 398.

⁴⁰ วีระพงษ์ บุญญากาศ. “กําลังขั้นรุนแรงถึงตาย : การป้องกันอันตรายขณะปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในประเทศ” ในเอกสารการประกอบสัมมนา เรื่อง “บทบาทของตำรวจในการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน ตามแนวทางรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จัดโดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติ วันที่ 11 มีนาคม 2542, หน้า 1-43.

⁴¹ Neil C. Chamelin. **Criminal law for Police Officers.** Upper Saddle river : Prentice Hall, 2000, p. 99.

เพื่อป้องกันการหลบหนีจากการจับหรือหลบหนีจากที่ควบคุม ถ้าผู้ถูกจับไม่ได้หลบหนีและเจ้าพนักงานผู้ทำ การจับใช้กำลัง การคุกคามหรือขู่เข็ญซึ่งเป็นอันตรายขั้นรุนแรงถึงตาย ผู้ถูกจับสามารถใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายได้ ภายใต้หลักของการป้องกันตนเอง⁴²

เจ้าพนักงานตำรวจไม่ต้องอ้างเหตุในการใช้กำลังซึ่งเชื่อว่าเป็นหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย สำหรับความผิดอาญาที่มีโทษสถานหนัก แม้ความผิดอาญานั้นจะมีโทษเบา เช่น เจ้าพนักงานตำรวจเชื่อว่าเป็นความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา หรือเป็นการชิงทรัพย์ เป็นต้น แต่เจ้าพนักงานก็อาจถูกฟ้องได้ ถ้าการกระทำ นั้นเป็นการฝ่าฝืนโดยไม่มีเหตุอันสมควรในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย⁴³

แม้ความผิดอาญาที่มีโทษเบาจะมีการหลบหนีเจ้าพนักงานก็ไม่สามารถอ้างเหตุความเหมาะสมในการใช้กำลังในการทำ การจับได้ เช่น ถ้าผู้ถูกจับได้ขบถรถยนต์หลบหนี หากเจ้าพนักงานไปถึงที่ผู้ขบถรถยนต์ก็อาจมีความผิดฆ่าคนตายโดยเจตนา หรือถ้าไปถึงที่ขบถรถยนต์ ก็อาจมีความผิดประมาทเป็นเหตุให้คนตาย ถ้าการกระทำ ของเจ้าพนักงานนั้นไม่มีการเตือนก่อน⁴⁴ จึงกล่าวได้ว่าการที่เจ้าพนักงานตำรวจซึ่งมีอำนาจจับโดยชอบด้วยกฎหมาย หากจะต้องใช้กำลังในการจับหรือป้องกันการหลบหนี เจ้าพนักงานตำรวจผู้ทำ การจับนั้นจะต้องมีการแสดงตนว่าเป็นเจ้าพนักงาน และต้องมีการเตือนก่อนจึงจะสามารถใช้กำลังหรืออาวุธในการจับได้ หากเป็นการจับโดยชอบด้วยกฎหมายก็สามารถที่จะกระทำ ได้ และเพื่อเป็นการป้องกันอาชญากรรม⁴⁵

การใช้กำลังเพื่อทำ การจับ เมื่อเป็นการจับโดยชอบด้วยกฎหมาย เจ้าพนักงานมีสิทธิใช้กำลังได้ ซึ่งสิทธิในการใช้กำลัง เพื่อป้องกันการหลบหนีจากการควบคุมและสิทธิในการใช้กำลังเพื่อป้องกันอาชญากรรม⁴⁶

เจ้าพนักงานตำรวจผู้ทำ การจับสามารถที่จะใช้กำลัง หรืออาวุธเพื่อทำ การจับหรือป้องกันการหลบหนีได้ โดยการ ใช้กำลังในการจับได้มีการกล่าวไว้เป็นมาตรฐาน ซึ่งหลักการพื้นฐานว่าด้วย

⁴² Wayne R. La Fave, and Austin W. Scott. **Criminal Law**. St Paul Minn : West Publishing Co., 1972, p. 402.

⁴³ **I bid.**

⁴⁴ **I bid.**

⁴⁵ Alan Reed, Peter Seago. **Criminal law**. London : Sweet & Maxwell, 1999, p. 206.

⁴⁶ Wayne R. La Fave, and Austin W. Scott. **Criminal Law**. St Paul Minn : West publishing Co., 1972, p. 403.

การใช้กำลังบังคับและอาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย (Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement officials) โดยหลักว่า⁴⁷

หลักเกณฑ์ทั่วไป

1. รัฐและหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายพึงกำหนดและปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับว่าด้วยการใช้กำลังบังคับและอาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย ในการพัฒนาเกณฑ์และข้อบังคับดังกล่าว รัฐและหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายพึงหมั่นตรวจสอบประเด็นเรื่องจริยธรรมที่เกี่ยวกับการใช้กำลังบังคับและอาวุธปืนอยู่เสมอว่ามีการปฏิบัติที่ถูกต้องชอบธรรมเพียงใด

2. รัฐและหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายพึงพัฒนาวิธีการใช้อาวุธและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องให้มีความหลากหลายเพื่อให้เหมาะสมกับความจำเป็นที่แตกต่างกันของแต่ละสถานการณ์ รวมถึงการพัฒนาให้มีอุปกรณ์อื่นที่อาจใช้แทนอาวุธแต่มีอันตรายน้อยเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ด้วย อันจะเป็นการลดการบาดเจ็บหรือการตายที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้กำลังบังคับนั้น นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายพึงได้รับอุปกรณ์ป้องกันตัว เช่น โล่ หมวกป้องกันศีรษะ เสื้อกันกระสุน และอุปกรณ์กันกระสุนติดตั้งในยานพาหนะ เพื่อที่จะลดความจำเป็นในการใช้อาวุธทุกชนิดลง

3. การพัฒนาและจัดให้มีอุปกรณ์อื่นที่อาจใช้แทนอาวุธที่มีอันตรายน้อยควรเป็นไปในลักษณะที่จะลดความเสี่ยงที่จะเกิดอันตรายต่อประชาชนที่ไม่เกี่ยวข้องนั้น โดยให้เหลืออันตรายน้อยที่สุด ทั้งการใช้อุปกรณ์ควรอยู่ภายใต้การควบคุมอย่างเข้มงวด

4. เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายพึงเลือกใช้วิธีการอื่นๆ ที่มีอันตรายน้อยที่สุดและให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ก่อนที่จะเปลี่ยนไปใช้กำลังบังคับและอาวุธปืน การใช้กำลังบังคับและอาวุธปืนพึงกระทำต่อเมื่อวิธีการอื่นๆ ที่จะใช้ในการปฏิบัติหน้าที่นั้นล้วนแต่ไม่ได้ผลแล้วเท่านั้น

5. ในกรณีที่มีการใช้กำลังบังคับและอาวุธปืนโดยชอบเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายจะต้อง ก) ใช้กำลังบังคับและอาวุธปืนอย่างจำกัดเพียงให้พอเหมาะแก่ความจำเป็น เป็นตามความร้ายแรงของความผิดและวัตถุประสงค์ตามกฎหมายในกรณีนั้นๆ ข) พยายามลดการบาดเจ็บและความเสียหายที่เกิดขึ้นน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ควบคู่ไปกับความตระหนักที่จะต้องรักษาชีวิตของมนุษย์ ค) จัดการเตรียมพร้อมเรื่องความช่วยเหลือทางการแพทย์ให้

⁴⁷ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ชาติ ชัยเศรษฐริยะและณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์. มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. หน้า 142-151.

กับผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจากเหตุการณ์นั้น โดยเร็วที่สุดที่จะทำได้) ติดต่อให้ญาติหรือเพื่อนสนิทของผู้ที่ได้รับบาดเจ็บได้ทราบเหตุโดยเร็วที่สุดที่จะทำได้

6. กรณีเกิดการตายหรือบาดเจ็บจากการใช้กำลังบังคับหรืออาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ที่บังคับใช้กฎหมาย เจ้าหน้าที่ดังกล่าวต้องรายงานเหตุนั้นต่อผู้บังคับบัญชาในทันที

7. รัฐบาลจะต้องดำเนินการให้เป็นที่มั่นใจได้ว่าเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายผู้ใดที่ใช้กำลังบังคับหรืออาวุธโดยมิชอบหรือโดยอหังการจะต้องได้รับการลงโทษตามความผิดอาญาที่กำหนดไว้ในกฎหมายของประเทศนั้น

8. แม้แต่ในกรณีที่มีพฤติการณ์พิเศษเช่นเกิดปัญหาความวุ่นวายทางการเมืองหรือเกิดเหตุฉุกเฉินในสาธารณชนก็ไม่ให้นำมาอ้างเป็นเหตุที่จะใช้กำลังบังคับหรืออาวุธปืนนั้นเป็นไปโดยฝ่าฝืนหลักการพื้นฐานดังกล่าว

หลักเกณฑ์พิเศษ

9. เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายจะต้องไม่ใช้อาวุธปืนกับบุคคลอื่นเว้นแต่ในกรณีเพื่อป้องกันตัว หรือป้องกันผู้อื่นให้พ้นจากอันตรายร้ายแรงที่ใกล้จะมาถึงและมีความรุนแรงที่อาจถึงแก่ชีวิตและอันตรายสาหัส เพื่อป้องกันอาชญากรรมที่ร้ายแรงประเภทที่ก) ดังจะก่ออันตรายแก่ชีวิต เพื่อทำการจับกุมบุคคลที่แสดงออกว่าก) ดังจะก่ออันตรายและได้ต่อสู้ขัดขวางต่อเจ้าหน้าที่นั้น หรือเพื่อป้องกันบุคคลดังกล่าวมิให้หลบหนี และการใช้อาวุธปืนนั้นกระทำได้ต่อเมื่อวิธีการอื่นๆ ที่มีความรุนแรงน้อยกว่านี้ต่างไม่เพียงพอที่จะกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ และการใช้อาวุธปืนพึงกระทำโดยจ้กค้อย่างยิ่ง โดยให้กระทำได้เฉพาะเพื่อป้องกันชีวิตของตนหรือผู้อื่นโดยอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงเป็นอย่างอื่นได้

10. ในสถานการณ์ข้อ 9 พึงแสดงสถานภาพความเป็นเจ้าหน้าที่ของตนก่อน และส่งสัญญาณเตือนพอสมควรให้ผู้ที่จะถูกใช้อาวุธปืนได้ทราบก่อนว่าเจ้าหน้าที่มีความจ้กเป็นต้องใช้อาวุธปืนนั้น เว้นแต่กรณีที่เจ้าหน้าที่ผู้นั้นไม่สามารถกระทำได้เนื่องจากสถานการณ์ขณะนั้นมีความเสี่ยงต่อชีวิตหรืออันตรายร้ายแรงต่อเจ้าหน้าที่หรือบุคคลอื่น หรือเป็นกรณีเป็นที่เห็นได้ชัดแจ้งว่ามีอาจทำเช่นนั้นได้

11. กฎเกณฑ์และข้อบังคับเกี่ยวข้องกับการใช้อาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้นพึงรวมถึง ก) การกำหนดสถานการณ์ที่เจ้าหน้าที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายจะได้รับอนุญาตให้พกพาอาวุธปืนซึ่งจะต้องมีการกำหนดประเภทของอาวุธปืนและกระสุนปืนที่จะอนุญาตให้พกพานั้นด้วย ข) การกำหนดโดยแจ้งชัดให้การใช้อาวุธปืนนั้นจะกระทำได้เพียงในกรณีที่จ้กเป็นและสมควรซึ่งจะต้องเป็นไปในลักษณะที่จะลดความเสี่ยงต่ออันตรายให้เหลือน้อย

ที่สุด ค) ข้อห้ามมิให้ใช้อาวุธปืนและกระสุนปืนในลักษณะที่จะก่อให้เกิดอันตรายหรือเสี่ยงต่อการเกิดอันตรายโดยไม่มีเหตุอันสมควร ง) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการควบคุม การเก็บรักษา และการเบิกจ่ายอาวุธปืนรวมถึงวิธีการที่จะทำ ำให้เกิดความมั่นใจได้ว่าเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้นจะต้องรับผิดชอบในอาวุธปืนและกระสุนปืนนั้น จ) การจัดให้มีข้อแนะนำ และคำ เตือนว่าด้วยการยิง ฉ) หลักเกณฑ์ว่าด้วยระบบการรายงานเหตุกรณีเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายได้ใช้อาวุธปืนในการปฏิบัติหน้าที่นั้น

ในหลักการ The President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice⁴⁸ กล่าวว่า ห้ามมิให้ใช้อาวุธหรืออุปกรณ์เครื่องมือในลักษณะเดียวกันในการจับ เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอย่างยิ่ง กรณีอาจใช้อาวุธปืนในสถานการณ์จำเป็น เพื่อป้องกันตนเองหรือบุคคลอื่นจากอันตรายนั้น โดยห้ามมิให้ใช้อาวุธปืนในการจับกุม เว้นแต่ไม่มีทางอื่นที่จะสามารถจับบุคคลนั้นได้หรือสถานการณ์เช่นนั้นจะเป็นอันตรายต่อบุคคลอื่นหรือบุคคลซึ่งจะถูกจับจะทำ อันตรายหรือเชื่อได้ว่าจะทำ อันตรายต่อบุคคลอื่น กรณีสามารถที่จะใช้กำลังถึงตายได้เมื่อมีข้อมูลสนับสนุนเพียงพอหรือเป็นการทำ ตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาซึ่งเป็นหลักในการใช้กำลังหรืออาวุธของเจ้าพนักงานตำรวจในการทำการจับหรือป้องกันการหลบหนี

⁴⁸ Louis B. Schwartz, Stephen R. Goldstein. **Law Enforcement Handbook**. St Paul Minn : West publishing Co., 1980, p. 127. The President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice

1. Do not use blackjack, nightstick or similar equipment unless it is absolutely to subdue a person resisting arrest. Under no circumstances should use of this equipment be continued after the suspect stop resisting.

2. You may use firearms as a last resort where it is absolutely necessary to protect yourself or other persons against death or serious bodily harm.

3. Where there is no immediate threat to yourself or other persons, do not use your firearm to make an arrest unless all of the following facts are present :

a. There is no alternative way to make the arrest.

b. There is no substantial danger of your hitting innocent bystanders

c. The person escaping has used or threatened the use of killing force in the commission of his crime, or you believe that, if not immediately arrested, there is substantial chance that he will kill or seriously injure someone.

d. You have seen the actual commission of the crime or have sufficient information to know, as a virtual certainty, that the escaping person committed it. It is obviously one thing to have sufficient probable cause to arrest a suspect. It is quite another to have sufficient basis to risk killing him.

กรณีที่เจ้าพนักงานตำรวจพึงใช้กำลังอาวุธในกรณีจำเป็นสุดวิสัยซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้แล้ว (Principle Number 6 : Physical Force Is Used Only as Last Resort) หมายความว่า การใช้กำลังอาวุธของเจ้าพนักงานตำรวจ ภายหลังจากมาตรการจำเป็นอื่นๆ ทั้งหมดเป็นต้นว่า การร้องขอ การแนะนำ ให้ยอมจำนนแต่โดยดี หรือใช้วิธีการนุ่มนวลที่เหมาะสมอื่นใดไม่ประสบผลสำเร็จแล้ว

คณะกรรมการอาชญากรรมว่าด้วยการบังคับใช้กฎหมาย และการบริหารงานยุติธรรม สาขาเฉพาะกิจตำรวจของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา (Task Force on the Police : The President's Commission On Law Enforcement and Administration of Justice) ได้กำหนดหลักการแนวทางปฏิบัติ⁴⁹ ดังนี้

1. การใช้อาวุธปืนจับผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหา จะทำได้ ในกรณีเป็นการป้องกันชีวิต ความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้ทำ การจับ หรือผู้อื่นซึ่งอยู่ในภาวะอันตรายต่อเนื่องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น
2. การใช้อาวุธปืนจับผู้ต้องสงสัย เป็นสิ่งที่พึงหลีกเลี่ยง เว้นเสียแต่ มีเหตุผลและประจักษ์พยานหลักฐาน อันเชื่อ โดยแน่ชัดว่า ผู้ต้องสงสัยนั้นได้กระทำ ความผิดจริง และอยู่ในเงื่อนไขทางปฏิบัติที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้อาวุธปืนได้ แต่กรณีการใช้อาวุธปืนจับผู้กระทำ ความผิดลหุโทษนั้นถือเป็นอันห้ามขาด ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงหลักการเปรียบเทียบคุณค่าชีวิตของมนุษย์
3. การใช้อาวุธปืนจับผู้ต้องสงสัยเป็นสิ่งที่พึงงดเว้น ในเมื่อมีวิธีการอื่นที่จะจับผู้ต้องสงสัยได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้อาวุธ หรือในกรณีการใช้อาวุธนั้น อาจเป็นอันตรายอย่างใหญ่หลวงต่อสุจริตชนที่อยู่ใกล้เคียงกับสถานที่เกิดเหตุ
4. เจ้าหน้าที่ตำรวจมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะใช้อาวุธ หรืออาวุธปืนอันเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์อันจำเป็นอื่นๆ เพื่อพิทักษ์ชีวิตป้องกันอันตรายตนเอง และผู้อื่น
5. การยิงปืนขู่ (Warning Shot) และการยิงเจ้าหน้าที่ตำรวจยังอยู่ในยานพาหนะที่กำลังแล่น เป็นสิ่งที่พึงหลีกเลี่ยงอย่างยิ่ง เพราะอาจจะเป็นผลให้ผู้กระทำ ความผิด หรือผู้ต้องสงสัย ยังได้ตอบจนอาจเป็นอันตรายต่อผู้อื่นโดยไม่จำเป็น
6. การใช้อาวุธของตำรวจในทุกกรณี จะต้องทำ รายงานเกี่ยวกับการใช้อาวุธปืนนั้นๆ ไว้เป็นหลักฐานโดยชัดแจ้ง ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ต่อการตรวจสอบและควบคุมการปฏิบัติว่าด้วยการใช้อาวุธปืน ให้เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม

⁴⁹ ประเสริฐ เมฆมณี. ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, หน้า 50-52.

ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี⁵⁰ ได้กำหนดไว้ดังนี้

การจับกุมนั้น เป็นการกระทำให้ผู้ถูกจับเสียความเป็นอิสระภาพ เจ้าพนักงานตำรวจจึงควรระมัดระวังใช้อำนาจจับโดยสุภาพ ในเมื่อมีความจำเป็น และให้ถูกต้องตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้(ข้อ 14)

การจับกุมนั้น ผู้จับจะต้องจับโดยละม่อม (โดยดี) เมื่อจำเลยหรือผู้ถูกจับไม่ได้มีการต่อสู้ อย่างไรก็ตามแล้ว เจ้าพนักงานจะใช้อำนาจกระทำร้ายแก่เขาไม่ได้ เว้นแต่ผู้จะต้องถูกจับนั้นสู้ หรือแสดงกิริยาต่อสู้เจ้าพนักงานผู้จับ จึงจะมีอำนาจใช้อาวุธเพื่อป้องกันได้โดยไม่เกินสมควร (ข้อ 35)

ถ้าบุคคลซึ่งจะถูกจับขัดขวาง หรือจะขัดขวางการจับ หรือหลบหนี หรือพยายามจะหลบหนีเจ้าพนักงาน หรือราษฎรผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือความป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับกุมผู้นั้น

ข้อที่เจ้าพนักงานจับกุมคนร้ายจะควรใช้อาวุธปืนหรือไม่เพียงไรนั้น เป็นเรื่องสำคัญที่สุดในการจับกุม เพราะเหตุว่าในบางคราวถ้าไม่ใช้อาวุธบ้างแล้ว อาจทำให้การจับกุมไร้ผลหรือไม่เป็นผลดี แต่ถ้าจะใช้อาวุธโดยไม่สมควรแก่เหตุแล้ว ผลร้ายอาจเกิดแก่เจ้าพนักงานผู้ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริตได้ ในการที่จะวินิจฉัยว่า การกระทำเช่นไรเป็นการสมควรแก่เหตุหรือไม่นั้นควรวินิจฉัยตามหลักดังนี้ คือ 1) อาการกิริยา 2) อาวุธและความร้ายแรงของอาวุธ 3) กำลังและความจำเป็น

1. อาการกิริยา จะต้องถือเอาอาการกิริยาของผู้จะต้องถูกจับเป็นสำคัญ หากผู้จะต้องถูกจับมิได้แสดงกิริยาอาการจะต่อสู้เจ้าพนักงานแต่อย่างใดแล้ว เจ้าพนักงานจะใช้อาวุธทำร้ายคนซึ่งยอมให้จับโดยดีไม่ได้ แต่คำว่า “ต่อสู้” นี้มิได้หมายความว่า เจ้าพนักงานจะต้องรอให้ผู้ทำร้ายกระทำร้ายก่อน ไม่แม้เพียงผู้ร้ายแสดงกิริยาให้ปรากฏ ได้พยายามจะต่อสู้เท่านั้นก็พอแล้ว เช่น ผู้ร้ายมีปืนอยู่ในมือ เจ้าพนักงานบอกให้วางก็ไม่วาง กลับแสดงกิริยาจะยกขึ้นยิง หรือทำท่าว่าจะใช้อาวุธปืนต่อสู้เจ้าพนักงานเช่นนี้ เจ้าพนักงานก็ใช้อาวุธปืนยิงผู้ร้ายคนนั้นก่อนได้ แม้กระสุนปืนจะถูกผู้ร้ายตาย หรือบาดเจ็บก็ไม่เป็นการเกินไปกว่าเหตุ เพราะเป็นที่รู้กันอยู่ว่า อาวุธปืนเป็นอาวุธที่ร้ายแรง หากปล่อยให้ผู้ร้ายยิงก่อน กระสุนปืนอาจถูกเจ้าพนักงานตาย หรือบาดเจ็บสาหัสก็ได้ เช่นนี้เป็นต้น

2. อาวุธ เมื่อผู้จะต้องถูกจับต่อสู้หรือแสดงกิริยาต่อสู้แล้ว เจ้าพนักงานยังจะต้องระวังในเรื่องอาวุธที่จะใช้อีกอย่างหนึ่งด้วย โดยต้องเลือกใช้ให้สมควรกับการต่อสู้ เช่น ผู้จะต้องถูกจับใช้มีดพก เจ้าพนักงานอาจใช้ไม้ตะบองตีป้องกันไม่ให้ชักได้ หรือผู้จะต้องถูกจับมีไม้ตรงเข้ามาจะตี เจ้าพนักงานจึงเอาปืนเล็กยาวตีไป 1 ที เผอิญถูกที่ศีรษะตายโดยไม่ได้ตั้งใจเช่นนี้ เห็นว่าไม่เกินสมควร

⁵⁰ เอกทวิ ตาตะยานนท์, ผู้รวบรวม. ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ฉบับรวมเล่ม. กรุงเทพฯ : ศูนย์ไพศาลการพิมพ์, 2531, หน้า 31-34.

ควรแก่เหตุ เพราะเป็นที่ทราบกันอยู่ว่า ถ้าผู้จะต้องถูกจับชกเจ้าพนักงาน 1 ที คงไม่ถึงกับต้องบาดเจ็บล้มตาย จึงยังไม่ควรที่จะใช้อาวุธร้ายแรงฆ่าคนเสียทั้งคน กรณีเช่นนี้เจ้าพนักงานมีความผิดในเรื่องอาวุธนี้ หากเป็นการจ้ เป็นจริงๆ แล้ว แม้ศักดิ์ของอาวุธที่ใช้จะผิดกันบ้างเล็กน้อย แต่เป็นเวลาจ้ เป็น หากเจ้าพนักงานไม่ใช้อาวุธที่มีอยู่ป้องกันตัวแล้วอาจได้รับบาดเจ็บสาหัสได้ แม้เจ้าพนักงานจะใช้อาวุธเกิน ไปบ้างก็ไม่อาจเกินสมควร ไปกว่าเหตุ เช่น ผู้ร้ายมีมีดตรงเข้ามาจะฟันเจ้าพนักงาน ทั้งเจ้าพนักงานก็งนหมอมอยู่เหลือที่จะแก้ไขอย่างอื่น และมีแต่อาวุธปืนพกที่อยู่ในมือ จ้ เป็นต้องยิงไปเช่นนี้ แม้จะถูกผู้ร้ายตายก็อาจไม่เป็นการเกินกว่าเหตุ

3. **กำลังและความจ้ เป็น** ในกรณีเช่นนี้ เช่น ผู้ถูกจับไม่มีอาวุธอย่างไรหากแต่มีพรรคพวกและมีกำลังมากกว่าเป็นอันมาก พวกกันกลุ่มรวมเข้าทำร้ายเจ้าพนักงานหรือเพื่อแย่งอาวุธจนเหลือที่จะป้องกันอย่างอื่นได้ เพราะมีกำลังน้อยกว่า แม้จะใช้อาวุธเกิน ไปบ้างจนเป็นเหตุให้ผู้ร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บ ก็อาจอยู่ในฐานะพอสมควรแก่เหตุ เช่น พลตํ ราวงผู้เคียวเคียวตรวจท้องที่ พบผู้ร้ายกำลังมั่วสุมกันอยู่ 4-5 คน ผู้ร้ายเหล่านั้นตรงเข้าต่อยตํ ราวงเพื่อจะแย่งอาวุธ พลตํ ราวงผู้นั้นเห็นเหลือกำลังจึงใช้ปืนยิงไปถูกพวกผู้ร้ายตาย พลตํ ราวงผู้นั้นคงไม่มีโทษ แต่ถ่ากำลังฝ่ายตํ ราวงมีมากกว่าพอที่จะทำการจับกุมได้ โดยไม่ต้องใช้ปืนยิงแล้วควรจับกุมในทางที่ละม่อมกว่า ซึ่งยังพอจะทำได้ เช่น ช่วยกันเอาปืนตีแต่พอเจ็บแล้วจึงจับเช่นนี้เป็นต้น แม้ผู้ร้ายจะมีบาดเจ็บบ้าง ก็คงไม่เป็นการเกินสมควรแก่เหตุ แต่ถ่าเจ้าพนักงานมีกำลังสามารถจับได้โดยละม่อมแต่ไม่ทำ เช่น ตํ ราวง 5 คนไปจับผู้ต้องหาซึ่งต้องหาว่าเป็นผู้ร้ายลักทรัพย์เพียงคนเดียว ผู้ต้องหาไม่มีเป็นอาวุธเข้าต่อสู้ ฝ่ายตํ ราวง 5 คนมีปืนเล็กยาวเป็นอาวุธ ถ่าหากจะช่วยกันเอาปืนตีหรือกระทั่งให้เจ็บก็คงจะจับได้แต่หาทำไม่ได้ กลับใช้ปืนยิงไปถูกผู้ต้องหาตายเช่นนี้ เรียกว่าเกินกว่าเหตุ เพราะอาจเห็นได้ง่ายว่า คน 5 คน กับคนๆ เดียว ซึ่งมีไม้เป็นอาวุธเท่านั้น อาจจับกุมได้โดยสะดวกไม่มีความจ้ เป็นจะต้องใช้อาวุธร้ายแรงเลย

กรณีควรใช้เฉพาะในเวลาต่อสู้เพื่อทำการจับกุมเท่านั้น เมื่อเสร็จการต่อสู้หรือทำการจับกุมได้แล้ว เจ้าพนักงานจะทำร้ายผู้ใดมิได้ หากทำร้ายจะต้องมีความผิดเสมอไป ไม่มีทางที่จะแก้ตัวเป็นอย่างอื่น (ข้อ 36) ในกรณีที่ผู้ถูกจับหลบหนีไปในระหว่างที่ กำลังถูกควบคุม โดยไม่ได้ต่อสู้นั้น ไม่มีกฎหมายบทใดที่พอจะนำมาใช้เป็นหลักประกันได้ว่า จะให้ใช้อาวุธได้เพียงใด ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็มีบัญญัติไว้เพียงกว้างๆ ว่าผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือความป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น เพราะฉะนั้นเมื่อผู้จะถูกจับ วิ่งหนีไปข้างหน้า ห้ามใช้อาวุธปืนยิง ให้พยายามวิ่งไล่จับโดยเต็มกำลัง (ข้อ 37)

การจับผู้กระทำผิดนั้น ตามปกติ มิให้ใช้อาวุธปืนยิงขู่ เว้นแต่ผู้ถูกจับต่อสู้หรือเตรียมการจะต่อสู้ไม่ยอมให้จับกุมแต่โดยดีและเจ้าพนักงานได้ขู่บังคับว่าถ่าต่อสู้จะยิง หากผู้จะถูกจับเตรียม

การต่อสู้ยู่เช่นนี้แล้ว จึงให้ใช้อาวุธปืนยิงชู้ได้ แต่ต้องยิงให้สูงขึ้นไปบนท้องฟ้า ส่วนเมื่อใดจึงจะใช้อาวุธปืนยิงชู้จะต้องถูกจับได้นั้น ต้องพิจารณาเป็นเรื่องๆ ไป (ข้อ 38)

เมื่อพิจารณาจากระเบียบปฏิบัติ โดยหลักการจับจะต้องกระทำโดยละม่อม หากผู้จะถูกจับไม่ได้มีการต่อสู้หรือมีกริยาที่จะต่อสู้ หรือพยายามที่จะหลบหนี หรือหลบหนี เจ้าหน้าที่ตำรวจจะใช้กำลังหรืออาวุธปืนในการจับไม่ได้ ซึ่งในบางกรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้อาวุธปืนในการจับหรือป้องกันการหลบหนีมิฉะนั้นก็ไม่สามารถที่จะจับหรือป้องกันการหลบหนีได้ซึ่งเป็นการเชื่อโดยสุจริตว่าการใช้กำลังหรืออาวุธนั้นเป็นกรณีที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการการจับแต่หากผลจากการกระทำนั้นเป็นกรณีที่เกินกว่าเหตุ กฎหมายไม่มีหลักประกันการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

การใช้กำลังถึงตาย (Deadly force) ไม่จำเป็นที่จะต้องมีการต่อสู้จนจะถึงตาย

หลักเกณฑ์ คือ มีเหตุอันสมควรเชื่อว่าจำเป็นต้องใช้กำลังมิฉะนั้นผู้กระทำผิดจะหลบหนี หรือมีเหตุน่าเชื่อว่าผู้กระทำผิดจะใช้กำลังรุนแรงทำร้ายเจ้าพนักงานหรือผู้อื่น ซึ่งไม่จำเป็นว่าผู้กระทำผิดจะใช้กำลังถึงกับจะทำให้เจ้าพนักงานหรือผู้อื่นถึงแก่ความตายหรือบาดเจ็บสาหัส คือ ไม่จำเป็นว่าผู้ร้ายจะยิงตำรวจแล้วตำรวจจึงจะยิงผู้ร้าย เช่น เจ้าของบ้านโทรศัพท์ไปแจ้งว่ามีคนงัดบ้านขอให้ตำรวจมา ตำรวจก็มา เห็นคนรูปร่างสูงใหญ่วิ่งไปจนถึงรั้ว ตำรวจสั่งให้หยุด เขาก็หันกลับมาในมือถืออะไรอย่างหนึ่งตำรวจก็ยิงเลย ปรากฏว่าสิ่งที่เขาถือเป็นมีดค้ำหนึ่งซึ่งผู้ร้ายอยู่ในระยะที่แทงตำรวจไม่ถึง แต่ตำรวจยิงก่อน⁵¹ ดังนั้นการใช้วิธีของเจ้าพนักงานตำรวจเพื่อจับหรือป้องกันการหลบหนีซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าการกระทำนั้นอาจจะเป็นการขัดขวางการจับแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ เพราะหากผู้จะถูกจับมีอาวุธจริงอาจเป็นอันตรายได้ เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงยิงก่อนและเป็นการป้องกันอันตรายจากผู้กระทำผิด และเป็นการป้องกันความปลอดภัยแก่เจ้าพนักงานหรือประชาชน โดยเป็นวิธีที่เหมาะสมในการจับให้ได้ตัวผู้กระทำความผิด และจะต้องเพื่อเคารพต่อสิทธิของบุคคลผู้จะถูกจับในขณะนั้น

ในการใช้กำลังหรืออาวุธในการจับหรือป้องกันการหลบหนีจะต้องมีขั้นตอนและวิธีการต่างๆ ก่อนที่จะมีการใช้กำลังหรืออาวุธ ซึ่งในการใช้กำลังหรืออาวุธนั้นจะเป็นมาตรการขั้นสุดท้ายเพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำความผิด⁵² การกระทำที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับต้องพิจารณา

⁵¹ จินนิตี หะวานนท์. สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2546, หน้า 49.

⁵² สนิท สนั่นศิลป์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 มาตรา 52-191. หน้า 83. อ้างคำพิพากษาฎีกาที่ 699/2502 พนักงานป่าไม้บอกให้รอดบรรทุกไม้ซึ่งมีไม้ไว้ผิดกฎหมายหยุด แต่คนจับรอดไม่หยุด พนักงานป่าไม้จึงยิงขงที่ลือรอดแตกเพื่อให้รอดหยุด จะจับคนและไม้ซึ่งมีไว้ผิดกฎหมายตามอำนาจโดยวิธี

จาก อากาการกิริยา เช่น มีอาการที่จะต่อสู้ หรือจะหลบหนี, อาวุธและความร้ายแรงของอาวุธ เช่น อาวุธของผู้จะถูกจับมีความร้ายแรงมากกว่าอาวุธของเจ้าหน้าที่ตำรวจ, กำลังและความจำเป็น เช่น ผู้จะถูกจับมีมากกว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจ แม้เจ้าหน้าที่ตำรวจจะใช้กำลังหรืออาวุธแต่ผลที่เกิดขึ้นทำให้ผู้จะถูกจับบาดเจ็บหรือมีความตายเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่พนักงานก็ไม่มีผิด

เมื่อปรากฏว่าพฤติการณ์ขัดขวางหรือหลบหนียุติลงแล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจจะใช้กำลังหรืออาวุธในการจับหรือป้องกันการหลบหนีต่อไปอีกไม่ได้

การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในการจับโดยชอบด้วยกฎหมาย อยู่บนพื้นฐานของความเหมาะสมของเจ้าพนักงาน ซึ่งเจ้าพนักงานเชื่อว่าเป็นหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย สำหรับความผิดอาญาที่มีโทษหนัก และ ผู้ทำการจับเป็นเจ้าพนักงานที่ได้รับมอบหมาย⁵³

Model Penal Code ได้กำหนดถึงสถานการณ์ เมื่อเจ้าพนักงานมีความเชื่อในการจับซึ่งเป็นความผิดอาญาร้ายแรง หรือถ้าการจับนั้นจะทำให้ล่าช้า และโดยอาจเป็นอันตรายสาหัส เจ้าพนักงานผู้ทำการจับอาจใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย หรือทำร้ายร่างกายอย่างสาหัสได้⁵⁴

เดิมศาลในต่างประเทศก็ได้มีความเคร่งครัดสำหรับความผิดอาญาที่มีโทษเบา แต่ต่อมาก็ได้อนุญาตให้ใช้กำลังในการจับ หรือป้องกันการหลบหนีได้ ซึ่งต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่ออันเหมาะสม และภายในสถานการณ์เช่นนั้น เช่น กิริยาท่าทางของผู้ถูกจับ⁵⁵ โดยเจ้าพนักงานตำรวจได้ใช้กำลังถึงตายเพื่อทำการจับ หรือป้องกันการหลบหนี ซึ่งเจ้าพนักงานเชื่อว่า (reasonable sure) มีเหตุจำเป็น ที่จะต้องใช้กำลังหรืออาวุธ เพราะหากเจ้าพนักงานตำรวจไม่ใช้กำลังหรืออาวุธแล้วก็ไม่สามารถที่จะจับบุคคลนั้นได้

เมื่อมีการตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงาน โดยวิธีการจับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 เป็นกรณีผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องเมื่อวางหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานเป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ซึ่งเป็นการยกเว้นความผิดในเรื่องการรักษา

เท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 แล้วข้อมไม่ เป็นความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์

⁵³ Wayne R. La Fave, and Austin W. Scott. **Criminal Law**. St Paul Minn : West Publishing Co., 1972, p. 403.

⁵⁴ Wayne R. La Fave, and Austin W. Scott. **Ibid.**, p. 405.

⁵⁵ Wayne R. La Fave, and Austin W. Scott. **Ibid.**, p. 403.

คน⁵⁶ โดยเป็นการใช้อำนาจในการคุ้มครองตนเอง ซึ่งเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล เท่านั้นจะป้องกันความสงบเรียบร้อยของสาธารณะหรือเพื่อป้องกันระบบกฎหมายโดยรวมไม่ได้⁵⁷ เช่นนี้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจจึงไม่ได้หมายถึงการป้องกันตนเอง ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 แต่มีความหมายที่กว้างกว่า เพราะผู้ทำ การจับมือ อำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับ

การใช้กำลังในการจับเป็นวิธีการต่อเนื่องจากการจับ โดยมีขั้นตอน เช่น เจ้าพนักงานต้องแสดงตัวในการจับนั้น, มีการติดต่อสื่อสารกับผู้จะถูกจับ, มีการขจัดขวาง จับ ควบคุมซึ่งไม่เป็นอันตรายหรือทำให้บาดเจ็บ ใช้กระบอก อาวุธปืน เป็นต้น⁵⁸

โดยที่ไม่ได้กำหนดเรื่องขอบเขตขยับเขยื้อนในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายซึ่งเป็นหลักเกณฑ์โดยเฉพาะแต่อย่างใด⁵⁹ ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 นั้นเป็นการใช้สิทธิส่วนบุคคลในการป้องกัน จึงต่างจากการป้องกันในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในการจับ หรือป้องกันการหลบหนี ในสถานการณ์เช่นนั้น

ดังนั้นหลักการใช้กำลังในการจับ (Deadly Force) โดยหลักการจับนั้นเจ้าหน้าที่ทำ การจับจะต้องกระทำ โดยละม่อมในการจับ กล่าวคือ เป็นการเริ่มต้นด้วยวิธีการที่สุภาพ ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเริ่มใช้กำลังในการจับไม่ได้ เว้นแต่ผู้จะถูกจับนั้นขจัดขวาง หรือหลบหนีซึ่งเป็นกรณีที่เกิดขึ้นในขณะนั้น และหากเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ใช้กำลังหรืออาวุธในการจับก็จะไม่สามารถจับผู้กระทำ ความผิดได้ ซึ่งเป็นการกระทำ เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายสามารถดำเนินต่อไปได้ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจจะใช้กำลังได้ขนาดใดนั้นจะต้องพิจารณาจากพฤติการณ์ ซึ่งเป็นการกำหนดขอบเขตหรือกรอบของอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการใช้กำลังและอาวุธในการจับ

การใช้กำลังในการจับไม่ใช่เป็นการใช้กำลังในการจับแล้วจะต้องมีความตายเกิดขึ้นแก่ผู้จะถูกจับเสมอไป กล่าวคือ ไม่ใช่เป็นมาตรการจัดการกับคนผิด แต่เป็นมาตรการให้กระบวนการของกฎหมายดำเนินต่อไปได้ เพื่อให้จับผู้กระทำ ความผิดได้

⁵⁶ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. กฎหมายอาญา หลักและปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : VJ. พรินต์ติ้ง, 2547, หน้า 25.

⁵⁷ คณิต ฅ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2547, หน้า 181.

⁵⁸ John W. Powell, Michael S. Pander, Robert C. Nielsen. *Campus Security and Law Enforcement*. Boston : Butterworth – Heinemann, p. 100.

⁵⁹ สิริลักษณ์ นุรักษ์. “ขอบเขตของขยับเขยื้อนที่จะนำไปสู่การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย : ศึกษาเฉพาะกรณีวิสามัญฆาตกรรม” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541, หน้า 140.

3.2 หลักการใช้กำลังในการจับ

การจับ เป็นมาตรการบังคับทางอาญาอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการกระทำ ที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้จะถูกจับ การที่รัฐจะสามารถใช้มาตรการบังคับต่อประชาชนภายในรัฐ ได้ นั้นรัฐจะต้องมีการบัญญัติกฎหมาย เพื่อใช้บังคับกับประชาชนภายในรัฐ ซึ่งขณะเดียวกันจะต้องมีการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนภายในรัฐ

เมื่อรัฐมีอำนาจและหน้าที่ที่จะต้องดูแลประชาชนภายในรัฐ การใช้ อำนาจรัฐนั้นจะพิจารณาเฉพาะมาตรการการใช้วิธีจับเท่านั้น

การจับโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ จึงเป็นการใช้อำนาจรัฐที่สามารถกระทำ ได้ และการจับเป็นขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจรัฐเหนือปัจเจกชนในบางกรณี มิใช่ว่าประชาชนจะมีสิทธิจะทำอะไรก็ได้ตามอำเภอใจ และเพื่อนำตัวผู้ถูกจับไปพิสูจน์ความผิด ตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้อำนาจได้โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย แต่กระนั้นก็ตามแท้จริงแล้วสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้น มิใช่สิ่งที่รัฐตราขึ้นเพื่อให้สิทธิแก่ประชาชนแต่เกิดจากกฎเกณฑ์ตามธรรมชาติ ดังนั้นหากรัฐจำเป็นต้องใช้อำนาจเพื่อรักษาความสงบของสังคม รัฐต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นหลัก⁶⁰

3.3 วัตถุประสงค์การใช้กำลังและอาวุธ

วัตถุประสงค์การใช้กำลังและอาวุธในการจับ หรือป้องกันการหลบหนี โดยวิธีการจับเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องเริ่มจากการใช้วิธีที่สุภาพ นุ่มนวล ต่อผู้จะถูกจับ แต่เมื่อมีพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น เช่น ผู้จะถูกจับขัดขวางการจับกุม หรือมีพฤติการณ์ที่จะหลบหนี หากเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ใช้กำลังหรืออาวุธในการจับ หรือป้องกันการหลบหนี ก็จะไม่สามารถที่จะจับหรือป้องกันการหลบหนีได้ ดังนั้นการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจ ต้องใช้กำลังและอาวุธก็เพื่อให้การจับกุมเป็นไปอย่างสัมฤทธิ์ผลคือ สามารถจะดำเนินการจับบุคคลผู้ต้องสงสัยมาดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งทำให้กระบวนการยุติธรรมสามารถดำเนินต่อไปได้และในขณะเดียวกันก็ย่อมก่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย

⁶⁰ ณรงค์ภัทร ช้วนกุล. “การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล กรณีการจับโดยไม่มีหมายจับของตำรวจ” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2547, หน้า 17.

3.4 เหตุที่จะสามารถใช้กํ าลังในการจับได้

การใช้กํ าลังในการจับเป็นส่วนหนึ่งของการใช้วิธีการในการจับ เพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำ ความผิด หรือป้องกันการหลบหนี โดยการใช้กํ าลังในการจับเป็นสิ่งที่ต้องห้าม⁶¹ แต่หากมีพฤติการณ์ที่เห็นได้ว่าหากเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ใช้กํ าลังหรืออาวุธในการจับหรือป้องกันการหลบหนีก็จะไม่สามารถที่จะจับบุคคลนั้นได้ เช่นนี้ กล่าวได้ว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจจะใช้กํ าลังหรืออาวุธในการจับหรือป้องกันการหลบหนีไม่ได้ เว้นแต่ในสถานการณ์เช่นนั้นที่มีพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผู้จะถูกจับขัดขวางหรือจะขัดขวางการจับ หรือหลบหนีหรือพยายามที่จะหลบหนีจากการจับ ซึ่งเป็นพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น โดยเฉพาะกรณีจะขัดขวาง หรือจะหลบหนี เป็นกิริยาที่ถือว่าเริ่มที่จะมีการกระทำแล้ว แม้จะยังไม่มีการขัดขวาง หรือหลบหนีจึงเป็นเหตุที่จะทำ ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถใช้กํ าลัง หรืออาวุธในการจับ หรือป้องกันการหลบหนีได้ แต่ต้องกระทำ เท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์

ดังนั้นกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถใช้กํ าลังในการจับได้นั้นจึงต้องมีเหตุเกิดขึ้นคือ ผู้จะถูกจับขัดขวาง หรือจะขัดขวาง หลบหนีหรือจะหลบหนี จากการจับกุมตามพฤติการณ์ในขณะนั้น

3.5 ขอบเขตของการใช้กํ าลังในการจับ

เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถใช้กํ าลังในการจับได้หรือไม่นั้น จะต้องอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องใช้กํ าลังหรืออาวุธปืนในการจับ⁶² เพื่อป้องกันการขัดขวางการจับหรือป้องกันการหลบหนี เช่น ผู้จะถูกจับวิ่งหนี โดยไม่มีอาวุธที่จะสามารถทำร้ายเจ้าหน้าที่ตำรวจได้

⁶¹ สนธิ สนับสนุนศิลป์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 มาตรา 52-191. หน้า 82. อ้างคำพิพากษฎีกาที่ 866/2486 ผู้ใหญ่บ้านไปตามจับผู้ต้องหาฐานลักทรัพย์ ผู้ต้องหาไม่ได้ต่อสู้ ผู้ใหญ่บ้านไม่มีอำนาจจับผู้ต้องหานั้น.

⁶² สนธิ สนับสนุนศิลป์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 มาตรา 52-191. หน้า 83. อ้างคำพิพากษฎีกาที่ 698/2516 จำเลยตำรวจกับพวกเข้าจับกุมผู้เล่นการพนัน พวกผู้เล่นแตกฮือรีบหนีลงเรือยนต์ ตำรวจวิ่งเข้าจับข้อมือจำเลย จำเลยสะบัดหลุดเพื่อไม่ให้จับกุม ตำรวจได้ใช้ปืนตีสีรษะจำเลยโดยแรงจนจำเลยล้มลงไป ขณะที่ตำรวจอื่นเข้ากลุ่มรุมทำร้ายจำเลย แม้ว่าจะมีอำนาจจับได้แต่การใช้วิธีการจับกุมดังกล่าวเป็นการใช้วิธีการจับที่รุนแรงเกินความเหมาะสมแก่พฤติการณ์ จึงเป็นการใช้วิธีจับที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จำเลยจึงชอบที่จะป้องกันสิทธิของจำเลยให้พ้นจากภัยอันตรายอันละเมิดต่อกฎหมายได้.

เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ต้องวิ่งตามจนกว่าจะจับผู้กระทำ ความผิดได้ แม้เป็นกรณีที่มีการหลบหนีแต่ก็
 “ไม่มีความจำเป็นที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องใช้อาวุธ หรือใช้กำลังถึงตายในการจับ” การจับก็เพื่อให้ได้
 ตัวผู้กระทำ ความผิด

ดังนั้น ขอบเขตหรือกรอบของการใช้กำลังและอาวุธปืนในการจับ หรือป้องกันการหลบ
 หนี กล่าวคือ การใช้กำลังและอาวุธปืนในการจับนั้นจะต้องกระทำเท่าที่จำเป็นเป็นแก่พฤติการณ์ที่จะให้
 ได้ตัวผู้กระทำ ความผิดในขณะนั้น

จากการศึกษาหลักการใช้กำลังและอาวุธปืนในการจับได้ คือ ประการแรก เมื่อเจ้าหน้าที่
 ตำรวจเป็นผู้กระทำ ในฐานะตัวแทนรัฐ การใช้กำลังและอาวุธปืนในการจับจึงเป็นความชอบธรรม
 โดยอำนาจรัฐที่กระทำ ได้ ประการที่สอง วัตถุประสงค์ของการใช้กำลังและอาวุธปืนในการจับ เพื่อ
 ให้กระบวนการยุติธรรม (กลไก) ตามกฎหมายสามารถดำเนินต่อไปได้ ประการที่สาม เหตุที่เจ้าหน้าที่
 ตำรวจจะใช้กำลังและอาวุธปืนในการจับได้นั้น เมื่อมีการขัดขวาง จะขัดขวาง หรือหลบหนี หรือ
 พยายามที่จะหลบหนี ประการที่สี่ ขอบเขตของการใช้กำลังและอาวุธปืนในการจับ ต้องกระทำเท่าที่
 จำเป็นแก่พฤติการณ์และการใช้กำลังและอาวุธปืนในการจับหรือป้องกันการหลบหนี เจ้าหน้าที่ตำรวจ
 จะต้องเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้จะถูกจับเป็นหลัก

⁶³ สนธิ สนับสนุนศิลป์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 มาตรา 52-191. หน้า
 83. อ้างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1337/2517 จำเลยเป็นเจ้าพนักงานตำรวจทำหน้าที่รักษาความสงบอยู่ในงานวัดได้เข้าไป
 จับกุม น. เพราะมีคนมาแจ้งว่า น. มีอาวุธปืนและกําลังก่อเหตุร้ายในวงรัววง น. สักหลาดจนจำเลยล้มลง พอดี
 ลูกขึ้นได้ก็ใช้ปืนยิงไปทาง น. โดย น. มิได้ใช้อาวุธปืนยิงจำเลยก่อน กระสุนปืนที่จำเลยยิงพลาดไปถูก ศ. ถึงแก่
 ความตาย ดังนี้ถือไม่ได้ว่าเป็นการใช้วิธีที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับหรือเป็นการกระทำ เพื่อป้องกันตัว
 จำเลยจึงมีความผิดฐานฆ่า ศ. โดยเจตนา.

บทที่ 4

วิเคราะห์ การใช้อำนาจรัฐกับการป้องกันตนเอง

1. การใช้วิธีในการจับ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 บัญญัติว่า “ผู้ทำ การจับมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น” ซึ่งเป็นวิธีในการจับ หรือป้องกันการหลบหนี เมื่อเจ้าพนักงานผู้ทำ การจับหรือป้องกันการหลบหนี จำเป็นที่จะต้องใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายในการจับหรือป้องกันการหลบหนีนั้น โดยมี 2 ความเห็น คือ

ความเห็นแรก เห็นว่า การใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น เป็นอย่างเดียวกับการป้องกันตนเองหรือบุคคลอื่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ซึ่งกระทำ เพื่อป้องกันสิทธิของตน หรือของผู้อื่นให้พ้นจากอันตราย¹

ความเห็นที่สอง เห็นว่า มาตรานี้เป็นมาตราสำ คัญที่บัญญัติถึงวิธีการจับ มาตรานี้เป็นการเริ่มต้นที่ผู้จับจะต้องใช้วิธีสุภาพ แล้วใช้วิธีการจับที่รุนแรงเพิ่มขึ้นแล้วใช้กำลังกายและอาวุธที่เหนือกว่าเพิ่มขึ้น จนจับตัวผู้ถูกจับให้ได้แม้ในที่สุดทำ ให้ผู้ถูกจับตาย อันเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย หมายความว่าผู้จับจะต้องกระทำ การใด เพื่อป้องกันสิทธิของตน หรือของผู้อื่น ให้พ้นอันตราย ซึ่งเกิดจากการประทุษร้าย อันละเมิดด้วยกฎหมาย และเป็นอันตรายที่ใกล้จะถึง ถ้าได้กระทำ พอสมควรแก่เหตุ ผู้จับไม่มีความผิด²

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 นี้ ก็เป็นลักษณะเดียวกันกับการป้องกันสิทธิตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 นั้นเอง แต่การใช้สิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 นี้กว้างกว่า และต้องใช้มากกว่าผู้กระทำ ฝืนฉิมนั้นก็จับกุมไม่ได้ หรือถ้าผู้ถูกจับใช้อาวุธร้ายแรง เจ้าพนักงานก็ต้องใช้อาวุธร้ายแรง เช่นกัน นอกจากนี้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ก็ยังเป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองเจ้าพนักงานอีกด้วย³

¹ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2543, หน้า 105.

² ไพฑูรย์ เนติโพธิ์. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. 2546, หน้า 301.

³ สมพร พรหมพิตร. คดีวิสามัญฆาตกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545, หน้า 2.

เมื่อพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 สามารถแยกได้ คือ

1. ผู้ทำ การจับมีอำนาจใช้วิธีทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น และ
2. ผู้ทำ การจับมีอำนาจใช้การป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น

กรณีที่ผู้ทำ การจับมีอำนาจใช้วิธีทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับนั้น เป็นวิธีในการจับหรือป้องกันการหลบหนี โดยกฎหมายได้กำหนดถึงเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจในการจับ หลักเกณฑ์ในการจับ ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การใช้วิธีทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับ เป็นการใช่วิธีในการจับหรือป้องกันการหลบหนีเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับ ภายใต้สถานการณ์เช่นนั้น โดยหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้คุ้มครองสังคม ปกป้องประชาชนภายในสังคมจากภัยอันตราย และโดยอำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจจะมีมากน้อยเพียงใดนั้นกฎหมายจะกำหนดไว้ว่าสามารถที่จะทำได้ภายใต้ขอบเขตแค่ไหน เพียงใด เมื่อประชาชนเป็นผู้มอบอำนาจให้แก่รัฐเป็นผู้ดูแล คุ้มครอง ปกป้องประชาชน ซึ่งในการดูแล คุ้มครอง ปกป้องประชาชนของรัฐนั้น รัฐสามารถที่จะใช้อำนาจโดยผ่านตัวแทนของรัฐ คือ เจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ที่รัฐมอบอำนาจให้ ดังนั้นเมื่อเจ้าพนักงานตำรวจทำ การจับหรือป้องกันการหลบหนีจึงเป็นการกระทำ ในอำนาจรัฐโดยความชอบธรรม และเป็นการทำ ตามหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดให้สามารถที่จะกระทำ ได้ ทั้งนี้จะต้องเคารพต่อสิทธิของผู้จะถูกจับเป็นสำคัญ

เมื่อศึกษาจากหลักการใช้กำลังและแนวคำ พิพากษาศาลฎีกา การใช้วิธีในการจับหรือป้องกันการหลบหนี จะพิจารณาความพอสมควรแก่เหตุของการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานผู้ทำ การจับภายใต้สถานการณ์ในขณะที่ทำ การจับหรือป้องกันการหลบหนี เมื่อเจ้าพนักงานผู้ทำ การจับจำเป็นต้องใช้กำลังในการจับหรือป้องกันการหลบหนี ซึ่งในการใช้กำลังในการจับหรือป้องกันการหลบหนีอาจใช้กำลังถึงตายได้ ภายใต้สถานการณ์เช่นนั้น โดยเจ้าพนักงานผู้ทำ การจับจะไม่มีความคิดแต่ถ้าหากการใช้กำลังหรืออาวุธภายใต้สถานการณ์เช่นนั้นไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้กำลังในการจับ เช่น ผู้ถูกจับยินยอมให้จับ เจ้าพนักงานก็ไม่สามารถที่จะใช้กำลังในการจับได้ หากเจ้าพนักงานใช้กำลังหรืออาวุธก็อาจมีความผิดตามที่กฎหมายกำหนดได้ เช่น เจตนาฆ่าบุคคลอื่น

เมื่อเจ้าพนักงานผู้ทำ การจับมีความจำเป็นที่จะต้องใช้อาวุธในการจับหรือป้องกันการหลบหนีภายใต้สถานการณ์เช่นนั้น ซึ่งขั้นตอนก่อนที่เจ้าพนักงานผู้ทำ การจับสามารถที่จะใช้อาวุธ

ได้นั้น คือ ในกรณีที่เจ้าพนักงานผู้ทำ การจับหรือป้องกันการหลบหนี จะต้องแสดงตัวเป็นเจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจก่อน เว้นแต่มีกรณีที่เกิดขึ้นโดยฉุกเฉิน ก่อนที่จะใช้อาวุธปืน เจ้าพนักงานผู้ทำ การจับจะต้องมีการส่งสัญญาณเพื่อให้หยุดการกระทำ นั้น เช่น การร้องเตือน การยิงปืนขู่ เป็นต้น ซึ่งเมื่อแสดงตัวว่าเป็นเจ้าพนักงาน และมีการเตือนแล้วจะต้องให้เวลาเพียงพอ เพื่อให้บุคคลนั้นได้ ปฏิบัติตามคำ เตือนที่เจ้าพนักงานได้ร้องเตือน มิใช่เจ้าพนักงานใช้กำลังได้ทันที เว้นแต่มีกรณีที่เกิดขึ้นโดยฉุกเฉินและเจ้าพนักงานผู้ทำ การจับมีความจำเป็นที่จะต้องใช้อาวุธในขณะนั้น เพราะหากล่าช้าอาจมีผลต่อชีวิตของเจ้าพนักงานตำรวจหรือบุคคลอื่น โดยสถานการณ์มีความจำเป็นที่จะต้องใช้อาวุธปืนเท่านั้น

การใช้วิธีทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์ในการจับหรือป้องกันการหลบหนี เป็นสถานการณ์ที่เจ้าพนักงานผู้ทำ การจับสามารถใช้วิธีในการจับหรือป้องกันการหลบหนีซึ่งไม่เป็นอันตราย หรืออาจเป็นอันตรายถึงตายได้ภายใต้สถานการณ์เช่นนั้น ซึ่งหากการกระทำ นั้นเป็นการกระทำ ที่เหมาะสมการใช้กำลังและอาวุธของเจ้าพนักงานตำรวจก็จะเป็นเรื่องธรรมดา แต่หากเจ้าพนักงานผู้ทำ การจับใช้กำลังเกินความเหมาะสมเจ้าพนักงานผู้ทำ การจับอาจมีความผิดได้ กรณีเช่นกิริยาท่าทาง หากผู้จะถูกจับไม่ได้แสดงกิริยาที่จะต่อสู้ หรือพยายามจะหลบหนี เจ้าพนักงานจะใช้กำลังหรืออาวุธในการจับไม่ได้ แต่หากผู้จะถูกจับมีกิริยาท่าทางที่สื่อว่าจะต่อสู้เจ้าพนักงาน หรือจะหลบหนีเจ้าพนักงานสามารถที่จะใช้กำลังและอาวุธปืนที่มีในขณะนั้น ได้ เช่น ผู้ถูกจับพยายามที่จะหลบหนีจากการควบคุมของเจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งหากหลบหนีไปได้ก็อาจจะเป็นอันตรายแก่บุคคลอื่น เจ้าพนักงานตำรวจสามารถใช้อาวุธปืนเพื่อป้องกันการหลบหนีได้และสถานการณ์ขณะนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องใช้อาวุธปืนในการจับ แม้ผู้ถูกจับมีมือเป็นอาวุธหรือไม่มีอาวุธก็ตาม แต่ในขณะนั้นจำนวนผู้จะถูกจับมีมากกว่าเจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งผู้จะถูกจับอาจเข้ามารุมทำร้ายเจ้าพนักงานตำรวจได้ เช่นนี้เจ้าพนักงานตำรวจมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้อาวุธปืนเพื่อหยุดการกระทำ นั้นและอาวุธของเจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งปัจจุบันเจ้าพนักงานตำรวจมีเพียงอาวุธปืนเท่านั้นที่ติดตัว เมื่อมีกรณีที่ฉุกเฉินและผู้จะถูกจับมีอาวุธ คือ มีด โดยที่มุ่งเข้ามาจะแทงเจ้าพนักงานตำรวจในทันทีทันใด เจ้าพนักงานตำรวจมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยิงเพื่อหยุดการกระทำ นั้น

เมื่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจมีความเสี่ยงเป็นอย่างมาก การให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานตำรวจจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการปฏิบัติหน้าที่แต่การใช้กำลังหรืออาวุธเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์ในการจับหรือป้องกันการหลบหนี

ในการจับหรือป้องกันการหลบหนีนั้น เจ้าพนักงานผู้ทำ การจับจะต้องใช้วิธีอื่นซึ่งไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้ถูกจับก่อน คือ ในการจับหรือป้องกันการหลบหนีนั้น หากเจ้าพนักงานผู้ทำ การจับได้มีการเตือนหรือการร้องบอกให้หยุด หากผู้จะถูจับยอมหยุดการกระทำ ๑ ในขณะนั้น เจ้าพนักงานผู้ทำ การจับจะใช้กำลังในการจับไม่ได้ กล่าวคือ เป็นการใช้วิธีที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายหรือเป็นวิธีการก่อนที่จะมีการใช้กำลัง เช่น การแสดงตนว่าเป็นเจ้าพนักงาน และการเตือน เป็นต้น

กรณีเจ้าพนักงานผู้ทำ การจับสามารถที่จะใช้กำลังในการจับหรือป้องกันการหลบหนีเมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น ในกรณีที่ผู้ทำ การจับจะสามารถใช้กำลังได้นั้นต้องอยู่ภายใต้สถานการณ์เช่นนั้นที่เจ้าพนักงานจำเป็นจะต้องใช้กำลังในการจับหรือป้องกันการหลบหนี เพราะหากเจ้าพนักงานผู้ทำ การจับหรือป้องกันการหลบหนีไม่ใช้กำลังในการจับหรือป้องกันการหลบหนีแล้วก็จะไม่สามารถที่จะจับบุคคลนั้นได้และการใช้กำลังในการจับหรือป้องกันการหลบหนี เป็นการกระทำ ๑ ไปเพื่อเป็นการรักษาและปฏิบัติตามกฎหมาย คือ เจ้าพนักงานผู้ทำ การจับเป็นผู้ใช้อำนาจตามกฎหมาย สามารถที่จะใช้กำลังในการจับหรือป้องกันการหลบหนีได้หากเป็นการกระทำ ๑ โดยชอบด้วยกฎหมาย

การใช้กำลังต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์และขอบเขตที่กฎหมายกำหนด โดยในการใช้กำลังในการจับหรือป้องกันการหลบหนีสามารถที่จะใช้กำลังได้นั้นจะต้องพิจารณาจากสถานการณ์ในขณะนั้นที่เจ้าพนักงานผู้ทำ การจับเป็นสำคัญว่าสมควรที่จะใช้กำลังหรือไม่ หากสถานการณ์เช่นนั้นไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้กำลัง แต่หากเจ้าพนักงานผู้ทำ การจับหรือป้องกันการหลบหนี เจ้าพนักงานผู้ทำ การจับอาจมีความคิดได้และการใช้กำลังสามารถทำได้ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด ซึ่งขอบเขตของกฎหมายที่สามารถจะให้เจ้าพนักงานผู้ทำ การจับสามารถที่จะใช้กำลังได้นั้นไม่มีการกำหนดไว้โดยเฉพาะ จึงต้องพิจารณาจากสถานการณ์ที่เจ้าพนักงานผู้ทำ การจับจำเป็นที่จะต้องใช้กำลัง โดยเฉพาะจึงต้องใช้ความระมัดระวังเท่าที่สามารถจะทำได้

การใช้วิธีในการจับหรือป้องกันการหลบหนีนั้นควรจะมีหลากหลาย เช่น การเตือน การร้องบอกให้หยุด การสนทนา หรือการโน้มน้าว การใช้กระบอง การใช้ปืนยาสลบ เป็นต้น ก่อนที่จะใช้กำลังถึงตาย ซึ่งเป็นวิธีการสุดท้ายเพื่อให้หยุดการกระทำ นั้น แต่ปัจจุบันเจ้าพนักงานตำรวจมีเพียงอาวุธปืนเท่านั้น ในการจับหรือป้องกันการหลบหนีซึ่งเจ้าพนักงานผู้ทำ การจับไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้กำลังในการจับภายใต้สถานการณ์เช่นนั้น หากเจ้าพนักงานผู้ทำ การจับใช้กำลังเกินกว่ากรณีแห่งการจับ ต้องกระทำ ๑ เจ้าพนักงานผู้ทำ การจับจะมีความคิดและได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด โดยจะต้องพิจารณาบุคคลผู้จะถูจับ และเจ้าพนักงานตำรวจเป็นสำคัญ

เช่นนี้ เป็นกรณีที่เจ้าพนักงานตำรวจสามารถที่จะต่อรองหรือเจรจากับผู้จะถูจับ หรือสามารถที่จะใช้วิธีการก่อนที่จะมีการใช้กำลังหรืออาวุธได้ แต่เมื่อถึงสถานการณ์ที่มีความจำเป็นที่จะต้อง

ต้องใช้กำลังและอาวุธ เช่น ไม้, กระบอง, ปืน เป็นต้น หรืออาวุธที่หาได้ในขณะนั้น โดยปัจจุบันเจ้าพนักงานตำรวจมีเพียงอาวุธปืนเท่านั้น และหากต้องอยู่ในสถานการณ์เช่นนั้น โดยที่เจ้าพนักงานผู้ทำการจับสามารถที่จะใช้อาวุธได้ คือ เมื่อตกอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่จำ ต้องใช้อาวุธในการจับหรือป้องกันการหลบหนีเท่านั้น เพราะหากเจ้าพนักงานผู้ทำการจับไม่ใช้อาวุธในการจับหรือป้องกันการหลบหนี ก็จะไม่สามารถที่จะจับบุคคลได้ ภายในสถานการณ์เช่นนั้น กรณีที่สามารถที่จะใช้อาวุธภายใต้สถานการณ์เช่นนั้น ในการป้องกันตนเองได้หากมีกรณีข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเพราะหากเจ้าพนักงานมิได้ป้องกันแล้วเจ้าพนักงานก็อาจได้รับอันตรายได้จากพฤติกรรมแห่งการจับผู้ต้องหาหรือในการป้องกันนั้นและการใช้อาวุธของเจ้าพนักงานนั้นอาจใช้ในกรณีที่ผู้กระทำผิดหลบหนีจากการควบคุม เช่น บุคคลอันตรายหรืออาจเป็นผู้ก่อความไม่สงบ ซึ่งเป็นความผิดที่บุคคลนั้นมีอยู่หรือบุคคลนั้นอาจก่อให้เกิดขึ้นได้และการใช้อาวุธปืนนั้น เจ้าพนักงานผู้ทำการจับสามารถที่จะใช้ได้ทันทีหากปรากฏว่าไม่มีวิธีการอื่นๆ หรือเป็นสถานการณ์ที่จำ เป็นหรือจำ ต้องคุ้มครอง ปกป้องชีวิตของบุคคลอื่นซึ่งอยู่ในสถานการณ์อันตรายเช่นนั้น

เมื่อเจ้าพนักงานผู้ทำการจับหรือป้องกันการหลบหนีสามารถที่จะใช้อาวุธได้ซึ่งข้อเท็จจริงปรากฏว่ามีความจำเป็นอย่างถึงที่สุดที่ต้องใช้อาวุธปืนภายใต้สถานการณ์เช่นนั้น เพราะหากไม่ใช้อาวุธปืนก็อาจเป็นอันตรายแก่เจ้าพนักงานผู้จับ หรือจะไม่สามารถจับหรือป้องกันการหลบหนีได้

การใช้วิธีและการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติกรรมแห่งเรื่องในการจับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 เป็นกรณีที่มีความหมายที่กว้างกว่าการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 กล่าวคือ การป้องกันทั้งหลายตามมาตรา 83 หมายถึง การป้องกันเจ้าพนักงาน และการป้องกันบุคคลอื่นตามมาตรา 68 และหมายความรวมถึงการป้องกันการหลบหนี โดยอาจมีการใช้กำลังและอาวุธได้ในสถานการณ์นั้น เพราะเจ้าพนักงานตำรวจ คือ ผู้สละชีวิตและเวลาแก่สังคม เพื่อประโยชน์ของประชาชน ซึ่งสังคมต้องตระหนักถึงสวัสดิภาพของตำรวจมากกว่าคนร้าย⁴

เมื่อการใช้วิธีและการป้องกันทั้งหลายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 ไม่ใช่เป็นการป้องกันตนเองตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ซึ่งสามารถเปรียบเทียบความแตกต่างได้ ดังนี้

⁴ สภานายความ. ปีที่ 12, ฉบับที่ 56. มีนาคม 2547, หน้า 65-66.

2. การเปรียบเทียบการปฏิบัติหน้าที่กับการปฏิบัติหน้าที่กับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68

2.1 หลักเกณฑ์และองค์ประกอบ

อำนาจในการกระทำ ำได้ระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับบุคคลธรรมดา มีแนวคิดและที่มาต่างกัน กล่าวคือ พื้นฐานของความชอบธรรมในการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นเป็นการกระทำในฐานะตัวแทนของรัฐเพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำ ความผิด แต่กรณีของบุคคลธรรมดานั้นความชอบธรรมของการจะใช้อำนาจได้นั้นจะต้องเป็นการกระทำ ำเพื่อป้องกันตนเองหรือบุคคลอื่นเท่านั้น ดังนั้น เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์การป้องกัน โดยชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 กับการปฏิบัติหน้าที่โดยการใช้วิธีการจับหรือป้องกันการหลบหนี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 พิจารณาได้ดังนี้

2.1.1 การหลบหนี กับภัยอันตรายอันละเมิดต่อกฎหมาย

การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการจับหรือป้องกันการหลบหนีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 เป็นกรณีที่ไม่จำเป็นต้องมีภัยอันตรายอันละเมิดต่อกฎหมายแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ กล่าวคือ การใช้กำลังหรืออาวุธจะเริ่มใช้วิธีได้นั้น ต้องมีการหลบหนี จะหลบหนี หรือขัดขวาง หรือจะขัดขวางการจับกุม โดยเฉพาะกรณีผู้กระทำ ความผิดหลบหนี หรือจะหลบหนีซึ่งไม่มีภัยอันตรายอันละเมิดต่อกฎหมาย แต่การที่บุคคลจะใช้สิทธิในการป้องกันตนโดยชอบด้วยกฎหมายได้นั้น จะต้องปรากฏว่ามีภัยอันตรายอันละเมิดต่อกฎหมายต่อตนเองหรือผู้อื่นนั้น ผู้ป้องกันจึงจะใช้สิทธิในการป้องกันตนเองหรือผู้อื่นได้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 กล่าวคือ การมีภัยอันตรายอันละเมิดต่อกฎหมาย เป็นองค์ประกอบข้อแรกที่จะทำ ำให้ปัจเจกชนเริ่มใช้สิทธิในการป้องกันตนเองหรือบุคคลอื่นได้ แต่กรณีที่ผู้กระทำ ความผิดเพียงจะหลบหนีเจ้าหน้าที่ตำรวจก็สามารถที่จะใช้กำลังหรืออาวุธในการจับได้แล้ว

ดังนั้นการใช้กำลังหรืออาวุธปืนในการจับหรือป้องกันการหลบหนีจึงอาจไม่ใช่กรณีที่มีภัยอันตรายอันละเมิดต่อกฎหมายที่เกิดแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่เป็นกรณีที่มีการหลบหนีจากการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งมีอำนาจที่จะกระทำ ำได้ตามกฎหมาย เพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำ ความผิด

2.1.2 การหลบหนี กับอันตรายใกล้จะถึง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 เป็นบทบัญญัติวิธีปฏิบัติในการจับ และเจ้าหน้าที่ตำรวจมีความเสี่ยงต่อการปฏิบัติหน้าที่ในขณะนั้น ดังนั้นในการจับหรือป้องกันการหลบหนีจึงไม่ต้องรอให้อันตรายนั้นเกิดขึ้นก่อนแล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงจะใช้กำลังหรืออาวุธปืนในการจับได้ โดยเฉพาะกรณีผู้กระทำผิดหลบหนีหรือจะหลบหนีจากการจับกุมซึ่งไม่ใช่เป็นกรณีที่มีอันตรายใกล้จะถึง เช่นนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจก็สามารถที่จะใช้กำลังหรืออาวุธปืนในการจับได้เพื่อป้องกันการหลบหนี ในสถานการณ์เช่นนั้น หรือกรณีที่มีอันตรายใกล้จะถึง เช่น ผู้กระทำผิดต่อสู้ขัดขวางเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ตำรวจก็สามารถที่จะใช้กำลังหรืออาวุธเพื่อป้องกันตนเองหรือบุคคลอื่นได้ แต่ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 68 เมื่อมีอันตรายอันละเมิดต่อกฎหมายและยังจะต้องปรากฏว่าอันตรายนั้นใกล้จะถึง ผู้ถูกละเมิดจึงจะใช้สิทธิในการป้องกันได้ เพราะหากอันตรายนั้นยังอยู่ห่างไกลหรืออันตรายนั้นผ่านพ้นไปแล้วบุคคลนั้นก็ไม่มีสิทธิที่จะอ้างป้องกันได้ กล่าวคือ ระยะเวลาในการใช้สิทธิป้องกันนั้นเริ่มตั้งแต่อันตรายนั้นใกล้จะถึงรวมตลอดถึงระยะเวลาที่อันตรายนั้นได้มาถึงตัวก่อนที่อันตรายนั้นสิ้นสุดลง แต่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 เมื่อเป็นวิธีปฏิบัติในการจับหรือป้องกันการหลบหนีซึ่งไม่ได้บัญญัติว่าจะต้องเป็นอันตรายใกล้จะถึงเท่านั้นแล้วเจ้าหน้าที่จึงจะสามารถที่จะใช้กำลังหรืออาวุธปืนในการจับได้

ดังนั้นการใช้วิธีและการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับนั้น อาจเป็นได้ทั้งกรณีที่มีอันตรายใกล้จะถึง เช่น มีการต่อสู้ขัดขวาง หรือจะขัดขวาง หรือกรณีที่ไม่ใช่กรณีที่มีอันตรายใกล้จะถึง เช่น การหลบหนี หรือจะหลบหนี ซึ่งเป็นพฤติการณ์หรือเหตุที่เกิดขึ้นมากกว่าอันตรายใกล้จะถึง ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ดังนั้นการใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับ จึงไม่จำเป็นต้องให้อันตรายนั้นใกล้จะถึงก่อน

2.1.3 ความชอบธรรมในการใช้อำนาจกับการกระทำเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่น

เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ การปฏิบัติหน้าที่จึงเป็นการกระทำเพื่อสังคม กล่าวคือ เป็นการกระทำในฐานะตัวแทนของรัฐ โดยการใช้อำนาจรัฐแม้การใช้วิธีในการจับหรือป้องกันการหลบหนีนั้นอาจทำให้ผู้จะถูกจับได้รับบาดเจ็บหรืออาจถึงแก่ความตายก็เป็นการปฏิบัติหน้าที่เพื่อจับหรือป้องกันการหลบหนีการกระทำนั้นก็ไม่ใช่เป็นความผิด หากเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ได้กระทำ เท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์ ดังนั้นความชอบธรรมในการใช้กำลังจับกุมมาจากอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายดำเนินการต่อไปได้ ซึ่งทำให้สภาพบังคับของกฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์ แต่การป้องกัน โดยขอด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 การที่บุคคลจะใช้สิทธิในการป้องกันนั้นต้องกระทำ เท่าที่จำเป็น เพื่อให้พ้นจากอันตรายที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ซึ่งเป็นอำนาจในการคุ้มครองตนเอง กล่าวคือ เป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลเท่านั้น บุคคลจะกระทำ เพื่อป้องกันความสงบเรียบร้อยสาธารณะ หรือป้องกันระบบกฎหมายโดยรวมไม่ได้และหน้าที่ในการรักษากฎหมายในการป้องกันสิทธิของบุคคลอื่นก็เป็นการจำกัดเฉพาะคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลเช่นเดียวกัน⁵ ดังนั้นความชอบธรรมในการป้องกัน โดยขอด้วยกฎหมายมีพื้นฐานมาจากสิทธิในชีวิตและร่างกายของปัจเจกบุคคล

2.1.4 การใช้วิธีเท่าที่เหมาะสม กับการกระทำ นั้นพอสมควรแก่เหตุ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 การใช้กำลังหรืออาวุธปืนในการจับหรือป้องกันการหลบหนี กล่าวได้ว่า ขอบเขตของการกระทำ นั้น คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องกระทำ เท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับ เพื่อจับหรือป้องกันการหลบหนี คำว่า “เหมาะสม” หมายถึง พอเหมาะพอควรกัน, สมควร, ควรแก่กรณี⁶ จึงต้องพิจารณาถึงความพอเหมาะพอควรแก่เหตุที่เกิดขึ้นคือ มีการขัดขวาง หรือจะขัดขวาง หรือพยายามที่จะหลบหนีในพฤติการณ์เช่นนั้นที่จะให้ได้ตัวผู้กระทำ ความผิด ในบางกรณีอาจจะต้องมีการ ใช้กำลังหรืออาวุธในการจับโดยผลของการกระทำ อาจมีความตายเกิดขึ้น กล่าวคือ เป็นวิธีการจับที่พอสมควรที่จะให้ได้ตัวผู้กระทำ ความผิด หากกระทำ นั้นเป็นการกระทำ โดยสุจริตแต่ผลของการกระทำ เกินกว่ากรณีที่เกิดขึ้นกฎหมายก็ไม่มีหลักประกันการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจแต่อย่างใด

กรณีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ขอบเขตของการใช้สิทธิในการป้องกันตนเองหรือบุคคลอื่น คือ ต้องกระทำ พอสมควรแก่เหตุ คำว่า “พอสมควร” หมายถึง พอประมาณ, พอควร⁷ กล่าวคือ ต้องกระทำ พอสมควรหรือพอประมาณกับอันตรายที่เกิดขึ้นในขณะนั้น จะใช้สิทธิในการป้องกันตนเองหรือบุคคลอื่นเกินกว่าอันตรายที่เกิดขึ้นไม่ได้ แม้บุคคลจะใช้สิทธิในการป้องกัน

⁵ คณิต ฒ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2547, หน้า 182.

⁶ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2542, หน้า 1304.

⁷ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2542, หน้า 775.

กันโดยชอบด้วยกฎหมายเกินสมควรแก่เหตุ หรือเกินกว่ากรณีแห่งการจ้ ำ ต้องกระทำ ำ ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ แต่ถ้าการกระทำ นั้นเกิดจากความตื่นเต้น ความตกใจ หรือความกลัว ศาลจะไม่ลงโทษผู้กระทำ ำ ก็ได้ ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ถูกละเมิด ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 69

ดังนั้น ความพอสมควรแก่เหตุ ในกรณีการป้องกันตนเองหรือบุคคลอื่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 จะต้องพิจารณาจากความพอสมควรกับภัยอันตรายที่เกิดขึ้นในขณะนั้น แต่ในการใช้วิธีการจับหรือป้องกันการหลบหนีของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 ต้องพิจารณาถึงความพอสมควรที่จะให้ได้ว่าผู้กระทำ ำ ความผิดนั้นมาเช่นนี้จึงเป็นเหตุที่ต่างกัน

เมื่อเปรียบเทียบหลักเกณฑ์ การใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับกับการป้องกันตนเองหรือผู้อื่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 จึงมีหลักเกณฑ์ที่กว้างกว่า และแตกต่างกัน

2.2 เงื่อนไขการใช้ อำนาจ

การใช้ อำนาจรัฐและการใช้ อำนาจของปัจเจกชนมีความแตกต่างที่ชัดเจนทั้งแนวคิดในการมี อำนาจกระทำ ำ และการกระทำ ำ กล่าวคือ แนวคิดการใช้ อำนาจของรัฐโดยเจ้าพนักงานตำรวจซึ่งโดยหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในการปฏิบัติหน้าที่นั้น เป็นการคุ้มครองประชาชน ปกป้องสังคม และควบคุมอาชญากรรมในสังคม แต่แนวคิดในการกระทำ ำ ของปัจเจกชนนั้นเป็นการกระทำ ำ เพื่อป้องกันตนเองและบุคคลอื่นจากภัยอันตราย

การป้องกันตนเองตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 เป็นการกระทำ ำ เพื่อป้องกันตนเองหรือบุคคลอื่นจากภัยอันตรายในขณะนั้น หากภัยอันตรายนั้นผ่านพ้นไปแล้วปัจเจกชนผู้ป้องกันไม่สามารถที่จะอ้างการกระทำ ำ ของตนหลังจากภัยอันตรายนั้นผ่านพ้นไปแล้วว่าเป็นการกระทำ ำ เพื่อป้องกันได้ ดังนั้นผู้ที่จะป้องกันตนเองหรือบุคคลอื่นได้หรือไม่นั้นจะต้องพิจารณา จาก 1) ภัยอันตรายละเมิดต่อกฎหมาย 2) ภัยอันตรายนั้นใกล้จะถึง 3) จ้ ำ ต้องกระทำ ำ เพื่อป้องกันสิทธิของตน หรือของผู้อื่น และ 4) การกระทำ ำ นั้นพอสมควรแก่เหตุ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 เป็นเรื่องในการจับผู้กระทำ ำ ความผิดหรือป้องกันการหลบหนี โดยผู้ทำ การจับมี อำนาจ ใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องการจับผู้นั้น หรือป้องกันการหลบหนี ซึ่งการกระทำ ำ ของเจ้าพนักงานตำรวจภายใต้ในสถานการณ์ เจ้าพนักงานตำรวจจะต้องใช้วิธีในการจับหรือป้องกันการหลบหนีเพื่อ

ให้ได้ตัวผู้กระทำ ความผิด และในกรณีที่หากเจ้าพนักงานตำรวจได้กระทำ พอสมควรแก่เหตุ การกระทำ ของเจ้าพนักงานตำรวจในการจับหรือป้องกันการหลบหนีก็จะไม่มีความผิด แม้ผู้จะถูกจับ บาดเจ็บหรือถึงแก่ความตาย ซึ่งเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นหลังจากการใช้วิธีในการจับ หรือป้องกันการหลบหนีเพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำ ความผิดมา กล่าวได้ว่า เป็นการใช้อำนาจที่กว้างกว่าการป้องกันการ โดยชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 โดยเป็นการใช้วิธีในการจับผู้กระทำ ความผิดหรือป้องกันการหลบหนี ซึ่งเป็นความชอบธรรมการใช้อำนาจ

เช่นนี้เงื่อนไขการใช้อำนาจระหว่างเจ้าพนักงานตำรวจในการใช้วิธีและการป้องกันในการจับผู้กระทำ ความผิดจึงต่างจากการป้องกัน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ดังนั้นเงื่อนไขการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจในการจับหรือป้องกันการหลบหนีนั้นเป็นไปเพื่อประชาชน และสังคม

2.3 ขอบเขตการใช้อำนาจ

ขอบเขต หรือกรอบของการใช้อำนาจ ในการจับผู้กระทำ ความผิดหรือป้องกันการหลบหนีนั้น โดยหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจการใช้อำนาจ เพื่อบังคับผู้กระทำ ความผิด และป้องกันการหลบหนี โดยพิจารณาตามพฤติการณ์ เช่น สถานการณ์ ตัวบุคคลผู้จะถูกจับ และอาวุธของผู้จะถูกจับ เป็นต้น โดยจะต้องเหตุ คือ มีการขัดขวาง จะขัดขวาง หลบหนี จะหลบหนีซึ่ง จะกำหนดว่าการกระทำ ของเจ้าพนักงานในการจับหรือป้องกันการหลบหนีนั้นเกินขอบเขตหรือไม่

เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจใช้วิธีและการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่ง เรื่องในการจับผู้กระทำ ความผิดในกรณีนี้ขอบเขตของการใช้อำนาจจึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของเจ้าพนักงาน ตำรวจ คือ โดยวัตถุประสงค์ของเจ้าพนักงานตำรวจในการจับหรือป้องกันการหลบหนีเพื่อให้ได้ตัว ผู้กระทำ ความผิด ซึ่งในบางกรณีการจับผู้กระทำ ความผิดมีความจำเป็นที่จะต้องใช้อำนาจในการจับ หรืออาวุธปืนในการจับหรือป้องกันการหลบหนี โดยกล่าวได้ว่าขอบเขตหรือกรอบของเจ้าพนักงาน ตำรวจนั้น เป็นการกระทำ เพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำ ความผิด ซึ่งเป็นการใช้อำนาจในกรอบของรัฐ แต่ ขอบเขตของปัจเจกชนนั้นต้องกระทำ พอสมควรกับภัยอันตรายที่เกิดขึ้น ดังนั้นขอบเขต หรือกรอบ ของการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องมีมากกว่าขอบเขตหรือกรอบการใช้อำนาจของปัจเจกชน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68

การใช้อำนาจของปัจเจกชนตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 เป็นการป้องกันตนเองหรือบุคคลอื่น ขอบเขตของการใช้อำนาจจึงพิจารณาจากภัยอันตรายอันละเมิดต่อกฎหมายที่เกิดขึ้น

ในขณะนั้น แต่ขอบเขตของเจ้าหน้าที่ตำรวจพิจารณาจากความพอสมควรแก่เหตุที่จะได้ตัวผู้กระทำ ความผิด

2.4 กรณีเมื่อมีความตายเกิดขึ้น

ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในการจับหรือป้องกันการหลบหนี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 โดยหลักผู้ทำ การจับมีอำนาจใช้วิธีหรือ ความป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น เช่นนี้กรณีการจับหรือ ป้องกันการหลบหนี เจ้าพนักงานตำรวจ เป็นที่จะต้องใช้กำลังถึงตายในการจับหรือป้องกันการ หลบหนี โดยหลักคือ เจ้าพนักงานตำรวจไม่สามารถที่จะใช้กำลังหรืออาวุธในการทำ การจับได้ เว้น แต่มีเหตุจำเป็น คือ มีการขัดขวาง หรือการหลบหนี ดังนั้นในการใช้กำลังหรืออาวุธปืนในการจับ หรือป้องกันการหลบหนีจึงจำเป็นที่เจ้าพนักงานตำรวจจะต้องใช้กำลังหรืออาวุธปืนในการจับหรือ ป้องกันการหลบหนี หากในขณะนั้นเจ้าพนักงานตำรวจไม่ใช้กำลังหรืออาวุธในการจับหรือป้องกัน การหลบหนีก็ไม่สามารถที่จะจับตัวผู้กระทำ ความผิดได้ และเจ้าพนักงานตำรวจผู้ทำ การจับจะใช้ กำลังหรืออาวุธปืนได้หรือไม่จึงต้องขึ้นอยู่กับ เช่น สถานการณ์ บุคคลผู้กระทำ ความผิดและอาวุธ ของบุคคลนั้น โดยกฎหมายนั้นได้กำหนดถึงขั้นตอนของการจับที่เจ้าพนักงานตำรวจสามารถที่จะใช้ กำลังหรืออาวุธปืนได้หรือไม่โดยจะต้องเริ่มจากวิธีการที่สุภาพ เช่น จะต้องมีการแสดงตนว่าเป็นเจ้า พนักงานตำรวจก่อนเข้าทำการจับ การยิงปืนขู่ก่อน หรือการใช้วิธีการต่างๆก่อน หรือขั้นต้นก่อน เป็นต้น ก่อนที่จะมีการใช้กำลังหรืออาวุธปืนในการจับหรือป้องกันการหลบหนี หากผู้ที่จะถูกจับไม่ ใช้กำลังหรืออาวุธในการกระทำ ความผิด หรือไม่มีกิริยาที่แสดงว่าจะทำ อันตรายต่อเจ้าพนักงาน ตำรวจหรือบุคคลอื่นซึ่งเป็นการขัดขวางการจับกุม เจ้าพนักงานผู้ทำ การจับไม่สามารถที่จะใช้กำลัง หรืออาวุธในการจับได้

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในกรณีเมื่อมีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำ ของเจ้า พนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่นั้นจะต้องมีการไต่สวนการตาย และการชันสูตรพลิกศพ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 กำหนดไว้ ซึ่งเป็นการตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐโดยเจ้าพนักงานตำรวจในการจับหรือป้องกันการหลบหนี และมีองค์ประกอบนอกเข้ามา ตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจ ตามที่กฎหมายกำหนด เช่น อัยการ เป็นต้น

ในกรณีเมื่อมีความตายเกิดขึ้นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ซึ่งเป็นการป้องกัน ตนเองหรือบุคคลอื่น โดยปัจเจกชนนั้น ซึ่งถ้าการป้องกันตนเองหรือบุคคลอื่นนั้นเป็นการกระทำ ที่

พอสมควรแก่เหตุบุคคลผู้ทำ การป้องกันนั้นก็จะต้องไม่มีความผิด แต่ถ้าการกระทำ นั้นเป็นการกระทำ ที่
เกินสมควรแก่เหตุ บุคคลผู้ป้องกันนั้นก็จะต้องมีความผิด

ดังนั้นในกรณีเมื่อมีความตายเกิดขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในการ
จับหรือป้องกันการหลบหนีจะต้องมีการไต่สวนการตายและการชันสูตรพลิกศพ แต่ในกรณีเมื่อมี
ความตายเกิดขึ้นจากการกระทำ ของปัจเจกชนจะมีเพียงการชันสูตรพลิกศพเท่านั้น

จากการศึกษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 นั้น โดยผู้
ทำ การจับมีอำนาจใช้วิธีหรือความป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้
นั้น ซึ่ง ผู้ทำ การจับมีอำนาจใช้วิธีทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้นและ
ผู้ทำ การจับมีอำนาจใช้การป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น

โดยการใช้วิธีหรือป้องกันทั้งหลายนั้น ไม่เป็นหลักเกณฑ์เช่นเดียวกับการป้องกันโดย
ชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 โดยเป็นการป้องกันตนเองหรือบุคคลอื่น
แต่ในกรณีผู้ทำ การจับมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่อง
ในการจับ เป็นการ ใช้วิธีในการจับผู้กระทำ ความผิดหรือป้องกันการหลบหนี เพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำ
ความผิด

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

การใช้อำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม คุ้มครองชีวิต ทรัพย์สินร่างกายของประชาชนภายในสังคมและดำรงซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย การที่เจ้าพนักงานทำการจับจะใช้วิธีใดจึงจะเหมาะสมนั้น จะต้องพิจารณาจากผู้ที่จะถูกจับเป็นสำคัญ ภายใต้สถานการณ์เช่นนั้น และจะต้องเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่ถูกจับเป็นหลัก หากเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ใช้กำลัง หรืออาวุธในการจับแล้วก็จะไม่สามารถที่จะจับหรือป้องกันการหลบหนีได้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรค 3 บัญญัติว่า “ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น” ซึ่งเป็นวิธีในการจับหรือป้องกันการหลบหนี มีสองกรณี คือ 1) ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น และ 2) ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้การป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น

เมื่อพิจารณาการใช้วิธีและการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น จึงกล่าวได้ว่ามีหลักเกณฑ์ที่แตกต่างจากการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย

โดยการใช้วิธีทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับ เป็นการใช้วิธีในการจับหรือป้องกันการหลบหนี โดยการจะใช้วิธีใดจึงจะเหมาะสมนั้นจะต้องอยู่ภายใต้สถานการณ์เช่นนั้น แต่ถ้าหากเกินกว่ากรณีเจ้าพนักงานก็มีความผิดได้

การใช้กำลังหรืออาวุธอาจทำให้ผู้จะถูกจับถึงตาย ได้ นั้น ตามพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นก็เพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำ ความผิด หรือกล่าวได้ว่าการใช้วิธีในการจับเป็นการใช้วิธีที่พอสมควรที่จะให้ตัวผู้กระทำ ความผิดกับเหตุที่เกิดขึ้นแต่กรณีปัจเจกชนต้องพอสมควรกับอันตรายที่เกิดขึ้นผู้ป้องกันจึงจะ ไม่มีความผิด เช่นนี้จึงไม่ใช่หลักเกณฑ์เช่นเดียวกับการป้องกันตนเองหรือบุคคลอื่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 แต่มีความหมายที่กว้างกว่าการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย เมื่อเทียบตามองค์ประกอบตามหลักการป้องกันตนเอง จึงมิใช่มีหลักเกณฑ์อย่างเดียวกัน ทั้งเงื่อนไขการใช้ อำนาจ ขอบเขตการใช้ อำนาจ และกรณีเมื่อมีความตายเกิดขึ้น

ดังนั้นการใช้กำลังหรืออาวุธในการจับหรือป้องกันการหลบหนี ภายใต้สถานการณ์เช่นนั้น เจ้าพนักงานผู้ทำการจับมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้กำลังหรืออาวุธในการจับหรือป้องกันการหลบหนี ซึ่งจะมีขั้นตอนต่างๆ ก่อนที่จะมีการใช้กำลังหรืออาวุธ หรือใช้กำลังถึงตาย เช่น การต่อรองกับผู้กระทำ ความผิด, การยิงปืน, การเตือน เป็นต้น เพราะถ้าหากไม่ใช้กำลังหรืออาวุธแล้วก็จะไม่สามารถที่จะจับหรือป้องกันการหลบหนีได้

เมื่อมีการใช้กำลังหรืออาวุธในการจับหรือป้องกันการหลบหนีแล้วมีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำ ของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่จะมีกระบวนการตรวจสอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ การชันสูตรพลิกศพ และการไต่สวนการตาย โดยจะเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตามที่กฎหมายกำหนด

2. ข้อเสนอแนะ

1. การใช้วิธีในการจับหรือป้องกันการหลบหนี ภายใต้สถานการณ์เช่นนั้นเจ้าพนักงานผู้ทำการจับมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้กำลังหรืออาวุธในการจับ ซึ่งต้องพิจารณาจากตัวผู้จะถูกจับ และสถานการณ์เช่นนั้นเป็นสิ่งสำคัญ โดยจะต้องคุ้มครองต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่ถูกจับเป็นสิ่งสำคัญ

2. ควรมีการกำหนดวิธีการหรือขั้นตอนก่อนๆ ที่จะมีการใช้กำลังหรืออาวุธให้ชัดเจน เพื่อให้เจ้าพนักงานผู้ทำการจับสามารถที่จะปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม และถูกต้องตามขั้นตอนและควรมีการอบรม ฝึกฝน เจ้าพนักงานตำรวจในการตัดสินใจ และการใช้อาวุธปืนเพื่อให้เกิดความเหมาะสมมากขึ้น ภายใต้สถานการณ์เช่นนั้น

3. การตรวจสอบในกรณีเมื่อมีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำ ของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยในการไต่สวนการตาย และการชันสูตรพลิกศพ ซึ่งในการสอบสวนคดีควรที่จะให้พนักงานอัยการ หรือพนักงานฝ่ายปกครองเข้ามามีส่วนร่วมด้วย และให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการ เช่นเดียวกับการไต่สวนการตายและการชันสูตรพลิกศพ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 150 วรรค 6

4. การใช้กำลังหรืออาวุธ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งเชื่อว่าเป็นกรณีที่เหมาะสมกับเหตุที่เกิดขึ้นแต่ผลจากการปฏิบัติหน้าที่นั้นอาจเกินสมควรแก่เหตุหรือเกินกว่ากรณีแห่งการกระทำ กฎหมายไม่มีหลักประกันการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

Draft

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2543.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ชาติ ชัยเชษฐริยะและณัฐวสา นัตรไพฑูรย์. มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2547.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- _____ . คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา: ว่าด้วยการดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จีรัชการพิมพ์, 2545.
- คณิต ณ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2547.
- _____ . กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2546.
- คนึง ภาไชย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2548.
- จรัญ โฆษณานันท์. สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน : ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บี.เจ.เพลท โปรเซสเซอร์, 2545.
- จิตติ ดิงศภัทย์. กฎหมายอาญาภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : จีรัชการพิมพ์, 2546.
- จิรนิติ หะวานนท์. สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2546.
- ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2547.

ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. **ประมวลกฎหมายอาญาฉบับอ้างอิง**. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2547.

_____ . **กฎหมายอาญา หลักและปัญหา**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่ VJ. พรินต์ติ้ง, 2547.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. **รัฐธรรมนูญหน้ารู้**. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2542.

บรรเจิด สิงคะเนติ. **หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2547.

ไพฑูรย์ เนติโพธิ์. **คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2**. พิมพ์ครั้งที่ 1. 2546.

ประเสริฐ เมฆมณี. **ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม**. กรุงเทพฯ : บพิศการพิมพ์, ม.ป.ป.

ปรีดี เกษมทรัพย์. **นิติปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2543.

มานิตย์ จุมปา. **คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540)**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : วี.เจ.พรินต์ติ้ง, 2547.

วรพจน์ วิสสุตพิชญ์. **สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2543.

สง่า ถีนะสมิต. **กฎหมายอาญา 1**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2530.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. **ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา : ฉบับหัวเรื่องเรียงมาตรา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2547.

_____ . **คำอธิบายพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2548.

สมพร พรหมหิตาธร. **คดีวิสามัญฆาตกรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545.

สนิท สนั่นศิลป์. **คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 มาตรา 52-191**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุตรไพศาล, ม.ป.ป.

_____ **วิสามัญฆาตกรรม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุตรไพศาล, 2543.

สุวัฒน์ชัย ใจหาญ. **คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 มาตรา 77 ถึงมาตรา 156**. กรุงเทพฯ : การพิมพ์พระนคร, ม.ป.ป.

สัญญา ธรรมศักดิ์, ประภาส อวยชัย. **คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1 ถึง ภาค 3 มาตรา 1-171**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ม.ป.ป.

หยุด แสงอุทัย. **กฎหมายอาญา ภาค 1**. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

หยุด แสงอุทัย. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองศาสน์การพิมพ์, 2538.

เอกทวิ ดาตะยานนท์, ผู้รวบรวม. **ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ฉบับรวมเล่ม**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ไพศาลการพิมพ์, 2531.

อุดม รัฐอมฤต นพนิตี สุริยะและบรรเจิด สิงคะเนติ. **การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือการใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540**. 2544.

อุททิศ แสนโกสติก. **กฎหมายอาญาภาค 1**. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2525.

อุระ หวังอ้อมกลาง. **สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ความเป็นจริงและในทางปฏิบัติ**. รวมบทความทางวิชาการ ชุดที่ 3 : **“ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ”** ในโอกาสการสถาปนาศาลรัฐธรรมนูญครบรอบ 6 ปี. กรุงเทพฯ : บริษัท พี. เพรส จำกัด, 2547.

สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. **รวมคำบรรยายเนติบัณฑิตยสภา**. ภาคหนึ่ง สมัยที่ 57, 2547.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542.

วารสาร

จตุรงค์ วงศ์ชัยกิตติพร. “วิสามัญฆาตกรรม : ศึกษาหลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติในการบังคับใช้กฎหมาย” **ตุลพาห**. ปีที่ 56, เล่ม 3. กันยายน-ธันวาคม 2546.

ประธาน วัฒนวานิชย์. “ระบบความยุติธรรมทางอาญา: แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรมและกระบวนการนิติธรรม” **วารสารนิติศาสตร์**. ปีที่ 9, ฉบับที่ 2. 2520.

สภาพนายควม. ปีที่ 12, ฉบับที่ 56. มีนาคม 2547.

สภาพนายควม. “วิสามัญฆาตกรรม หรือ การฆาตกรรม.” ปีที่ 12, ฉบับที่ 64. เมษายน 2547.

เอกสารอื่นๆ

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล กษมา เศรษฐรักษา วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์และจริยาวดี มิตรสูงเนิน. **โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง กฎหมายด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรมที่**

ไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิพื้นฐานและพันธกรณีระหว่างประเทศ รวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. 2547.

วีระพงษ์ บุญโญภาส. “กำลังจั่นรุนแรงถึงตาย : การป้องกันภัยอันตรายขณะปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในต่างประเทศ” ในเอกสารการประชุมสัมมนา เรื่อง “บทบาทของตำรวจในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ตามแนวทางรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จัดโดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติ วันที่ 11 มีนาคม 2542.

วิทยานิพนธ์

กฤษณะ กรุดกรานต์. “การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย : ศึกษากรณีการป้องกันในเคหสถาน.”

วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2544.

ฤทธิรงค์ สมอุดร. “การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ศึกษาเน้นหนักเฉพาะขอบเขตการป้องกัน.”

วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.

ณรงค์ภัทร ช้วนกุล. “การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล กรณีการจับโดยไม่มีหมายจับของ

ตำรวจ.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2547.

สิริลักษณ์ นุรักษ์. “ขอบเขตของภัยอันตรายที่จะนำไปสู่การใช้กำลังรุนแรงถึงตาย ศึกษาเฉพาะกรณี

วิสามัญฆาตกรรม.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ภาษาต่างประเทศ

Books

Reed Alan, Seago Peter. **Criminal law**. London : Sweet & Maxwell, 1999.

Fletcher, George P. **Rethink Criminal Law**. Boston : Little and Brown, 1978.

Chamelin, Neil C. **Criminal law for Police Officers**. Upper Saddle River : Prentice Hall, 2000.

La Fave, Wayne R. **Modern Criminal Law Case Comments and Questions**. St Paul Minnesota : West Group, 2001.

La Fave, Wayne R. and Scott, Austin W. **Criminal Law**. St Paul Minn : West Publishing Co, 1972.

Schwartz, Louis B. Goldstein, Stephen R. **Law Enforcement Handbook**. St Paul Minnesota :
West Publishing Co,1980.

Perkins, Rollin M. Boyce, Ronald N. **Criminal law and Procedure**. Mineola : The Foundation,
1977.

Gardner, Thomas J. Anderson, Terry M. **Criminal law**. Belmont : Thomson \ wadsworth, 2003.

Poweel, John W. Pander, Michael S. Nielsen, Robert C. **Campus Security and Law
Enforcement**. Boston : Butterworth – Heinemann, 1994.

In Black's Law Dictionary 6th Edition. West Publishing, 1990.

The United Nation And Crime Prevention. 1991.

ประวัติผู้เขียน

- ผู้เขียน** นายนรินทร์ มั่นจิตร
เกิดเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2522 ที่นครราชสีมา
- การศึกษา** จบมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ สวนกุหลาบวิทยาลัย
ปทุมธานี
นิติศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล จังหวัดนครราชสีมา
เข้าศึกษาในระดับนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ในปีการศึกษา
2545